

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN HAYATI VE ESERLERİ
(1930-1986)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YELİZ ÖZMEN

Tarih Anabilim Dalı

Ortaçağ Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. GÜLSEREN FERMANOĞLU

TEMMUZ 2024

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN HAYATI VE ESERLERİ
(1930-1986)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YELİZ ÖZMEN

Tarih Anabilim Dalı

Ortaçağ Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. GÜLSEREN FERMANOĞLU

TEMMUZ 2024

ETİK BEYANI

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı, beyan ederim.

ÖNSÖZ

Muammer Kemal Özergin 1930-1986 yılları arasında yaşamış bir Orta Çağ tarihçisidir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Sırasıyla İstanbul Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve son olarak bugünkü Marmara İlahiyat Fakültesinin temelini oluşturan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde görev yapmıştır. 1981 yılında emekli olur. Kısa ömrüne çok sayıda eser sığdıran Muammer Kemal Özergin ne yazık ki yazmış olduğu hiçbir eserini kitap haline getirip bastıramamıştır.

Muammer Kemal Özergin hakkında bu zamana kadar geniş kapsamda bibliyografik bir eser yazılmamıştır. Bu tez Muammer Kemal Özergin hayatını ve eserlerini ayrıntılı bir şekilde ele alarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında kısaca İstanbul Üniversitesinin kuruluşundaki tarihi süreç ve Muammer Kemal Özergin'in tarihçi kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Muammer Kemal Özergin'in hayatından geniş bir şekilde bahsedilmiş, eserlerinin listesi sıralanmıştır. İkinci bölümde eserleri dört başlık altında toplanarak, ulaşılabilen eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Muammer Kemal Özergin'in farklı yönleri ele alınmıştır.

Bu çalışma sırasında benden desteğini esirgemeyen, beni her zaman teşvik eden danışmanım Doç. Dr. Gülseren Fermanoğlu'na, bana benden daha çok inanan, yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her pes ettiğimde beni tekrardan yüreklendiren sevgili eşim Mustafa Özmen'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	X
BİRİNCİ BÖLÜM	13
PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN HAYATI.....	13
1.1. Doğumu, Çocukluğu ve Yetiştirilmesi.....	13
1.2. Evliliği.....	15
1.3. Akademik Hayatı	15
1.3. Çalışma Hayatı	18
1.5. Vefatı.....	21
İKİNCİ BÖLÜM	23
MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN ESERLERİ	23
2.1. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN TARİH ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ	23
2.1.1. Anadolu Selçuklularında Sultan Alâaddin Keykubad I Devri Kitabeleri.....	23
2.1.2. Üsküdar- Bostancıbaşı Derbendi Güzergahı Mimari Eserlerinin Kitabeleri	24
2.1.3. Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları.....	24
2.1.4. Sultan Ahmed III Devri Hadiselerine Âid Tarih Manzumeleri.....	25
2.1.5. Ahmed Paşa'nın Tarih Manzumeleri	25
2.1.6. Ruhi	26
2.1.7. Anadolu Selçuklu Kervansarayları.....	26
2.1.8. Prizren Kitabeleri.....	27
2.1.9. Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri.....	28
2.1.10. Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el Hoyî Hakkında	28
2.1.11. Türkiye Kitabeleri	29
2.2.12. Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Aid Tarih Kayıtları.....	30

2.1.13.	Özdemiroğlu Osman Paşa'nın şirvan Sefer ile İlgili Üç Manzûme	31
2.1.14.	Eski Bir Ruznâmeye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri	31
2.1.15.	Adelunglar'a Göre Türkler.....	32
2.1.16.	Temürlü Sanatına Ait Eski Bir Belge: Tebrizli Cafer'in Bir Arzı	33
2.1.17.	Nikolay Aleksandroviç Aristov.....	36
2.1.18.	Palmlad'a Göre Türkler	37
2.1.19.	Ahmed Fargânî (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu).....	40
2.1.20.	Türk Boylarından Alçınlar Üzerine	41
2.1.21.	Çağdaş Türk Topluluklarında Salarlar.....	41
2.1.22.	Orta Çağ İslâm Dünyasında Zicler	41
2.1.23.	Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası'nda 3 Türk	42
2.2.	MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN KÜLTÜR ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ	43
2.2.1.	İznik Gölünde Balıkçılık.....	43
1.2.2.	Afyon'da Keçecilik.....	44
1.2.3.	İstanbul'da Derlenen Yanıltmacalar.....	44
1.2.4.	Letaif-i Esnaf.....	45
1.2.5.	Eski Bir Seyirme-nâme	46
1.2.6.	Kurşun Dökme.....	46
1.2.7.	Harput Mânileri.....	47
1.2.8.	Erzurum Bilmeceleri.....	48
1.2.9.	Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu	49
1.2.10.	Sivas İli Halk Oyunları	50
1.2.11.	Afyon'da Döğme Bakırcılık.....	51
1.2.12.	Bolvadin Yemekleri	52
1.2.13.	İstanbul Yatırlarına Dair	53
1.2.14.	Halk Takviminde Aylar	53
1.2.15.	İstanbul Yatırları.....	55
1.2.16.	Bolvadin Halk Oyunları.....	56
1.2.17.	Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair	56
1.2.18.	Letaif-i Esnaf'tan: I. Ekmekçi	57
1.2.19.	İstanbul'da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar	57
1.2.20.	İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri	57
1.2.21.	Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerinde Araştırmalar.....	58
1.2.22.	Halı	59
1.2.23.	Günlerle İlgili İnançlar	59
1.2.24.	Çankırı'da Ayakkabıcılık	60

1.2.25.	İstanbul Yatırları III	60
1.2.26.	Ninniler	61
1.2.27.	Halkbilimci Hâdi Zarif	63
2.3.	MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN MÜZİK ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ	64
2.3.1.	XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli	64
2.3.2.	Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments	64
2.3.3.	Boru Çalgısının Yayılışı (1)	65
2.3.4.	Boru Çalgısının Yayılışı (2)	65
2.3.5.	XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I	65
2.3.6.	XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II	66
2.3.7.	XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III	67
2.3.8.	XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV	67
2.3.9.	Karakalpak Müziği Üzerine	67
2.3.10.	Hâfız Post Hakkında	68
2.3.11.	Müstakim-zâde'nin Besteciler Fihristi	68
1.4.	MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN EDEBİYAT ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ	69
2.4.1.	Türk Edebiyatı Tarihinden Notlar	69
2.4.2.	Divân-ı Hikmet (Dinî- Tasavvufî) Edebiyatımızdan	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		71
MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN İLMİ KİŞİLİĞİ.....		71
3.1.	Bir Tarihçi Olarak Muammer Kemal Özergin	71
3.2.	Kültürel Yönüyle Muammer Kemal Özergin	76
3.3.	Bir Müzik İnsanı Olarak Muammer Kemal Özergin	79
3.4.	Bir Edebiyatçı Olarak Özergin.....	81
SONUÇ.....		83
BİBLİYOGRAFYA.....		85
İNTERNET KAYNAKÇASI		89
EKLER.....		91
Eserleri		94
ÖZGEÇMİŞ		102

ÖZET

Muammer Kemal Özergin, 30 Haziran 1930'da İstanbul'da doğmuş, İstanbul Üniversitesi'nde tarih eğitimi almış ve akademik kariyerinde önemli başarılar elde etmiştir. Özellikle Türkiye Selçuklu dönemi üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınmış, çeşitli dergi ve ansiklopedilere makaleler yazmıştır. Özergin, eşi Ünsan Orgun ile 1958'de evlenmiş ve bu evlilikten bir kızları olmuştur. Akademik kariyeri boyunca öğrencileriyle yakın ilişkiler kurmuş, onları teşvik etmiş ve desteklemiştir. Özergin ölümüne kadar tarih, musiki, Türk mimarisi, Türk dili ve diğer sanatlarla ilgilenmiş, geniş bir kitap koleksiyonuna sahip olmuş ve öğrencilerine bilgi aktarmak için çaba göstermiştir. Mide kanseri nedeniyle 29 Ekim 1986'da vefat etmiştir.

Muammer Kemal Özergin çok yönlü bir kişiliğe sahip olup sadece tarih ile ilgili eserler vermemiştir. Eserlerini Türk tarihi, kültür, müzik, edebiyat vb. alanlarda yazmıştır. İki yüze yakın makale kaleme almış fakat ne doktora tezini ne de başka bir eserini kitap olarak basamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Muammer Kemal Özergin, Türkiye Selçuklu Devleti, Orta Çağ tarihi, musiki, tarihçi.

ABSTRACT

Muammer Kemal Özergin was born on June 30, 1930, in Istanbul, Turkey. He received his education in history at Istanbul University and achieved great success in his academic career. He gained recognition particularly for his studies on the Anatolian Seljuk period and authored articles for various journals and encyclopedias. Özergin married Ünsan Orgun in 1958, and they had a daughter from this marriage. Throughout his academic career, he maintained close relationships with his students, encouraged and supported them. Until his passing, Özergin remained interested in history, music, Turkish architecture, Turkish language, and other disciplines of art. He possessed an extensive book collection and made efforts to pass on knowledge to his students. He passed away on October 29, 1986, due to stomach cancer.

Muammer Kemal Özergin was a multifaceted personality and did not only produce works in the field of history. He wrote works in various areas such as Turkish history, culture, music, literature, and more. Although he penned nearly two hundred articles, he was unable to publish his doctoral thesis or any other work as a book.

Keywords: Muammer Kemal Özergin, Turkish Seljuk State, Middle Ages history, music, historian.

KISALTMALAR

- AÜAD : Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi.
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
İA : Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi.
İDM : İslam Düşüncesi Mecmuası.
ND : Nesil Dergisi.
STY : Sanat Tarihi Yıllığı.
S. : Sayı
TD : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Dergisi.
TDED : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
TED : Tarih Enstitüsü Dergisi.
TFA : Türk Folklor Araştırmaları.
TTK : Türk Tarih Kurumu.
VD : Vakıflar Dergisi.
YY : Yüzyıl.

GİRİŞ

İstanbul Üniversitesi, Türkiye'nin en eski ve en büyük eğitim-öğretim kurumlarından biridir. Edebiyat Fakültesi de bu üniversiteye bağlı on üç fakültenin en eskilerindedir. Dârülfünun'un kurulmasına Osmanlı Maarif Meclisi'nin 21 Temmuz 1846 tarihli lâyihasında karar verilmiş, ancak bu tarihten on dokuz yıl sonra 12 Ocak 1865' te kurulmuştur. Burada okutulacak dersler arasında halka açık fen derslerinin yanında hikmet-i târîh ve coğrafyanın bulunması nedeniyle Edebiyat Fakültesi'nin başlangıcı kabul edilebilir. Fakat bu ilk teşebbüsün arkası gelmez. Daha sonra 1868 yılında Maarif Nâzırı Saffet Paşa'nın hazırladığı Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi ile yenden kurulur. 20 Şubat 1870'te halka açık dersler vererek öğretime başlar. Dârülfünûn-ı Osmânî'nin üç şubesi bulunur. Bunlar İlm-i Hukuk, Ulûm-i Tabîiyye ve Riyâziyyât, Hikmet ve Edebiyat'tır. Hikmet ve Edebiyat şubesinde pek çok dersin yanında İlm-i tarih, Târîh-i umûmî, ilm-i âsâr-i atîka (arkeoloji), ilmi meşkûkât (nümizmatik) gibi dersler okutulur. Edebiyat Fakültesinin gerçek manada ilk taslağı da burada oluşturulmuş olur¹.

Dârülfünûn-ı Sultânî adıyla 1874-1875 öğretim yılında üçüncü defa faaliyete geçer. Bu sefer de İlm-i Hukuk, Ulûm-i Fünûn-ı Riyâziyye ve Tabîiyye ve Edebiyat diye üç şubesi bulunur. Öğretim süresi dört yıl olan Dârülfünûn-ı Sultânî 1881 yılında tekrar kapanır. 15 Ağustos 1900'de üniversite dördüncü defa kurulur. Edebiyat Mekteb-i Âlisi yeniden açılır. Üç yıl eğitim süresi olan mektebin programında pek çok ders bulunmasına rağmen bu derslerin bir kısmı öğretim üyesi yokluğundan okutulamaz. Edebiyat Mekteb-i Âlisi 1903'te yedi kişi mezun eder². Böylece ilk mezunlarını verir. İttihat ve Terakkî'nin iktidar döneminde yapılan Dârülfünûn ıslahatı ile fakülte ihtisas bölümlerine ayrılır. Fakülte 1903-1915 yılları

¹ M. Taner Tarhan, Ömer Faruk Akün, "Edebiyat Fakültesi", *DİA*, X, 399-400.

² <https://edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkimizda/tarihce>, 23.07.2024.

arasında gelecekte fikir ve siyaset alanında isim yapacak olan Zeynelâbidîn, Osman Nuri (Ergin), Süleyman Şevket (Tanlı), Halil Ni'metullah (Öztürk), Çankırlılı Ahmed Tal'at (Onay), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Şûrâ-yı Devlet âzası Halil İbrâhim, Ruşen Eşref (Ünaydın), Hâmid Sâdi (Selen) gibi kişilerden oluşan 286 mezun verir³.

Edebiyat Fakültesi 1913-1918 yıllarında ihtisaslaşmaya başlamış, 1915-1916 eğitim- öğretim yılından itibaren Tarih ve Coğrafya, Ulûm-i İctimâî, Edebiyat, Felsefe ve El sine bölümlerine ayrılır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra fakülte Edebiyat, Tarih, Felsefe ve Coğrafya olmak üzere dört ana bölüme ayrılır. 1922-1923 ders yılında Tarih bölümündeki öğretim görevlileri arasında İslam tarihinde M. Şemseddin (Günaltay), Türk Edebiyatı Tarihinde Köprülüzade Mehmed Fuad vardır⁴.

Cumhuriyetle birlikte üniversite bünyesinde önemli gelişmeler yaşanır. Öncelikle üniversitenin adı İstanbul Dârülfünunu olur. 21 Nisan 1924 tarihli tâlimnâme ile konulan yeni dersler fakültenin öğretim programını çok daha ileri seviyeye götürür. Bu tâlimnâme ile fakültenin ilmi ağırlığı artar ve Türklük ile ilgili alanlara eskisinden daha fazla önem verilir. Bu alanlardaki dersleri okutan hocalar arasında Köprülüzade Mehmed Fuad, A. Zeki Velidi (Togan), M. Şemseddin (Günaltay) gibi isimler vardır. 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı Dârülfünun'un ıslahat kanunu ile 31 Temmuz 1933 tarihinde lağvedilmesi üzerine yerine İstanbul Üniversitesi kurulur. 1934 Tâlimnâmesi ile Edebiyat Fakültesi ders programında değişiklik yapılarak Türk kültürüne ağırlık veren dersler konulur⁵.

1915-1933 yılları arasında Edebiyat Fakültesi 283 mezun verir. Bu mezun olanlar arasında Mükrimin Halil Yinanç, Ali Nihad Tarlan, Ömer Lütfi Barkan, Ahmed Hamdi Tanpınar, Hasan Ali Yücel gibi tanınmış kişiler vardır. Bunlardan bazıları aynı fakültede uzun yıllar görev yapar⁶.

Atatürk'ün direktifleriyle Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin eğitimlerini tamamlayıp genç birer ilim adamı olarak geri gelmeleriyle fakülte daha da güçlenir. Nazi Almanya'sından kaçan Alman öğretim üyelerinin gelmesi de fakültenin eğitim kalitesini arttırır. Edebiyat Fakültesi'nin diğer fakültelerden farklı bir özelliği sınavla

³ Tarhan, "Edebiyat Fakültesi", 400.

⁴ Tarhan, "Edebiyat Fakültesi", 400-401.

⁵ Tarhan, "Edebiyat Fakültesi", 401.

<https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/universitemiz/tarihce>, 23.07.2024

⁶ Tarhan, "Edebiyat Fakültesi", 401.

öğrenci alması dışında, öğrenciyi seçtiği bir alanda tez hazırlayarak mezun etmesidir. 1924-1981 yıllarında arasında her biri başlı başına bir eser olan ve kendi sahalarına yeni bir katkı sağlayan binlerce lisans tezi meydana gelmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı ile Tarih bölümlerinde yapılmış mezuniyet tezlerinin sayısı 5000'i geçmekte olup, bunların birçoğu günümüzdeki yüksek lisans ve doktora tezlerine denktir⁷.

İstanbul Üniversitesi bu tarihi gelişimi içinde pek çok önemli bilim insanı yetiştirmiştir. Yetiştirdiği bu bilim insanlarından biri de Muammer Kemal Özergin'dir. Muammer Kemal Özergin, 1955 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olur. Yapmış olduğu "*Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubât I Devri Kitabeleri*" adlı bitirme teziyle hocalarının dikkatini çeker üniversitede asistan olarak kalır. Onun döneminde İstanbul Üniversitesi'nde yetişen kişiler arasında Hakkı Dursun Yıldız, Erdoğan Merçil, Ramazan Şeşen gibi önemli tarihçiler vardır.

Tarihçi, yüzünü geçmiş zamana çevirmiş, geçmiş zamanda gerçekleşmiş olan olay ve olgularla ilgili araştırmalar yapan ve bu araştırmaların sonuçlarını yazılı veya sözlü olarak sunan kişidir⁸. Tarihçi, öznesi insan olan geçmişte yaşanan bir olayı bir olguyu ortaya koyup izah ederken sosyal bilimlerin değişik disiplinlerinden yardım alır. Bu disiplinleri dikkate alarak yararlandığı birçok bilim dalı vardır. Bunlar; sosyoloji, filoloji, coğrafya, arkeoloji, kronoloji, siyaset bilimi, antropoloji, iktisat, hukuk, paleografya, diplomasi, etnoloji (budunbilim), epigrafya (kitabeler bilimi), heraldik (armalar bilimi), nümizmatik (meskukat, para bilim), sicilografya, geneoloji (şecere bilim), etnografya, istatistiktir. Tabi ki sadece bunlarla sınırlandırmak doğru değildir⁹. Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin özgün bir tarihçidir. Eserleri incelendiğinde bu yardımcı bilimlerin pek çoğuyla ilgili eserler yazdığı görülür. Bu tezde ulaşılan eserleri hakkında bilgiler verildi. Genç yaşta vefat etmesi nedeniyle yazmış olduğu eserlerin hiçbirini basamamıştır. Ayrıca pek çok tarihçinin yetişmesinde emeği olan bir kişidir. Hakkında hatıratlar dışında pek eser yazılmamıştı

⁷ Tarhan, "Edebiyat Fakültesi", 401

⁸ Kadir Canatan, "Tarihçi Kimdir?", *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, VII, S. 24, (2019), 129.

⁹ Muzaffer Tepekaya, *Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalçık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu*, II, TTK, (Ankara 2022), 691.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN HAYATI

1.1. Doğumu, Çocukluğu ve Yetiştirilmesi

Muammer Kemal Özergin, 30 Haziran 1930 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi¹⁰. Babası Harputlu Hafız Fethullah Bey, annesi Erzurumlu Şefika Hanım'dır¹¹. İstanbul Kurtuluş'ta doğdu, Feriköy Çobanoğlu sokağında oturdu. Şişli, Kabataş, Beyoğlu semtlerinde ilkokul, ortaokul ve liseyi okudu¹². Kendisi iyi bir terbiye aldı, olgun, kendisinden küçüklerle ilgilenen çevresine duyarlı bir gençti. Eğitim hayatına Şişli Bomonti'deki 44. İlkokulu'nda (Bugünkü Talat Paşa İlkokulu) başladı. Kabataş Lisesi'nde ortaokulu, Beyoğlu (Atatürk) Lisesi'nde de lise öğrenimini tamamladı. Çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren edebiyata, tarihe ve müziğe ilgi duymaya başladı. Onun musiki aşkı da daha gençlik yıllarında başladı. Büyük Türk bestecisi Hüseyin Sadettin Arel'in¹³, bir nevi mektep sayılan meclislerine devam etti ve Türk musikisinin nazariyesini öğrendi¹⁴. Çocukluğuna dair bilgiler çok mahduttur. Daha çok öğrencisi Altan Deliorman ve Hüsrev Hatemi'nin aktardığı anılardan müteşekkildir. 16 yaşında iken yani lise çağlarında, komşularının ikiz çocukları olan henüz ilkokul çağlarındaki kendisinden sekiz yaş küçük Hasan Hüsrev ve Hüseyin Hatemi üzerinde büyük tesirler bıraktı, onlarla yakından ilgilendi gerek musiki gerek

¹⁰ Selçuk Mülayim, "Muammer Kemal Özergin (1930-1986) Orta Çağ Tarihçisi ve Türk Kültür Tarihi Araştırmacısı", *DİA* (Gözden Geçirilmiş 3. Basım) Ek-2, (Ankara 2019), 386-387.

¹¹ H. Hüsrev Hatemi, "Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1930-1986)", *Tıp Tarihi Araştırmaları History Of Medicine Studies*, (İstanbul 1989), s.1-2.

Altan Deliorman, *Türk Yurdunun Bilgeleri Portreler*, Timaş Yayınları, (İstanbul 2009), s. 143.

¹² Hatemi, "Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1930-1986)", s.1.

¹³ Hüseyin Sadettin Arel hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Haydar Sanal, "Hüseyin Sadettin Arel" *DİA*, III, 352-354.

¹⁴ Deliorman, *Portreler*, s. 140.

geleneksel oyunlarımız gerekse şiir konusunda onları bilgilendirdi. 1949 yazında ikizleri alıp o zamanlar bomboş olan Hisarüstü'ne Boğaz yönünden tırmanarak Nafi Baba türbesini onlara gösterdi. 1950 yazında ikizler için kestiği kartondan Hacivat, Karagöz ve Beberuhi'yi yaptı ve onlara bir Hacivat Karagöz kitabı verdi. Hüsrev ve Hüseyin kardeşlerde o akşam bunlarla ev halkına Hacivat Karagöz oynattı¹⁵.Yine Hüsrev Hatemi'ye 12 yaşındayken hangi şarkıları dinlediğini sormuş, o da sevdiği besteleri söylediğinde bunların piyasa şarkıları olduğunu söyleyerek, Dede Efendi'yi, Lem'î Atlı'yı, Hacı Ârif Beyi dinlemesini tembihlemiştir. İki kardeşin ortaokula başlayacakları yaz, onlara bir Türkçe ders kitabı verdi, onlarda kitabı okuduklarında Yunus Emre'yi keşfettiler, kitabı geri verirken Yunus Emre'ye olan hayranlıklarından söz ettiler ve Muammer Bey de tasavvufu kısa ve öz olarak anlattı. Kardeşlerin şiire olan kabiliyetlerini gördükçe, onları şiir yolunda teşvik etti. Hüsrev Hatemi, Yahya Kemal hayranıdır ve onu görmeyi çok istemektedir. Muammer Bey Hüsrev'e Yahya Kemal'in kendi el yazmasıyla yazılmış 30 kadar şiirini vererek kopya etmesini ister bir de kaside yazmasını öğütler. Bu kasideyi alıp Park Otel'e gidecekler ve Yahya Kemal'in huzuruna çıkacaklardır. Hüsrev Hatemi bütün yaz uğraşmış ancak 16 beyit yazabilmişti. Muammer bey bunu görünce beğenmemiş onun yazdıklarının kasidenin girişi olduğunu, methiyesinin, fahriyesinin ve duasının olduğu en az kırk beyit olmasını söylemişti. Ama Hüsrev Hatemi o zaman daha 13 yaşındadır¹⁶. Bugün baktığımızda bu iki kardeş 85 yaşındalardır. Hasan Hüsrev Hatemi bir tıp profesörü olmuş ve iç hastalıkları uzmanıdır, bunun yanında kitapları ve şiir kitapları da vardır. Hüseyin Hatemi ise hukuk profesörü olmuş onun da kitapları, çevirileri, şiir kitapları vardır ve gazete köşe yazarlığı yapmıştır. Bu durum Türkiye'nin bu iki güzide bilim insanlarının kendi alanları dışında geliştirdikleri edebi kişiliklerinin oluşmasında o zamanlar daha çocuk yaşta olan Muammer Kemal Özergin'in önemli rolü olduğunu düşündürmektedir.

Muammer Bey genç yaşından itibaren çevresinde ışık gördüğü çocuklarla teferruatlı bir şekilde ilgilendi. Öğrencileriyle olan ilişkilerinde de bu görülür. Onları sadece tarih alanında değil birçok alanda kendilerini geliştirmeleri yönünde teşvik etti, yol gösterdi, yardım etti.

---

¹⁵ Hatemi, "Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1930-1986)", s.1-2.

¹⁶ Deliorman, *Portreler*, s. 141-142.

1.2. Evliliği

Muammer Kemal Özergin 1958 yılında Ünsan Orgun ile evlendi¹⁷. Ünsan Orgun kendisi gibi İstanbul Üniversitesi Tarih bölümündeydi. Muammer Bey'den bir sene sonra mezun oldu¹⁸. Akademik çalışmalarında kocasının en önemli yardımcısıdır¹⁹. Bu evlilikten Kutlu isminde bir kızları oldu. Kızları Boğaziçi Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Kimya Mühendisliği bölümünde okudu. Bugün Prof. Dr. Kutlu Özergin Ülgen Boğaziçi Üniversitesinde Kimya Mühendisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ünsan Orgun da halen hayattadır²⁰.

1.3. Akademik Hayatı

Muammer Kemal Özergin, eğitim hayatına Şişli Bomonti'deki 44. İlkokulu'nda (Bugünkü Talat Paşa İlkokulu) başladı. Kabataş Lisesi'nde ortaokulu, Beyoğlu (Atatürk) Lisesi'nde de lise öğrenimini tamamlayarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydoldu. Bu bölümde yetişmesinde önemli rol oynayan değerli bilim insanları Şemseddin Günaltay ve Zeki Velidi Togan'dan dersler almıştır. 1955 yılı haziran ayında “*Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubât I Devri Kitabeleri*” adlı teziyle bu bölümden mezun oldu. Bir lisans tezi olarak göz dolduran bu çalışma ile de dikkati çeken Özergin, aynı yıl Ortaçağ Kürsüsüne asistan olarak atandı. 1959 yılında tamamladığı “*Anadolu Selçukluları Çağında Anadolu Yolları*” adlı doktora tezi tamamen orijinal bir araştırmaydı. Dört yıllık doktora eğitiminin sonunda doktor unvanını aldı. Bu çalışmada, Selçuklu devri Anadolu ulaşım ve iktisadi tarihi kadar sanat tarihi açısından da değerli malzeme bulunmaktadır²¹. Muammer Kemal Özergin doktorasını verene kadar, çoğu “Bilgi” dergisinde olmak üzere kitap tanıtımı, haberler, ölüm yıldönümleriyle ilgili kısa yazılar yayımladı. İlk ciddi araştırması ise, “*Üsküdar- Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimarî Eserlerinin Kitabeleri*” idi. Bu yazıyı yayınlamadan bir yıl önce henüz hazırlık aşamasındayken, kendisi daha Kurtuluş'ta oturmaktaydı. Hatemi

¹⁷ Hatemi, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, s.2.

¹⁸ Deliorman, *Portreler*, s.143.

¹⁹ Tuncer Baykara, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, *Osmanlı Araştırmaları XXXIV, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-II*, (İstanbul 2009), 12.

²⁰ Bu bilgi Muammer Özergin'in kızı Prof. Dr. Kutlu Özergin Ülgen ile yapılan röportajda verilmiştir.

²¹ Coşkun Alptekin, Selçuk Mülayım, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri”, *Osmanlı Araştırmaları XXXIII, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-I*, (İstanbul-2009), 9-10.

kardeşler ise Anadolu yakasında Göztepe'ye taşındılar. Bir gün onları arayarak, evlerinin yakınında Merdivenköy Bektaşî Dergâhı olduğunu söyledi ve ertesi gün oraya birlikte gitmeyi kararlaştırdılar. Muammer Kemal Özergin ertesi gün elinde hiç karalanmamış, çok özenle çizilmiş şemalar ve şekiller bulunan meşhur not defteriyle gelir ve dergâha giderler. Muammer Bey, dergâhın binasından çok kitabesiyle meşgul oldu. Tabii ki bu ziyaretle araştırması için malzeme topladı. Bir tek yazının bile hazırlanması için ne zahmetlere katlanılması gerektiği buradan anlaşılmaktadır. Bu araştırmadan sonra Haluk İpekten ile kaleme aldıkları “*Sultan Ahmed III. Devri Hâdiselerine Âid Tarih Manzumeleri*” başlıklı yazı takip etmişti ve her iki yazıda Tarih Dergisi'nde yayımlandı²².

Ord. Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç'ın ölümünden sonra, Ortaçağ Kürsüsünde derslere girmeye başladı. İlk yıl Selçuklu Atabeyleri Tarihi dersini ve Orta çağ Pro-seminerini yürüttü. Ertesi yıl da Muhtasar Selçuklu Tarihi derslerini verdi. Bu konudaki çalışmalarını doçent olana kadar dört yıl devam ettirdi²³.

Altan Deliorman fakülteyi bitirdikten bir yıl sonra “Milli Işık” adında aylık kültür dergisi yayımlamaya başladı. Muammer Kemal Özergin de bu dergiye “*Türk Tarihinde Eylül ayı*”, “*Ekim ayı*”, “*Kasım ayı*” gibi başlıklarla her ay yazı verdi. Bu yazılar bir yıl boyunca yayımlanarak seri tamamlandı. Bu arada Meydan Larousse Ansiklopedisi fasiküller halinde yayınlanmaya başladı. Bir gün Muammer Kemal Özergin elinde bu fasiküllerle sınırlı bir şekilde dergiye geldi. Elindeki fasikülde sadece Türk kültürü ve tarihiyle ilgili 275 tane yanlışı olduğunu söyleyerek, bunları yazı haline getirse yayınlayıp yayınlamayacağını Altan Deliorman'a sordu ve olumlu cevap alınca yazıyı hazırladı. Yazıyı yayınladıklarında dergiyi çıkaranlar tenkitlerin doğruluğuna bakmadan, bu tenkitlerin arkasında başka sebepler aradılar. Rakiplerinin çekemeyerek böyle bir yola başvurduklarını, maksatlarının baltalamak olduğunu dile getirdiler. Halbuki o dönemde rakipleri filan da yoktur. Altan Bey bu suçlamaları Muammer Bey'e aksettirmeden tek sayılık tenkitle yetinmenin doğru olacağını, ders alacaklarsa zaten aldıklarını söyledi ve Muammer Kemal Özergin de olumlu karşıladı²⁴.

²² Deliorman, *Portreler*, s. 143-144.

²³ Deliorman, *Portreler*, s. 144.

²⁴ Deliorman, *Portreler*, s. 145.

Orta Çağ Kürsü profesörü Fikret Işıltan ile anlaşamadıkları için doçent olduktan sonra Umumi Türk Tarihine (Genel Türk Tarihi) geçti. Genel Türk Tarihi'ne geçmeden önce Altan Deliorman'la birlikte bir bayramda İbrahim Kafesoğlu'nu ziyaret ettiler. Sonrasında da Muammer Bey Umumi Türk Tarihine geçti. Bu bölümde o zamana kadar Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun verdiği dersleri üstlendi. Hazırlık sertifikasında Orta çağ Bibliyografisi ve Tarih Metodu, tezli sertifikada ise Büyük Selçuklu Devleti Teşkilâtı ve Müesseseleri derslerini verdi²⁵. Ayrıca tezli öğrencilere seminer yaptı. Bu derslerde öğrencilere birikimlerini ve bilgilerini aktardı öğrencilerini geleceğe hazırladı. Daha sonra bu kürsüde de İbrahim Kafesoğlu'yla anlaşamadı. Silahlı Kuvvetlerin muhtıra vererek hükümeti istifaya zorladığı 1971 yılında kendi isteği ile Orhan Okay, Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal gibi eski dostlarının bulunduğu Erzurum'a Atatürk Üniversitesine geçti²⁶. Atatürk Üniversitesi'nde bir süre Tarih Bölümü başkanlığı yaptı. Fakat Atatürk Üniversitesi'nde de iki yıldan fazla kalamadı²⁷.

Kendisinin sadece tarihe değil musiki, Türk mimarisi, Türk dili ve diğer sanatlara karşı ilgisi vardı. 1957 yılında İstanbul Enstitüsü Mûsiki Bölümü'ne delege seçildi. Müziğe karşı duyduğu ilgi Türk bestecileri ve çalgıları konusunda yazdığı makalelerde açıkça görülmektedir. Ayrıca Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal ile olan dostluğu sayesinde Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ndeki (1971) görevi sürecince sanat tarihine olan ilgisi pekişti. Bu bölümde bir süre başkanlık da yapan Özergin'in aynı şekilde, Prof. Dr. Haluk İpekten ile birlikte yazdıkları makalelerde de Türk diline karşı gösterdiği hassasiyet ortaya çıkmaktadır²⁸.

1968 yılında “*Dımaşk Melikliği ve Dımaşk Atabeği Zahir al-Din Toğ-Tegin*” adlı araştırmasıyla doçent oldu. 1973 yılında kendi isteğiyle Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne geçti. Erzurum'dayken ailesi ile birlikteydi. Fakat bu sefer Eşinin annesinin ciddi şekilde hasta olmasından ve kızlarının Alman Lisesi'ni kazanmış olmasından dolayı eşinin İstanbul'dan ayrılması mümkün değildi. Trabzon'da iki ay kaldıktan sonra eşi İstanbul'a geri döndü. Muammer Bey, Trabzon yıllarını yalnız geçirdi. Bu üniversitede 1974 yılında profesör payesini aldı ve Temel

---

²⁵ Deliorman, *Portreler*, s. 146.

²⁶ Baykara, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, s. 13.

²⁷ Deliorman, *Portreler*, s. 146.

²⁸ Alptekin, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri”, s.11.

Bilimler Fakültesi dekanı oldu. Dekanlık gibi idarî bir makam onun mizacına uygun düşmediği için bu görevi dört ay sonra bıraktı²⁹. Bu görevini tamamlamasının ardından doğum yeri olan İstanbul'a döndü. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin nüvesini oluşturan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde 1981 yılında emekli oluncaya kadar görev yaptı³⁰.

Muammer Kemal Özergin emekli olduktan sonra çalışmalarını sürdürdü. Onun ilgi alanı çağları ve disiplinleri tanımadan bütün Türk tarihini içine alarak; Asya Hunları Devleti'nden Gaziantep halk oyunlarına, Nogaylardan, Başkurtlardan, Abakan Türklerinden Harput manilerine, Erzurum bilmecelerine, Kırgızlarda musikiden atıcılığa, çalgılara ve İznik Gölü'nde balıkçılığa kadar geniş bir yelpazeye yayıldı³¹. Yani tarih, epigrafi, coğrafya, etnoloji, dil, edebiyat, sanat, musiki ve folklor ile ilgili pek çok makale yazdı. Özergin, M. Reşidoğlu, Dr. Oğuz Kınıklı ve Kemal Hacıkayaoğlu müstear adlarıyla muhtelif makaleler de neşretti³².

1.3. Çalışma Hayatı

İstanbul Üniversitesinde Edebiyat Fakültesi'ndeki Tarih Bölümü, loş bir koridorun iki tarafında, boydan boya odaların sıralandığı bir yerdi. Baştan birkaç oda Arkeoloji bölümü hocalarının olup, Tarih asistanları genişçe bir odada toplu olarak kalmaktaydı. Muharrem Kemal Özergin de asistanlığı döneminde 307 numaralı asistanlar odasında kalmıştı. Bu odadaki diğer asistanların arasında daha kıdemli bir konumda olduğu anlaşılmaktaydı. Doktorasını tamamlayan kıdemli üç asistan diğerlerinden ayrılarak koridorun sonundaki odayı seçmişlerdi. Bu oda, aslında Prof. Dr. Tayyip Gökbilgin'in odasıydı ama kendisi ya seyahatte ya da hasta olduğu için fakülteye pek gelmediğinden, Yeniçağ kürsüsünün asistanları Cengiz Orhonlu ve Bekir Kütükoğlu ile Orta Çağ kürsüsünün asistanı Muammer Kemal Özergin bu odaya yerleşti. O dönemde Yeniçağ kürsüsünün hocaları arasında Prof. Dr. Cavit Baysun, Prof. Dr. Münir Aktepe gibi kıymetli ilim adamları varken Orta Çağ kürsüsünün tek profesörü Fikret Işıltan'dı. Bu kürsünün doçenti olmamakla beraber dört asistan görev yapmaktaydı. Bunlar, Hakkı Dursun Yıldız, Erdoğan Merçil, Ramazan Şeşen ve en eskileri olarak da Muammer Kemal Özergin'di. Bu asistanların

²⁹ Deliorman, *Portreler*, s. 146.

³⁰ Alptekin, "Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri", s. 11.

³¹ Deliorman, *Portreler*, s.148.

³² Alptekin, "Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri", s. 11.

ortak noktaları ise zamanları gelmesine rağmen doçent olamamalarıydı. Sebebi de yabancı dil sınavını bir türlü geçememeleriydi. O dönemde bu sınavı fakültenin filoloji bölümündeki hocaları yapmaktaydı, söylentilere göre tarih bölümü ve filoloji bölümü arasında, ideoloji ve dünya görüşünden kaynaklanan ayrılıklar yüzünden sınavlarda tarih bölümü asistanlarına zorluk çıkarmaktaydılar³³. Her ne kadar doçentlik için dil sınavını zor geçseler de Özergin İngilizce ve Fransızca bilmekte olup öğrenciliği döneminde Arapça ve Farsça dersleri de aldı. Ayrıca kitap okumasını mümkün kılacak derecede Almanca ve Rusça dillerine de hakimdi³⁴. Özergin, akademik hayatı boyunca da farklı dillere hakimiyetinden ötürü yurtdışı ve yurtiçinde çeşitli kongrelere katıldı. Örneğin; Londra’da “*Türk Sanat Tarihi Kongresi’ne*” iştirak etti. Özergin’in oldukça zengin bir kütüphanesi bulunmaktaydı. Bu kütüphanesi kızı ve eşi tarafından Boğaziçi Üniversitesi kütüphanesine bağışlandı. Kütüphanenin arşivinin özel bölümünde bulunan bu kütüphane toplam 5508 kitaptan oluşmaktaydı. Bu kitapların çoğunluğunu da yabancı dilde yazılmış eserlerdir ve ağırlıklı olarak Fransızca, İngilizce ve Rusça kaleme alınmışlardır. Bu durum, Özergin’in bu dillerdeki kitapları okuyup anlayacak kadar bu dilleri bildiğini ve yaşadığı dönemi düşündüğümüzde (1930-1986) o zamanda bu kadar kitabı yurt dışından getirttiğine göre ekonomik durumunun iyi olduğunu ve kitap almayı çok sevdiğini göstermektedir³⁵. Gençlik yıllarında çok fazla kitap aldığı için ev halkı tarafından kitap alması zaman zaman yasaklandığı, fakat o kitap almaktan asla vazgeçmez aldığı kitapları kapının önündeki paspasın altına koyup eve eli boş olarak girdiği, daha sonra kitabı alıp sessizce diğer kitapların yanına koyduğu malumdur. Bu kadar kitap sever bir insanın sahaflarla arasının iyi olmadığı düşünülemez tabi ki, sahaflarda onun istediği kitapları temin etmesinde kendisine yardımcı olmuşlardır³⁶.

Çalışmalarını sadece üniversitelerin açık olduğu zamanlarda değil yaz aylarında da devam ederdi. Bir çalışmaya başladığında kendini çok kaptırır, çok heyecanlanır ve bu çalışmasında yanında olmasını istediği kişilere işleri olup olmadığını sormaksızın emri vakiler yapardı. Altan Deliorman mezun olduğu yaz fakülteye uğramış, Muammer Kemal Özergin onu görünce ertesi gün Çanakkale’ye gideceklerini, Gelibolu’da bulunan birtakım mezar taşlarının estampajlarının

³³ Deliorman, *Portreler*, s. 139-140.

³⁴ Baykara, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, s. 11.

³⁵ M.K. Özergin’in kızı Prof. Dr. Kutlu Özergin Ülgen yapılan röportajda belirtmiştir.

³⁶ Baykara, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, s. 14.

alınması için kendisini yol arkadaşı seçtiğini söyledi. Yine bir yaz gününde bir gün telefon etti ve Yapı ve Kredi Bankası tarafından kurulan bir vakfın Açık hava Tiyatrosu'nda halk oyunları tertiplendiğini duyurdu ve davet etti. Altan Bey o tarihlerde halk oyunlarına pek önem verilmemesi ve böyle gösterilerin pek düzenlenmemesinden dolayı, en önemlisi de Muammer Bey'i gücendirmemek için bu gösteriye gitti. Muammer Bey o gece o kadar heyecanlıydı ki bir ekiplerin arasına girip onlarla konuştu, bir kulise geçti, oradan oraya koşuşturdu. Muammer Bey her zaman böyle özverili, bir işe giriştiğinde büyük bir heyecan ve telaşla çalıştı.

Altan Deliorman mezun olduktan sonra Muammer Bey mezuniyet tezini hangi alanda yapacağını sordu, basın tarihiyle alakalı olduğunu söyleyince, evine davet eder ve ona bir kitap vereceğini söyledi. Şaşkınbakkal'da, Bağdat Caddesi üzerinde küçük bir villada oturmaktaydı. Kütüphanesinde bulunan Avram Galanti'nin "*Küçük Türk Tetebbular*" adını taşıyan bu kitabı 1925'te eski harflerle basılmıştı. Bu kitapta Jön Türk basını hakkında çok bilgi olduğunu söyleyerek kitabı verdi. Tabi kısa sürede geri vermesini de istedi³⁷.

Öğrencileriyle olan ilişkilerine bakıldığında, dikkatini çeken öğrencileriyle Adalar'a geziler düzenlediği ve bu gezilerde öğrencilerini teşvik ettiğini, kendisinin de öğrencilerine karşı rahat ve şefkatli tavırlarıyla öğrencilerin dikkatini çektiği anlaşılır. Kendisinde bilim kıvılcımı gördüğü öğrencilerini her zaman teşvik ettiği, onlara evini açmaktan çekinmediği, onlarla sevdiği insanların ziyaretlerine gittiği görülür. Nitekim Tuncer Baykara'yı, Hüseyin Nihal Atsız'ı ziyarete gittiğinde yanında götürmüş, bu iki değerli insanın sohbetlerini Tuncer Baykara mutluluk içinde dinlemişti. Ayrıca kendisi bir musiki aşığı olarak öğrencilerinin de müzik zevklerini geliştirmek için elinden geleni yapardı. Tuncer Baykara'nın musiki konusundaki eksikliğini gidermek için, evlerine ziyarete geldiğinde Rus klasik müzik ustalarının plaklarını açarak dinlemesini ve beğenmesini sağlamıştı³⁸. Öğrencilerini lisans dışında yüksek lisans, doktoralarında da yakından takip etti. Doktora çalışmaları uzayan Altan Deliorman'a, Eski Farsçayı niye hatmetmediğini, tezine niçin daha fazla vakit ayırmadığını azarlıcasına sordu³⁹. Muammer Kemal Özergin'in öğrenciliği döneminde tarih bölümünde öğrenci sayısı azdı. Hocalar öğrenciler ile tek tek ilgilenme fırsatı bulmaktaydı. Altan Deliorman'ın öğrenciliği

³⁷ Deliorman, *Portreler*, s 141.

³⁸ Baykara, "Muammer Kemal Özergin (1930-1986)", s.12.

³⁹ Deliorman, *Portreler*, s. 142.

yıllarında ise sınıfların çok kalabalık olması nedeniyle hocaların öğrenciler ile eskisi kadar ilgilenemediği için Özergin hayıflanmaktaydı. Özergin'in eğitim yaklaşımı içerisinde ise kendisinin öğrendiği üzere hoca öğrencisi ile birebir ilgilenmesi gerektiği için bu durumdan rahatsız olmaktaydı⁴⁰.

Muammer Kemal Özergin öğrencilerinin önünün açılması için de onlar için fedakârlık yapmaktan geri durmamıştı. Tuncer Baykara'nın asistanlığı döneminde üniversite 1972 yılında Brüksel'deki Nato zirvesine üniversiteyi temsil etmesi için iki asistan gönderecekti. Bu asistanlardan birinin Tuncer Baykara olması için Özergin bizzat Rektör Kemal Bıyıklıoğlu'nu ziyaret ederek, Tuncer Bey'in ilk defa yurt dışına çıkararak bu zirveye gitmesini sağladı⁴¹.

1.5. Vefatı

Muammer Kemal Özergin'in ölümüne sebep olan mide kanseri rahatsızlığına kadar ciddi bir rahatsızlık geçirmedi. Emekli olduktan sonra Kandilli de aldığı geniş Boğaz manzaralı dairesinde çalışmalarına devam etmeye başladı. Kendisine düzenli bir çalışma programı yaptı. Sabahları çok erken kalkıp, kütüphanede bir süre çalışıp sonra kahvaltı yapar tekrar öğleye kadar kütüphanede çalışırdı. Kandilli'den saat 13.00'da kalkan vapurla karşıya geçip arşivde mesai bitimine kadar çalışıp eve döner ve erken yatardı. Hayatı bu şekilde devam ederken fazla şikâyeti olmamasına rağmen doktora göründü ancak doktorun teşhisi çok ciddiydi. Hastalık mideyi sinsi bir şekilde sarmış, ameliyat için geç kalınmıştı. Hastalık çok hızlı ilerlemişti ve dört buçuk ay sonra Cumhuriyet Bayramı'nda 29 Ekim 1986'da 56 yaşındayken vefat etti⁴².

Muammer Kemal Özergin, nitelik ve insani açıdan eşine az rastlanabilecek naif bir kişiliğe sahip olup, Türk yurdunun bilge sayılabilecek kişiliklerindendi. Türk tarih tezinin daha yani filizlendiği o dönemde makaleleri ve geniş yelpazedeki yetenekleri ile âdeta disiplinler üstü bir bilim insanıydı. Bu yönüyle de kendinden sonraki jenerasyona örnek oldu. Özellikle kaynak dili öğreniminde ön ayak olarak; öğrencilerine yabancı dil öğrenmeyi devamlı salık vermiştir. Erken yaşta vefatı Türk tarih yazıcılığı açısından çok büyük bir kayıp olmuştur. Zira yetiştirdiği bilim insanlarına bakıldığında dahi onun ufuk kazandırdığı birçok tarihçiye rastlamak

⁴⁰ Deliorman, *Portreler*, s.143.

⁴¹ Baykara, "Muammer Kemal Özergin (1930-1986)", s. 13.

⁴² Deliorman, *Portreler*, s.149.

mümkündür. Erdoğan Merçil, Hakkı Dursun Yıldız, Coşkun Alptekin, Tuncer Baykara, Altan Deliorman, Hüsrev Hatemî, Hasan Hüseyin Hatemî sadece tespit edilebilenlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN ESERLERİ

Muammer Kemal Özergin çok yönlü eserler veren bir araştırmacıdır. Yayınları incelendiğinde pek çok konuda eser yazdığı sadece tarihçi bir kişiliğe sahip olmadığı anlaşılır. Bu bölümde eserlerini tetkik ederken daha anlaşılır olması adına, çalışmaları dört başlık altında ele alındı.

2.1. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN TARİH ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ

2.1.1. Anadolu Selçuklularında Sultan Alâeddin Keykubad I Devri Kitabeleri

Muammer Kemal Özergin'in İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü lisans tezi olan bu eser, bir lisans öğrencisine göre oldukça başarılı bir eserdir. Dönemin şartları düşünüldüğünde bu başarı daha anlaşılır olmaktadır. Bu çalışmasıyla hocalarının da dikkatini çekmiş ve hemen asistan olarak üniversitede araştırmalarına devam etmiştir.

Özergin bu tezinde I. Alâeddin Keykubad dönemi kitabelerini incelemiş, tezinin birinci bölümünde dönemin kronolojisini vermiş, ikinci bölümünde ise kitabeleri kronolojik sıraya dizmiş tarihi olayları en sonda vermiştir. Son bölümde de kitabelerde geçen ayet, tevhit, unvanlar, lakap ve metihler, mimari eserlerin fihristini vermiştir⁴³.

---

⁴³ Muammer Kemal Özergin, *Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubad I Devri Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Basılmamış Lisans Tezi), 1955.

2.1.2. Üsküdar- Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari Eserlerinin Kitabeleri

Bu makale, İstanbul-Şam/Bağdat yolunun Üsküdar-Bostancıbaşı kısmındaki menzillerin kitabelerini derlemekte ve açıklamalı notlar eklemektedir. Kitabelerin çoğu yerinde toplanmış olsa da bazıları eksik olduğu veya mevcut olmadığı için önceki yayınlardan alıntılanmıştır. Yazının amacı, bu kitabeleri derlemek ve onları açıklayıcı notlarla sunmaktır. Her bir menzil ayrı ayrı incelenmiş, kitabeler kaydedilmiş ve ardından onlarla ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır. Yazıda sık sık atıfta bulunulan kaynaklar da kısaltılarak verilmiştir⁴⁴.

2.1.3. Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları

Muammer Kemal Özerin, doktorasını 1959 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde "Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları" adlı teziyle tamamladı. Tez incelendiğinde o günün şartlarında böyle bir çalışma hazırlaması Muammer Kemal Özerin'in kıymetini ortaya koymaktadır. Bugün bile bu çalışmanın halen "Anadolu'nun Ticari Yolları" konusunda ilk başvurulacak kaynak olması, eserin büyüklüğünü gösteren bir diğer unsurdur.

Özerin bu tezinde, Orta Çağ'da Anadolu ve çevresindeki ticaret yollarını, rotalarını, üzerinde bulunan önemli noktaları ve bu noktalardaki kervansarayları detaylı bir şekilde açıklamıştır. Ana ticaret yolları genellikle Doğu ve Batı arasında seyahat eden tüccarların ihtiyaçlarına göre belirlenmişti. Bağdat ve Musul gibi ticaret merkezlerinden başlayan yollar, İstanbul'a ve Ege limanlarına ulaşıyordu. Aynı şekilde, Karadeniz ve Güney'den de İstanbul'a giden yollar bulunmaktaydı. Tezde farklı rotaların nasıl birbirine bağlandığı ve hangi ticaret merkezleri arasında bağlantılar kurulduğu da açıklanmaktadır. Bu yollar, kervansaraylar ve köprüler gibi dinlenme ve konaklama noktalarıyla donatılmıştı, böylece tüccarlar yolculuklarını güvenli ve konforlu bir şekilde yapabiliyordu. Bu bilgiler, Orta Çağ'da Anadolu'daki ticaretin nasıl işlediği ve tüccarların hangi yolları kullandığı konusunda önemli bir kaynak teşkil etmektedir⁴⁵.

⁴⁴ Özerin, "Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari Eserlerinin Kitabeleri", *TD*, IX, S. 13, (1958), s. 111-132.

⁴⁵ Özerin, *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Basılmamış Doktora Tezi), 1956.

2.1.4. Sultan Ahmed III Devri Hadiselerine Âid Tarih Manzumeleri

Divân edebiyatının bedi' sanatlarından biri olan, Arap harflerinin her harfe karşılık gelen rakamların hesaplanmasıyla istenilen bir tarihi sözlü bildirme sanatına “san'nat-i cümmel”, “ebced hesabı” veya “tarih düşürme” denilmektedir. Edebiyatımız da XV. yüzyıldan itibaren kullanılan bir yöntemdir. Ebced hesabı, tarih kaynağı olarak bu çalışma hazırlanana kadar pek az kullanılmaktaydı. Daha çok edebiyatta şairlerin divanlarında yer almaktaydı. Divan edebiyatının diğer türleri kasideler, şehrengizler, surnâmeler vb. manzum tarihlerde edebiyat tarihçisini ilgilendirdiği kadar, siyasi tarihle, sanat tarihiyle, biyografiyle uğraşanları da ilgilendirmektedir.

Bu makalede Muharrem Kemal Özergin, Haluk İpekten ile hicri 1128-1141 yıllarını kapsayan Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan III. Ahmed ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya sunulmuş ve sonradan Fâiz Efendi'yle Şakir Bey tarafından toplanmış kaside ve tarihleri içeren bir mecmu'a incelenmiştir. Bu çalışmada padişah ve sadrazamla ilgili olaylar, yeni yıl tebrikleri, şehzâdegân velâdet ve sünnetleri, sadâret ve vazâret tebrikleri, sulh akitleri, fetihler, muhtelif binaların inşa ve tamir tarihleriyle ve yine muhtelif vesilelerle sunulmuş kasideler toplanmıştır. Eserde karışık haldeki tarihler bu çalışmada kronolojik sıraya konularak, tarihleri hesaplanmış ve ait oldukları olaylar hakkında açıklamalar yapılarak bibliyografya gösterilmiştir⁴⁶.

2.1.5. Ahmed Paşa'nın Tarih Manzumeleri

Manzumeler divan edebiyatının önemli eserleridir. Bu eserler bir hadiseyi tespit etmesi ve onun tarihini vermesi bakımından tarih için bazen çok mühim bir kaynak olmaktadır. Bu makalede XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve Şeyhî'den sonra gelmiş değerli bir Osmanlı şairi olan Ahmed Paşa'nın Divan'ının İstanbul kitaplıklarındaki nüshalarından toplanan tarih manzumeleri incelenir. Öncelikle Ahmed Paşa'nın hayatı hakkında bilgi verilir. Sonrasında manzumelerinin edebiyat ve tarih açısından önemleri belirtilir. Manzumelerin şekil, vezin, dil, konu vb.

---

⁴⁶ Özergin, İpekten, "Sultan Ahmed III Hadiselerine Âid Tarih Manzumeleri", *TD*, IX, S. 13, (1958), 133-150; Bu makale iki bölümden oluşmakta olup devamı *TD* X. Ciltedir.

özellikleri verilir. Son olarak da manzumelerin toplandığı İstanbul kütüphanelerindeki yazmalar verilir⁴⁷.

2.1.6. Ruhi

Ruhi, XVI. yüzyılda değerli bir Osmanlı tarihçisinin mahlasıdır. Kimliği hakkında çok fazla bilgi yoktur, ancak Bursalı M. Tâhir Bey'in bahsettiği Ruhi Fazıl Çelebi'nin bu tarihçi olduğu düşünülmektedir. İstanbul'da doğmuş, medrese tahsili görmüş ve müderris olmuştur. “*Tevârih-i âl-i Osman*” adlı eseri, Osmanlı tarihini basit bir üslupla anlatır ve Sultan II. Bayezid döneminde yazılmasına karar verilmiştir. Eser, 1511 yılına kadar olan olayları kapsamaktadır ve çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım iki bölüm halinde genel konulardan bahsetmektedir. İkinci kısım ise sekiz bölümden oluşmakta olup II. Bayezid dönemini anlatmaktadır. Ruhi tarihinden etkilenen tarihçiler arasında Lutfî Paşa, Mustafa Âli ve Münecim-başı bulunmaktadır. Ruhi tarihine dair bilinen yazmalar, Berlin, Oxford, Cezâyir, Edirne ve M. F. Köprülü kütüphanelerinde bulunmaktadır ve bu yazmalar arasında Bodleian nüshasının özel bir önemi olduğu düşünülmektedir. V. L. Menage’a göre, bu nüshanın Kâtip Şevki’nin kayıp eseri olması veya Ruhi’ye kaynak teşkil ettiği, diğer taraftan bu yazmanın eserin ilk şekli olduğu da tahmin edilmektedir⁴⁸.

2.1.7. Anadolu Selçuklu Kervansarayları

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Selçuklu Kervansaraylarını tanıtmadan önce o zamana kadar bu konuda yapılan araştırmalar hakkında bilgi vermiş, Selçuklu kervansaraylarına dair detaylı araştırmaların iki farklı grup içinde yapıldığından bahsetmiştir. İlk grup, genellikle bilimsel seyahatler sırasında arkeolojik ve epigrafik çalışmalar ile uğraşanlar tarafından yapılanlardır. Bu grupta, 18. ve 19. yüzyıl seyyahlarının notlarından örnekler verilir. İkinci grup ise Selçuklu yapılarını genel olarak ele alan çalışmaları içerir. Bu grup çalışmalar arasında, Selçuklu hanlarını topluca inceleyen makaleler de bulunmaktadır. İlk olarak H. Edhem Bey’in çalışması öne çıkar, ardından K. Müller ve diğer araştırmacılar bu konuda çalışmalar yapmıştır.

⁴⁷ Özergin, “Ahmed Paşa’nın Tarih Manzumeleri (855-896/1451-1491)”, *TDED*, X, (İstanbul 1960), 161-184.

⁴⁸ Özergin, “Ruhi”, *İA*, IX, (İstanbul 1964), 764-765.

Daha sonraki yıllarda, Selçuklu hanlarına dair araştırmalar artmış ve bu yapılar bölgesel araştırmalarda daha fazla yer almaya başlamıştır. S. F. Erten, K. Bittel, F. R. Tongur gibi isimler bu dönemde Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki Selçuklu eserlerine dair araştırmalar yapmışlardır. 1920'lerden sonra, Dr. Osman Turan'ın Selçuklu çağı kaynaklarında kervansaraylara dair çalışmaları dikkat çekmiştir.

1950'lerden itibaren, Selçuklu hanlarına dair araştırmalar daha titizlikle yapılmaya başlanmıştır. Özellikle Prof. Dr. K. Erdmann'ın çalışmaları bu alanda öncü olmuştur. Onun 1953'ten itibaren yaptığı çalışmalar, bu alandaki araştırmaların gelişmesine katkı sağlamıştır. Erdmann'ın araştırmalarının yanı sıra, R. M. Riefstahl, A. Gabriel, H. H. Vonder Osten gibi araştırmacılar da Selçuklu hanlarına dair önemli çalışmalar yapmışlardır.

Özergin 1965 yılında yayınladığı bu makalesinde, Kurt Erdmann kataloğundaki 119 kervansarayın üzerine 13 adet han ve kervansaray ekleyerek 132 adet han ve kervansarayı alfabetik sırayla eserinde belirtmiştir⁴⁹.

2.1.8. Prizren Kitabeleri

Bu makale, geçmişte Yugoslavya topraklarında Türk hâkimiyeti döneminde inşa edilmiş mimari eserlerin kitabelerini ve bunların tarihsel ve kültürel önemini anlatmaktadır. Makalede belirtilen kitabeler çeşitli tarihlerde ve farklı şehirlerde yapılmıştır. Kitabeler, binaların kimler tarafından yapıldığını, ne zaman yapıldığını ve bazen de o dönemin kültürel atmosferini yansıtan ifadeler içermektedir.

Örneğin, Nihârî Çelebi ve Süzi Çelebi gibi şahısların adlarının bulunduğu kitabeler, o dönemde Pire'nde önemli isimler olduğunu gösterir. Kitabelerde genellikle mimari eserin kimin tarafından yapıldığı, ne zaman yapıldığı ve genellikle Allah'ın rızası için yapıldığı ifade edilir. Kitabelerde ayrıca dönemin sosyal ve kültürel atmosferine dair ipuçları da bulunabilir.

Bu makale aynı zamanda Türk idaresinin etkisi altındaki bu bölgelerdeki tarihî izleri ve kültürel mirası koruma ihtiyacına da dikkat çekmektedir. Kitabeler zamanla yok olma riski altında olduğundan, bunların derlenip yayınlanması ve

---

⁴⁹ Özergin, "Anadolu Selçuklu Kervansarayları", *TD*, XV, S. 20, (1965), 141-170.

korunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu, o döneme ait bilgi ve belgelerin kaybolmasını önlemeye yönelik bir çabadır⁵⁰.

2.1.9. Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri

Hacıatmaca-oğlu Kâtib Muhyeddin Muhammed, Osmanlı Türkleri içinde riyaziye tarihi alanında önemli bir kişidir. Sultan II. Bayezid döneminde önemli bir muhasebeci ve kâtip olarak tanınmıştır. Muhammed, 15. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında riyaziye çalışmalarına katılmış ve hesap ilmi alanında önemli bir eser olan “*Mecma’ül-Kavâid*”i yazmıştır.

Ancak, Hacıatmaca-oğlu ve eseri üzerinde geniş çapta araştırma yapılmamıştır ve mevcut bilgilerde bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Muammer Kemal Özergin eseri tanıtırken mukaddimesini ve fihristini vermiştir.

Mecma’ül-Kavâid, hesap ilmine dair bir eserdir. Müellif eserini, kendi arzusu ile telife girişmiş olup, hiçbir yüksek şahsa da ithaf etmemiştir. Eser miladi 12 Eylül 1494’te tamamlanmıştır. Telif yeri tam olarak belirtilmese de İstanbul olduğu tahmin edilmektedir. Eser düz yazı şeklinde olup, Düzenli şekilde tasnif edilerek bölümlere ayrılmıştır. Bir matematik eserinin ciddi havası içinde, kuru bir üslupla yazılmıştır⁵¹.

2.1.10. Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü’min el Hoyî Hakkında

Muammer Kemal Özergin bu makalede “*Varka vü Gülşah*” adlı eserde bulunan 71 minyatürün nakkaşı hakkında bilgi vermiştir.

XI. yüzyılın ilk yarısında Oğuz Türklerinin Maveraünnehir'den (Batı Türkistan) kalkan birçok boyu, Hazar Denizi'nin güneyinden geçerek Horasan üzerinden İran, Azerbaycan, kuzey Irak, Suriye, Anadolu ve Balkanlar'a yayıldı. Bu göçler, yeni siyasi ve toplumsal hakimiyetlerin kurulmasına ve çevre kültürler üzerinde etkiler bırakmasına yol açtı. Bu dönemde Büyük Selçuklu Sultanlığı kuruldu.

Büyük Selçuklu devri sanatı, özellikle resim alanında birçok sorunu çözülmesi gereken bir alandır. “*Varka vü Gülşah*” mesnevisindeki minyatürler, belirli bir yer ve zaman hakkında bilgi verirken, ressamı Nakkaş Abdülmü’min el-Hoyî'nin kimliği hala belirsizdir.

⁵⁰ Özergin, Kalesi, Eren, “Prizren Kitabeleri”, *VD*, S. 7, (İstanbul 1968), s. 75-96.

⁵¹ Özergin, “Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri”, *İDM*, S. 5, (Nisan 1968), s. 312-316.

Eseri ilk olarak Prof. Dr. Ahmet Ateş bulur ve tanıtır. Ancak o nakkaş hakkında pek bilgi vermez. “*Varka vü Gülşah*” mesnevisi, eski bir Arap şairi olan Urva b. Hizam'ın hikayesinden esinlenerek oluşturulmuş bir aşk hikayesini anlatır. Metnin bir kopyası olan (Hazine 841) elyazması, XIII. yüzyılın ilk yarısına aittir ve muhtemelen Hoylu Abdülmü'min'in oğlu olan Nakkaş Abdülmü'min tarafından hazırlanmıştır.

Minyatürlerin incelenmesi, Uygur üslubundan etkilendiğini ve Selçuklu devri sanatına ait olduğunu göstermektedir. Hoylu Abdülmü'min'in imza kitabesi bu minyatürlerde bulunmaktadır ve onun Konya'da yaşadığına dair kanıtlar mevcuttur.

Türkiye Selçukluları döneminde Azerbaycan ile Anadolu arasında kültürel ve etnik bağlar vardı. Hoylu Abdülmü'min'in, Konya'da bulunan medrese vakıfnamesinde yer alması ve diğer Hoylularla ilişkilendirilmesi, “*Varka vü Gülşah*”ın minyatürlerinin Türkiye Selçuklu dönemine ait olduğunu doğrular⁵².

2.1.11. Türkiye Kitabeleri

Bu makalesinde Muammer Kemal Özergin Samsun Kale Kapısı mescidinin kitabesi ve Manisa Alaşehir'deki Şeyh Sinan Türbesi hakkında bilgi verir.

Kale-Kapısı Mescidi (723/1323):

Türkiye Selçuklu Devleti, Moğol istilalarına karşı direndikten sonra Köseadağ Meydan Savaşı'nda yenilmiş ve Moğol hâkimiyetine girmişti. Moğolların batıya ilerlemesiyle Selçuklu Devleti zayıfladı ve sonunda XIV. yüzyılın başlarında çöktü. Samsun'da bulunan Kale-Kapısı Mescidinin kitabesi, mescidin kim tarafından yapıldığını ve hangi tarihte tamir edildiğini belirtmektedir. Ayrıca, Samsun'un tarihçesi ve Samsun'daki Mevlevilikle ilgili değerli bilgiler de içermektedir.

Şeyh Sinan Türbesi (890/1485):

Alaşehir'deki Şeyh Sinan Türbesi'nin kitabesi, Nûrbaşılik tarikatı şeyhi Şeyh Sinan Efendi'nin adını taşımaktadır. Türbenin yapım tarihi ve Şeyh Sinan'ın ölüm tarihi kitabede belirtilmiştir. Türbenin yapım tarihi, Osmanlı dönemine aittir. Türbe, şimdi iyi durumda olup, içinde Şeyh Sinan Efendi ve soyundan gelenlerin mezarları

---

⁵² Özergin, “Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü'min el-Hoyî Hakkında”, *Belleten*, XXXIV, S. 134,1970, 219-230.

bulunmaktadır. Bu bilgiler, Şeyh Sinan Efendi ve Nûrbahşilik tarikatı hakkında önemli birinci elden kaynak sağlamaktadır⁵³.

2.2.12. Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Aid Tarih Kayıtları

Bu makalede Muammer Kemal Özergin, bir Osmanlı dönemi elyazmasının içeriğini açıklamaktadır. Süleymaniye Umumi Kütüphanesi'nde kayıtlı olan elyazmasında üç ayrı risale bulunmaktadır. Bu risalelerin hangi tarihte ve kim tarafından derlendiği net değildir, ancak XVI. ve XVII. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Metin, Farsça ve Osmanlı Türkçesi içermekte olup, yayıma hazırlanırken metindeki hatalar düzeltilmiş ve tarih kayıtları gün sırasına göre düzenlenmiştir. Makale hazırlanırken, zor okunan kelimelerin çözümü için yardım alınarak ve eksik veya hatalı bilgiler düzeltilerek yayıma hazırlanmıştır. Çalışmadaki işaretler, eksiklikleri veya hataları belirtmekte ve metnin okunabilirliğini artırmak için kullanılmaktadır. Makale, Osmanlı dönemine ait bir tarih kayıtları derlemesini incelemektedir. Bu derleme, 945-988 yılları arasında 200 gün-kaydını içeriyor. Makale, derlemenin üç parçadan oluştuğunu belirtir: birincisi 187 gün-kaydını topluyor, ikincisi 982, 987 ve 988 yıllarına ait beş kaydı, üçüncüsü ise 968-979 yıllarına ait sekiz kaydı içeriyor. Derlemedeki kayıtlar genellikle Osmanlı devlet merkezindeki günlük olayları içerir ve tayin, azil, ölüm gibi resmi işlemler öne çıkar. Ayrıca, çeşitli tarih kayıtları ve manzumelerin de bulunduğu aktarılır. Kayıtların derlenme yöntemi ve kaynakları net olarak belirlenemese de muhtemelen devlet dairelerindeki kâtipler tarafından tutulan günlük kayıtlardan toplanmış olabilir. Derlemedeki bilgi hataları nadirdir ve genellikle tarihlemeyle ilgilidir. Bu tarih kayıtlarının, özellikle Saray ve Merkez teşkilatlarında görev yapmış memurlara ait olduğu ve bu kayıtların diğer belgelerle birlikte kullanılarak çeşitli araştırmalara katkı sağladığı belirtilmektedir. Bu derleme, özellikle Sultan Kanunî Süleyman Han dönemi (1520-1566) için önemli bir kaynak olabilir. Sonuç olarak, bu derleme Osmanlı dönemi tarihine ışık tutan önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir⁵⁴.

⁵³ Özergin, “Türkiye Kitabeleri”, *STY*, S. 4, (İstanbul 1971), s.61-72.

⁵⁴ Özergin, “Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Aid Tarih Kayıtları”, *AÜAD*, S. 3, (Erzurum 1971), s. 61-130.

2.1.13. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın şirvan Sefer ile İlgili Üç Manzûme

Bu makalede Muammer Kemal Özergin, Osmanlı-Safevi Savaşı (şirvan Seferi) kahramanlarından ve kumandanlarından olan Özdemiroğlu Osman Paşa'ya yazılmış üç manzume edebi eserden bahseder. Özdemiroğlu Osman Paşa, Mısır beylerinden Özdemir Paşa'nın oğludur. 1527 yılında Mısır' da doğdu. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1578 tarihinde şirvan Seferi'ne çağrıldı. Çıldır ve Koyun-geçidi zaferlerinin kazanılmasında etkili oldu. şirvan'ın alınmasından sonra bu bölgenin ve Dağıstan'ın muhafızlığını, vezir payesi ve serdar unvanı ile kabul etti. Safevi ordusunun sert baskıları sonucu Demir-kapı'ya çekilmek zorunda kaldı. Daha sonra şirvan'ı tekrar zapt etti. 1585 yılında Tebriz'i aldı. Fakat hunnak hastalığı sonucu aynı yıl Tebriz yakınında öldü. Halk onun bu savaşlarda gösterdiği kahramanlıklardan dolayı, desten şeklinde hikayeleri anlatıldı. Burada bu manzumelerden üç tanesi incelenmiştir.

Birinci manzumede Çıldır zaferinden bahsedilir. İkinci manzumede hangi olaydan bahsedildiği net değildir. Ancak verilen tarihten şirvan'ın tekrar zapt edilmesiyle ilgili olduğu anlaşılmakta. Üçüncü manzume bu manzumeler içindeki en uzun manzumedir. Osmanlı hükümdarına hitaben Osman Paşa'nın yiğitliklerini, kazandığı en büyük zaferi olan Meş'ale Savaşı'nı anlatmakta ve Osman Paşa'yı övmektedir⁵⁵.

2.1.14. Eski Bir Ruznâmeye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde, Türk medeniyeti tarihinde önemli bir yeri olan ve kültürün temel müesseselerinden biri olan medreseleri kaleme almıştı. Osmanlı Devleti kuruluştan itibaren eğitim ve öğretim işlerine önem vererek Selçuklu örneğine uygun olarak yeni medreseler açmaya başlamıştı. Bunlardan ilki Orhaniye (İzник 1331) de açılmış sonra Bursa, Edirne, Gelibolu, İstanbul, Dimetoka vb. şehirlerde pek çok medrese faaliyete geçmişti. Medreseler Osmanlı'da altı yüzyıllık tarih boyunca yüzlerce yapısıyla başta eğitim olmak üzere, bilim çalışmaları, din işleri ve çeşitli kurumlara (Adalet ve Mülkiye vb.) eleman yetiştirme yolunda büyük hizmet etmişti. Medreselerde meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında beş devreye ayırmak mümkündür.

⁵⁵ Özergin, "Özdemiroğlu Osman Paşa'nın şirvan Seferi ile İlgili Üç Manzume", *TED*, S. 2, (Ekim 1971), s. 255-288.

1. Kuruluş devresi Fatih Çağı'na kadar
2. Fatih Dönemi Yeni bir gelişim devresi
3. Kanuni Dönemi Yükselme devresi
4. XVII.-XIX. yy. teşkilat ve düzenin bozulduğu, bilim ve öğretimin son derece gerilediği dönem.
5. XX. yy. başları ıslah etmek için girişilen çabalar ve bunların sonuçsuz kalarak kapatılışını içine alan dönem.

Osmanlı Devleti, Rumeli ve Balkanlarda da pek çok medrese kurdu. XVII. Yüzyılın ortalarına ait bir Rumeli kadıaskerliği Rûznâmesi medreseler hakkında önemli ve değerli bilgiler vermektedir. Bu rûznâmede medreseler dokuz dereceye ayrılmıştır, bu dereceler müderrisin günde alacağı akçeyi belirten sırayla Onlu, On beşli, On sekizli, Yirmili, Yirmi beşli, Otuzlu, Kırklı, Ellili, Altmışlıdır.

Rûznâmedeki tablo incelendiğinde 292 medrese olduğu anlaşılır. Bunlar arasında devlet merkezi İstanbul 131 medrese ile başta gelir, onu 22 medrese ile Edirne, 9 medrese ile Gelibolu, 7 şer medrese ile Dimetoka ve Kafa takip eder. Ger kalan medreselerde de diğer şehirlerdedir. Bu medreselerin dağılımı çağın bazı gerçeklerini anlamak için birtakım bilgiler sunmaktadır⁵⁶.

2.1.15. Adelonglar'a Göre Türkler

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Alman dilbilimci ve tarihçi olan Johann Christoph Adelung ve Friedrich von Adelung'un, Türk topluluklarını tasnif etmeye yönelik çalışmalarını incelemiştir. Tasnifleri dilbilim unsurlarına değil, coğrafik yayılıma dayalı bir boy bilim sıralaması şeklinde yapılmıştır. Johann Christoph Adelung'un "*Mitridat veya Umumi Diller Bilgisi*" adlı eseri, dünya dillerini topluca ele alıp tanıtarak büyük bir dil ansiklopedisi oluşturmuştur. Türk topluluklarını sınıflandırırken coğrafik ve etnik bilgilere dayanmıştır. Friedrich von Adelung, amcasının tasnif denemesini geliştirerek yeni etnik topluluklar eklemiştir. Tasnif, Türk-Tatar ailesi altında yapılmış ve iki büyük kümeye ayrılmıştır. Güney Tatarları altında Türkistanlılar, Türkmenler, Özbekler, Bukharlar, Karamanlar ve Osmanlılar gibi alt gruplar bulunurken, Kuzey Tatarları içinde öz Tatarlar ve Mongol

---

⁵⁶ Özergin, "Eski Bir Rûznâmeğe Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri", *TED*, S. 4-5, (Ağustos 1973-1974), s.263-280.

Tatar ırkı olarak iki alt kümeye ayrılmıştır. Ancak, bu tasnif bugün yapılan araştırmalarla doğrulanmayan ve bazı hatalar içeren bir sınıflandırmadır⁵⁷.

2.1.16. Temürlü Sanatına Ait Eski Bir Belge: Tebrizli Cafer'in Bir Arzu

Herât'ın Tarihi ve Temürlüler Dönemi

Herât, Batı Türkistan'ın Horasan bölgesinde, Temürlüler dönemi boyunca büyük bir kültür merkezi olarak öne çıkmıştır. Şehir, ilkçağda Persler tarafından kurulmuş ve Türkler'in bölgeye gelmesiyle önemli bir kültürel merkez haline gelmiştir. IV. yüzyıldan itibaren Türk boylarının ilgisini çekmiş ve Eftalitler, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Hârizmşâhlar gibi Türk devletlerinin egemenliğinde kalmıştır. Moğol istilaları sırasında, özellikle 1221 ve 1307 yıllarında ağır tahribatlar geçirmiştir. Ancak Uygur Türkleri'nin bölgeye göçüyle şehir yeniden canlanmıştır. 1337'den sonra şehrin yönetimi bağımsız olarak devam etmiş ve 1381'de Temür Beg'in egemenliğiyle Temürlüler dönemi başlamıştır.

Temürlüler Döneminde Herât'ın Gelişimi

Temürlüler dönemi, Herât'ın kültürel ve ekonomik olarak en parlak yıllarını yaşadığı bir dönemdir. Şehir, Sultan Şâhruh (1397-1447) ve Hüseyin Baykara (1469-1506) gibi önemli yöneticiler tarafından yönetilmiş ve büyük bir kültürel uyanış yaşamıştır. Bu dönemde şehir, nüfus açısından büyümüş, üretim ve ticaret gelirleri artmış ve medeniyetin her alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Temürlüler, sanat ve kültür alanında büyük destekler vererek bu gelişimi sağlamışlardır.

Türk kültürü, V. yüzyıldan itibaren Horasan'da yerleşmiş ve Sasanî kültürünün etkileri altında gelişmiştir. XI-XIII. yüzyıllarda Moğolların tahribatları nedeniyle birçok kültürel eser yok olmuş, fakat XIV. yüzyılda Türk kültürü Temürlüler dönemiyle yeniden yükselmiştir. Bu dönemde, Herât, Semerkand ve Şirâz gibi diğer kültür şehirlerinin önüne geçerek büyük bir sanat ve edebiyat merkezi haline gelmiştir.

Temürlüler Döneminde Sanat ve Edebiyat

Temürlüler dönemi, sanat ve edebiyat alanında önemli bir gelişim göstermiştir. Özellikle XV. yüzyılda, Herât'ta Baysungur Mîrzâ'nın sanata olan düşkünlüğü ve

⁵⁷ Özergin, "Adelunglar'a Göre Türkler", *TFA*, XVII, S. 329, (Aralık 1976), 7833-7835.

destekleri, şehrin kültürel hayatını canlandırmıştır. Baysungur Mîrzâ, sanatçılar ve bilginlerle sık sık toplantılar düzenlemiş, bu sayede yüksek sanatsal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bu dönemde Arap ve Uygur yazısının kullanılması ve edebî Türkçenin yükselmesi de dikkat çekicidir.

Temürlüler Döneminde Mimarlık ve Kitap Sanatı

Temürlüler döneminde, Batı Türkistan'da birçok büyük mimari eser yapılmıştır. Herât'ta Şâhruh, Gevherşâd Hatun, Sultan Hüseyin Baykara ve 'Ali-şîr Nevâyî Beg gibi figürlerin katkılarıyla pek çok külliye, saray, çarşı ve köprü inşa edilmiştir. Ayrıca, kitap sanatı da bu dönemde büyük bir ilerleme göstermiştir. Hattat, musavvir, nakkaş, mücellid ve müzehhiplerin ortak çalışmalarıyla yüksek kaliteli eserler hazırlanmıştır.

Temürlüler Döneminde Minyatür Sanatı

Temürlüler dönemi, Türk Tasvir (minyatür) tarihinin önemli bir dönemidir. Bu dönemde, minyatür sanatı önceki Gazneli ve Büyük Selçuklu geleneklerinden, geç Uygur ve Azerbaycan unsurlarından etkilenmiştir. Temürlü minyatür sanatçıları, Uygur resim üstatlarının katkısıyla bu sanatı zirveye taşıyan eserler ortaya koymuşlardır.

Temürlüler Dönemi Müzik

XV. yüzyılda müzik alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Azerbaycanlı 'Abdülkadir Maragî, Türkistanlı Yûsuf Andicânî ve diğer besteciler, bu dönemde müzik tarihinde yeni bir çığır açmışlardır. Ayrıca, halk müziğinin yüksek sanatta yer bulması da dikkat çekicidir.

Kaynaklar ve Araştırmalar

Temürlüler dönemi sanatına dair bilgiler, genellikle elyazmaları, murakkalar, cöngler ve diğer sanat eserlerinden elde edilmiştir. Yazılı kaynaklar arasında, tarih ve hâtîrât kitapları ile hattât ve nakkaşları ele alan risâleler bulunmaktadır. Özellikle, Prof. Dr. Zeki Velidî Togan'ın bu döneme ait önemli bir yazışma belgesini tanıtmış olması, bu konuda yapılacak araştırmalar için büyük bir kaynak teşkil etmektedir.

Temürlüler döneminin sanat ve kültür faaliyetleri, geniş bir literatürle desteklenmiş ve bu döneme ait eserler çeşitli derlemelerde yer almıştır. Bu eserler, sanat

tarihçilerinin ve araştırmacıların bu dönemi daha iyi anlamalarına olanak sağlamaktadır.

'Arza-dâşt, XV. yüzyılın sonlarında kullanılmış bir terim olup, genellikle bir sanat atölyesinin çalışma durumu hakkında hazırlanan rapor anlamına gelir. Bu belge, sanatçıların ve projelerin durumunu ayrıntılı olarak sunar. Belgenin içeriği, bir giriş ve üç bölümden oluşur. Giriş kısmında, raporun sunulduğu edebi bir üslupla yapılır. İlk bölümde, Kütüphane sanatçılarının çalışmalarının kısa bir özeti yer alır; burada 22 madde içinde 25 sanatçı ve 9 kitap adı verilir. İkinci bölümde, sarayda yapılan yedi yapı biriminin durumu anlatılırken, üçüncü bölümde ise bir otağın dikim ve bezeme işlerinden bahsedilir.

Belgenin dilinde bazı kelimeler harekesiz yazılmış, sadece bir kelimeye hareke eklenmiştir. Metin Farsçadır ve üslubu açık olmakla birlikte, yerel deyimler ve sanat terimleri kullanıldığı için anlaşılması zordur. Belgenin hazırlanma şekli, gözlem ve raporlama pratiğinin bir parçası olarak görülür ve bu metin, bir sanat atölyesinin reisi tarafından hazırlanmış süreli raporlardan biridir.

Belgenin Tarihi ve Kaynağı

Belge, Tebrizli Ca'fer Baysunguri tarafından hazırlanmıştır ve bu kişinin, Baysungur Mîrzâ'nın Herât'taki Kütüphanesi'nde çalıştığı döneme ait olduğu düşünülmektedir. Bu metinde, Kütüphane'de yapılan çalışmaların ve sanatçıların durumunun detayları verilmiştir. Belgenin hazırlanma tarihi, 830/1426-27 yılına dayandırılabilir; çünkü o dönemdeki bazı eserlerin durumu ve hazırlık süreçleri raporda belirtilmiştir. Bu tarih, Ramazan ayında yapılmış bir raporu işaret edebilir.

Tebrizli Ca'fer Baysunguri'nin Hayatı ve Sanatı

Tebrizli Ca'fer Baysunguri, XIV. yüzyılda Tebriz'de doğmuş ve önemli bir hattat olarak tanınmıştır. Eğitimini büyük sanatçılardan almış ve başarılı eserler üretmiştir. Baysunguri'nin çalışmaları, Herât'taki Kütüphane'nin başkanı olarak tanındığı dönemde büyük bir önem taşır. Baysungur Mîrzâ'nın hizmetinde, bu kütüphanede pek çok önemli eser yazmıştır. Ca'fer Baysunguri'nin ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 1452'den sonra vefat ettiği öne sürülmektedir.

Herât'taki Kütüphane ve Sanat Çalışmaları

Baysungur Mîrzâ'nın Herât'taki sarayında kurduğu Kütüphane, XV. yüzyılın önemli sanat merkezlerinden biridir. Bu atölyede, seçkin sanatçılar tarafından kitaplar, minyatürler, bezemeler ve cilt işçiliği yapılmıştır. Kütüphane, çok sayıda sanatçıyı barındırmış ve yüksek kalitede eserler üretmiştir. Ca'fer Baysunguri, bu Kütüphane'nin tüm işlerini denetlemiş ve sanatçıların çalışmalarını koordine etmiştir. Atölyede çalışan sanatçılar, kitapların yazımı, bezeme ve diğer sanat işleriyle ilgilenmişlerdir.

Belge'nin İçeriği ve Yayımı

Belge'nin günümüze ulaşan kopyası, Akkoyunlu hükümdarı Ya'kub Beg'e ait bir Cöng içinde bulunmuştur. Cöng, çeşitli sanat eserleri ve belgelerin bir araya getirildiği bir albümdür ve bu belge burada bir yapıştırma parçası olarak bulunmaktadır. Bu belgeler, Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı'nda saklanmaktadır.

'Arza-dâşt', Temürlü dönemi sanatının ve Kütüphane'nin çalışmaları hakkında eşsiz bilgiler sunan bir kaynaktır. Belge, dönemin sanat anlayışını, sanatçıları ve yapılan işlerin detaylarını anlatır ve bu yüzden büyük bir tarihsel öneme sahiptir⁵⁸.

2.1.17. Nikolay Aleksandroviç Aristov

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde önemli bir boy bilimci ve Türkolog olan Rus bilim insanı Nikolay Aleksandroviç Aristov'u araştırmıştır. Nikolay Aleksandroviç Aristov, 1847 yılında doğmuş, Rusya'nın Türk boyları ve toplumları üzerine önemli araştırmalar yapmış bir Türkolog ve boy bilimcisi olarak bilinir. Hayatı boyunca özellikle Orta Asya'daki Türk toplulukları üzerinde çalışmıştır.

Aristov'un hayatı, genç yaşta devlet hizmetine girmesiyle başlar. Mülki idare işlerinde bulunduğu süre boyunca Batı Türkistan'daki Yedi-su Valiliği'nde memurluk yapmış, bu süre zarfında bölge halkını iyi tanıma fırsatı yakalamıştır. 1868 ile 1881 yılları arasında valilik teşkilatına bağlı çeşitli görevlerde bulunmuş ve 1881'de Yedi su bölgesi askeri valisinin yardımcılığına atanmıştır. Bu görevi 1889 yılına kadar sürmüştür. Bu süre zarfında, sadece idari görevlerle kalmayıp Türk toplumunu yakından inceleyip ve araştırmıştır.

---

⁵⁸ Özergin, "Temürlü Sanatına Ait Eski Bir Belge: Tebrizli Cafer'in Bir Arzı", *STY*, VI, 471-518.

Aristov'un çalışmaları ve bilimsel katkıları, çağının önde gelen bilim kuruluşlarından biri olan İmparatorluk Rus Coğrafya Bilim Derneği'ne üye olmasıyla daha da önem kazanmıştır. Türk boyları üzerine yaptığı araştırmalar, özellikle Türk tarihi, toplumları ve etnik yapıları hakkında çok değerli bilgiler içermiştir.

Ölüm tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte, 19. yüzyılın sonlarına veya 20. yüzyılın başlarına kadar yaşadığı düşünülmektedir.

Aristov'un eserlerinden biri, 1896 yılında yayımlanan ve Türk boylarının etnik yapısını ele alan “*Türk Boylarının Etnik Kuruluşu*” adlı kitaptır. Bu kitap, Türk boy biliminin temel eserlerinden biri olarak kabul edilir ve Türk topluluklarının etnik kökeni, tarihi ve yaşam tarzları hakkında kapsamlı bilgiler içerir. Ayrıca, eserlerinde Türk boylarının etnik yapısını ve tarihini inceleyen diğer makaleleri de bulunmaktadır.

Aristov'un çalışmaları, Türk milletinin tarihini ve kültürünü anlamak için önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Özellikle Türk boylarının etnik yapısı ve tarihi üzerine yaptığı araştırmalar, Türkologlar ve tarihçiler tarafından geniş çapta değerlendirilmiş ve takdir edilmiştir⁵⁹.

2.1.18. Palmlad’a Göre Türkler

Muammer Kemal Özergin, bu makalesinde Avrupa’nın kuzeyinden İsveçli bir bilim ve edebiyat insanı olan Dr. Vilhelm Fredrik Palmlad’ın XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinde Türk topluluklarını tasnif denemesini ele almıştır. Dr. Vilhelm Fredrik Palmlad’ın Türk topluluklarını tasnif etme girişimi de Adelunglar’da olduğu gibi dilbilim alanında yapılmış gibi görülse de kök ve soy açısından yapılmıştır. Ana kümeler olarak üçe ayrılan tasnif şu şekildedir:

I. Asıl Türkler:

A. Osmanlılar

B. Türkmenler

C. Özbekler

---

⁵⁹ Özergin, “Nikolay Aleksandroviç Aristov”, *TFA*, XVII, S. 333, (Nisan 1977), 7951-7953.

D. Karakalpaklar

E. Sibiryalılar veya Tatarlar:

a. Turalılar

b. Tobullular

c. Tara Tatarları

d. Tomlular

II. Karışık Türkler:

A. Nogaylar:

a) Öz Nogaylar:

1. Bucak

2. Kundur

3. Kazbulat

4. Navruz

b) Basyanlar veya Kuşa Tatarları:

1. Karaçay

2. Çekirge

3. Basyanlar veya Balkar

c) Kumıklar

B. Başkırlar:

a. Nobay

b. Sibiryalı

c. Kazanlı

d. Ufalı

C. Meçeryaklar [Mişerler]

D. Kırgız [doğru adıyla Kazaklar]:

a. Büyük yüz

b. Orta yüz

c. Küçük yüz

E. Çolumlar

III. Türkçe konuşan ancak Türk kökünden olmayan topluluklar:

A. Tuhallar

B. Teleutlar

C. Barabalılar

D. Çuvaşlar

E. Kuznetsliler [Demirciler]

Abalılar

F. Kaçalılar

G. Yarmar veya Carınar (Jarmar, Dsjarınar)

H. Bokhtolar

Bu tasnifte birtakım hatalar ve eksikler bulunmaktadır⁶⁰.

---

⁶⁰ Özergin, "Palmlad'a Göre Türkler", *TFA*, XVII, S. 341, (Aralık 1977), 8169-8171.

2.1.19. Ahmed Fargânî (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)

Bu makalesinde Muammer Kemal Özergin, Batı Türkistan’da yetişmiş büyük bir bilgin olan Ahmed Fargânî (İbn Kesir Fargâni) hakkında bilgi vermiştir. Fargânî IX. Yüzyılda yaşamış olmasına rağmen yalnız yaşadığı dönemin değil sonraki çağlarında değerli bir astronomu, matematikçisi ve coğrafyacısıdır. Bu alanlarda yaptığı araştırmalarla bilim dünyasına kazandırdığı eserler ve yaptığı ölçme aleti, onun adını bilim tarihine yazmıştır. Avrupa’da XII. Yüzyıldan itibaren “Alfraganus” ismiyle ün kazanmıştır.

Hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.

Bağdat’ta kurulan rasathanelerde görev almış ve buradaki ilmi çalışmalara katılmıştır. Bağdat’a nasıl gittiği bilinmese de o dönemde Bağdat’ın bilim merkezi olduğu düşünülürse bu durum gayet normaldir. Astronomi ve matematik alanındaki bilgileriyle kendisini kabul ettirmiştir.

Ahmed Fargânî’nin yedi eseri tespit edilmiş olup bunlardan birinin nüshası bulunmamaktadır. Diğerlerinin nüshaları İslâm ve Avrupa ülkelerindeki büyük kitaplıklarda saklanmaktadır. Eserleri:

1. Kitâb Amel er- Ruhâmât

Mermer işleri konusunda tek ciltlik bir kitap olup Arapça yazılmıştır. Nüshası bulunamamıştır.

2. Cedvel el- Fargâni

Astronomi konusunda tek cilt olan Arapça bir eserdir.

3. Kitâb fi Cevâmi İlm en-Nucûm ve’l-Harekât es-Semâviyye

Astronomi konusunda tek cilt halinde yazılmış Arapça bir eserdir.

4. İlm el-Hey’et

Astronomi konusunda tek ciltlik, Arapça bir eserdir.

5. El-Kâmil fi’l-Asturlâb

Astronomi’deki usturlap aleti hakkında tek cilt, Arapça bir eserdir.

6. Risâle fi Ma’rifet el-Evkaat, elleti yekûn el-Kamer fi-hâ fevk el-Ard ev tahti-hâ

Astronomi konusunda tek cilt, Arapça bir eserdir⁶¹.

2.1.20. Türk Boylarından Alçınlar Üzerine

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde eski çağlardan beri Alçınlar hakkında bilgi verir. Alçınlar'ın geçmişten günümüze dek uzanan tarihleri hakkında bilgiler çok azdır. Kendi başlarına bir devletleri olmamış, genellikle diğer Türk boyları içinde küçük uruklar halinde bulunmuşlardır. Muammer Kemal Özergin bu makalede hangi yüzyıllarda nerelerde hangi Türk boyları içinde yer almışlar bunları incelemiştir. Son olarak Özbek boy düzeni içinde yer aldıklarını belirtmiştir⁶².

2.1.21. Çağdaş Türk Topluluklarında Salarlar

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Orta Asya'nın doğu kesiminde altıncı yüzyıldan beri yaşayan Salarlar hakkında bilgi verir. Salarlar Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeybatısında yer alan iki ili Doğu Türkistan'da yaşarlar. Müslüman olan bu topluluk ana benliğini yitirmeden Çin içinde yaşayan küçük bir topluluktur. Bu makalede Salarlar'ın yurtları, kısa tarihleri, boyları, geçim kaynakları ve kültürleri hakkında bilgi verilir⁶³.

Bugün Çin'in Baskıcı politikası yüzünden Doğu Türkistan'da yaşayan Salarlar hakkında ne de Şunhua Salar Özerk ilçesinde yaşayan Salarlar hakkında net bilgilere ulaşılamamaktadır.

2.1.22. Orta Çağ İslâm Dünyasında Zîcler

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Zîcler hakkında bilgi verir. Zîc kelimesi Sanskrit dilinden alınmış bir kelime olup dar anlamıyla bu kelime "astronomiye ait cetvel, gök cisimleri cetveli (katalog)" demektir. Bu kataloglarda gök cisimlerinin gökyüzündeki koordinatları verilir. Ancak daha sonra anlamları genişlemiş "astronomiye ait cetvelleri, onlar ile ilgili bilgileri, problemleri veren kitap" olmuştur.

İslâm öncesi zîclerin yazıldığı önemli bilim merkezleri İskenderiye, Hint yarımadasının kuzey ve batı kesiminde yer alan Guptalar Devleti ve Sasaniler olmuştur.

⁶¹ Özergin, "Ahmed Fargâni (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)", *ND*, III, S. 25, (Ekim 1978), 40-45.

⁶² Özergin, "Türk Boylarından Alçınlar Üzerine", *TFA*, XVIII, S. 357, (Nisan 1979), 8617-8618.

⁶³ Özergin, "Çağdaş Türk Topluluklarından Salarlar", *TFA*, XVIII, S. 362, (Eylül 1979), 8757-8759.

Orta Çağ boyunca İslâm ülkelerinde düzenlenmiş zîcler, Batı Avrupa’da astronomi alanında olduğu kadar, trigonometrinin gelişmesinde de önemli rol oynamıştır. Özellikle Hârizmi, Fargâni, Battâni, Hâzini, Beyruni, Nasireddin Tusive Uluğ Bey’in zîcleri XI.-XVII. Yüzyıllar boyunca Başta latince olmak üzere başka dillere çevrilerek yüksek mektep ve üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan bu eserler Avrupa’da fen ve medeniyetin yükselmesinde etkili olmuştur.

Ayrıca makalede İslâm dünyasında hazırlanan önemli zîcler yüzyıllara göre sıralanarak bu zîcleri kimlerin yazdığı ve içerikleri hakkında kısaca bilgiler verildi⁶⁴.

2.1.23. Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası’nda 3 Türk

Bu makalesinde Muammer Kemal Özergin sekizinci yüzyılda yetişmiş Türk-İslâm bilginlerinden olan İbn Tarhan, İbn el-Mübârek, İbn Süleyman’ı tanıtır. Bu bilim insanları İslâm dinine sıkıca bağlanmış ve Tefsir, Hadis, Fıkıh vb. alanlarda çalışmalar yapıp eser yazmış kişilerdir.

İbn Tarhan: 700 sıralarında doğduğu tahmin edilmektedir. Tam adı Ebu’l-Mu’temir Süleymân ibn Tarhan et-Teymi el-Basri’dir. Batı Türkistan’da esir düştüğü Beni Murrâ kabilesinin bir kölesidir. Emevîlerin son zamanları ile Abbasilerin ilk zamanlarında Irak bölgesinin kültür hareketleri içinde yer almış din bilginlerinden biridir. Hadis ve Megâzi (İslâm gaza destanları) alanlarında çalışmalar yapmış ilk Türk bilginlerindedir. VIII. Yüzyılda Basra’nın önde gelen din bilginlerinden olup, 760 yılında Basra’da ölmüştür. Eserleri tespit edilememiştir.

İbn el-Mübârek: 736 yılında Merv’de dünyaya gelen bu bilim insanının tam adı Ebu Abdurrahmân Abdullah ibn el-Mübârek ibn Vâdih el-Hanzali el-Huttali el-Mervezi et-Türki’dir. Tefsir, Hadis, Fıkıh, Tarih, Dilbilimi, Tasavvuf alanlarında çalışmalar yapmıştır. 797 yılında 61 yaşında iken Hit’te vefat eder. O öldüğü zaman Halife Hârun er-Reşid “Bilginlerin efendisi öldü” diyerek üzüdür. İbn el-Mübârek pek çok eser kaleme yazar ancak bunlardan ikisi günümüze ulaşır. Günümüze ulaşan eserleri, Kitâb el-Cihâd ve Kitâb ez-Zühd ve’r Reka’ik’tir.

İbn Süleyman: İbn Tarhan’ın oğludur. 724 yılında Basra’da dünyaya gelir. Tam adı Ebu Muhammed Mu’temir ibn Süleymân ibn Tarhan et-Teymi el-Basri’dir. Babasından ve çağın bilginlerinden iyi bir eğitim alır ve meslek olarak babasının

⁶⁴ Özergin, “Orta Çağ İslâm Dünyasında Zîcler”, *ND*, III, S. 36, (Eylül 1979), 9-14.

yolunu tutar. Irak bölgesinin önde gelen Hadis ve Megâzi bilginleri arasında yer alır. Öğrencileri arasında pek tanınmış olan İmâm Ahmed ibn Hanbel vardır. 803 yılında, Basra'da öldü. Pek çok eser yazmış olmasına rağmen eserleri bugüne ulaşmamıştır. Adı bilinen tek eseri Kitâb el- Magâzi'dir⁶⁵.

2.2. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN KÜLTÜR ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ

2.2.1. İznik Gölünde Balıkçılık

Muammer Kemal Özergin, İznik Gölünde balıkçılık yapan 65 yaşındaki Hasan Neşe ile röportaj yaparak bu makaleyi yazmıştır. Bu makalede özet olarak şu bilgiler yer almaktadır; İznik Gölünde, Sazan, Yayın, Akbalık, İlik, Gördek, Levkit, Tikenlice, Kızılkanaat, Karabalık, Mercan, Kaya, Yılan, Kanavida ve Kerevit balıkları tutulur. Bu balıklardan Levkit, Kızılkanaat, Mercan, Kaya, Yılan ve Kanavida balıklarının yılın her mevsiminde avlandığını, Tikenlice balığının Şubat-Nisan ayları arasında üç ay, Akbalık'ın Şubat-Mayıs ayları arasında dört ay, Gördek balığı Mart-Mayıs ayları arasında üç ay, Sazan balığı Nisan-Mayıs ayları arasında iki ay, Yayın balığı mayıs ayında bir ay, Karabalık ve İlik balığı Mayıs-Temmuz ayları arasında üç ay avlanır. Balık tutmak için Fanyalı da denilen Seyyar ağ ile Sazan, Akbalık (bazen), Levkit, Kızılkanaat, Karabalık, Mercan, Kaya ve Kanavida balıkları tutulur. İrip denilen aletle Sazan, Yayın (sadece mayıs ayında), Akbalık ve İlik balıkları yakalanır. Olta ile Yayın balığı avlanır. Sana (Kasnak veya Davul da denir) İstanbul'da istakoz avlamada kullanılan sepet gibidir. Bu aletle Yılan balığı tutulur. Sepet denilen aletle Akbalık yakalanır. Ufak Sepet ile Tikenlice avlanır. Torba ile de Gördek balığı avlanır⁶⁶.

Muammer Kemal Özergin, bir tarihçi olmasına rağmen bu makalesinde İznik gölünde yapılan balıkçılıkla ilgili bize ayrıntılı bilgi vermiş, sadece tarihle değil toplumun bölgesel ekonomik faaliyetleriyle de yakından ilgilenmiş, çok yönlü kişiliğini gözler önüne sermiştir.

⁶⁵ Özergin, "Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası'nda 3 Türk", *ND*, IV, S. 42, (Mart 1980), 7-8.

⁶⁶ Özergin, "İznik Gölünde Balıkçılık", *TFA*, X, S. 206, (Eylül 1966), 4290-4291.

1.2.2. Afyon'da Keçecilik

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Türk kültür öğelerinden biri olan keçecilik sanatını tanıtmıştır. Özellikle Afyon ilinde yapılan bu meslekle ilgili röportaj yaparak Afyon'da geçmişten bugüne keçecilik mesleğiyle ilgili bilgiler vermiştir. Geçmişte Afyon'da keçeciliğin nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de bu mesleğin hep Türkler tarafından icra edildiği bilinmektedir. Keçecilik mesleği çırak-kalfa-usta sistemi ile öğrenilmekte olup, bu mesleği öğrenmesini istenilen çocuk babası tarafından Keçeciler Çarşısına getirilip uygun görülen ustanın elini öperek yanına çırak olarak verilir. Altı-yedi yıl çırak olarak kalır mesleği en ince ayrıntılarına kadar öğrenir ve sınava tabi tutularak kalfa olmaya hak kazanır. Kalfa olan yeterli parası varsa kendisine dükkân açabilir. Dükkân açacak kalfa için tören yapılarak dualarla peştamal kuşandırılır. Makalenin hazırlandığı tarihte (1966) Afyon'da 20-25 keçeci dükkânı anca kalmış durumdadır meslek önemini yitirmeye başlamıştır⁶⁷.

1.2.3. İstanbul'da Derlenen Yanıltmacalar

Bu makalesi Muharrem Kemal Özergin'in Kasım 1949- Mayıs 1951 yılları arasında çeşitli çeşitli kişilerden derlediği İstanbul'da söylenen çeşitli tekerlemeler ve dil oyunları içerir. İstanbul'da bir berber hikayesi, kartalın dalda dengesini sağlaması, duvarın boyanması gibi konular işlenir. Bunlar genellikle geleneksel Türkçe dil oyunları ve tekerlemeleridir. Makale, dil oyunları ve mantık bulmacalarıyla doludur. İstanbul'da yanıltmacaya o dönemde bugün de olduğu gibi tekerleme denmektedir

Bu eserde geçen tekerlemeler:

- Aksaray'da akar çeşme aksa raylar bozular.
- Bir berber, bir berbere bire berber gel beraber berber dükkânı açalım demiş.
- Bir dalda bir kartal, dal tartar, kartal kalkar.
- Bu duvarı (odayı) badanalamalı mı, yoksa badanalamamalı mı?
- Çatalca'da topal çoban çatal sapan yapar satar. Bilmem parası var mı da çatal sapan yapar satar, bilmem parası yok mu da çatal sapan yapar satar.
- Herkes lahana lahanalanmış biz de lahana alıp lahanalanalım.

---

⁶⁷ Özergin, "Afyon'da Keçecilik", *TFA*, X, S. 207, (Ekim 1966), 4216-4217.

- İbişle Memiş mahkemeye gitmiş bilmem mahkemeleşmişler mi, bilmem mahkemeleşmemişler mi?
- Keşkekçinin keşkeklenmiş keşkek kepçesi.
- Kırk kartal, kırkı da kanadı kırık kartal.
- Kırk kartal, kırk kanadı kırık kartal, kırık kalkar, kırık konar.
- Kırk küp, kırkının da kulpu kırık küp.
- Laleler lâlâmın elinde lâl oldu.
- Saçmalamalı mı saçmalamamalı mı?
- Şu çarşıda kuru kavak, takırdadın da mı kurudun, dibi kovuk kabuğu kalın eğri doğru kuru kavak.
- Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi, ortada şeyhislâm paşası.
- Şu (bu) tesbihi incelemeli mi, yoksa incelememeli mi?
- Şu yoğurdu sarmısaklasak da mı saklasak, sarmısaklamasak da mı saklasak?
- Üç tunç tas kayısı hoşafı ⁶⁸.

1.2.4. Letaif-i Esnaf

Türkiye'deki Folklor ve etnografya ile eserlerin çok eskilere dayandığı birçok el yazması eserde bu konulara rastlanıldığını Muammer Kemal Özergin bu makalesinde belirtir. Müellifi belli olmayan el yazması Letâif-i Esnaf adlı eseri tanıtır. Bu eser XIX. Yüzyıl sonlarında yazılmış olup 30 esnaf ele alınmıştır. Bunlar:

1. Ekmekçi
2. Kasap
3. Bakkal
4. Sebzeci
5. Pirinççi
6. Manav
7. Şekerci
8. Aşçı kadın
9. Mektep kalfası
10. Suyolcu
11. Kanun ustası
12. Hatab

⁶⁸ Özergin, "İstanbul'da Derlenen Yanılımacalar", *TFA*, X, S. 208, (Kasım 1966), 4238.

13. Kömürcü
14. Saka (KuŖcu)
15. Attar
16. Tütüncü
17. Çorapçı
18. Haffaf
19. Sarr c
20. Terzi
21. Berber
22. Hamam
23. Saatçi
24. Yorgancı
25. Sarr f
26. Dülger
27. El sine-i hamse ile el üzerinde kaleme alınan parmak hesabıdır.
28. Kürkçü
29. Sahn f
30. Kayıkçı'dır⁶⁹.

1.2.5. Eski Bir Seyirme-nâme

Muammer Kemal  zergin bu makalesinde kendi kitaplığında bulunda yazmalar arasında, 15. yüzyıla ait olduğu d Ŗ n len bir el yazmasında bulunan insan vücudunun kaŖ, göz, burun ve yüz vb. bazı uzuvlarında meydana gelen seyirme ve halk arasında seyirme Ŗekline göre iyi ve kötü olarak değerlendirilen bilgilerin yer aldığı   risaleyi incelemiŖtir⁷⁰.

1.2.6. KurŖun Dökme

İstanbul bir derleme Ŗeklinde kaleme alınan bu makalede Muammer Kemal  zergin halk hekimliğinde önemli bir unsur olan KurŖun Dökme ile ilgili bilgiler verir. Bu makaleyi aslen Rizeli olan 65 yaŖındaki okuma-yazması olmayan kurŖuncu Z l l hanımın verdiği bilgiler doğrultusunda yazar. Makalede kurŖun dökmenin

⁶⁹  zergin, "Letaif-i Esnaf", *TFA*, X, S. 209, (Aralık 1966), 4276-4277.

⁷⁰  zergin, "Eski Bir Seyirme-nâme", *TFA*, X, S. 211, (Ŗubat 1967), 4331-4332.

özellikle nazara uğramışlara yapıldığı, kurşun dökerken nasıl bir yol izlendiği, kurşunun aldığı şekle göre nasıl teşhis konduğu, nasıl bir sıra izlendiğini ve nazara nasıl okunduğu konusunda bilgiler verilir⁷¹.

1.2.7. Harput Mânileri

Bu makale aslen Harputlu olan, 12 yıl önce İstanbul'a göç etmiş, ismi S.C. şeklinde belirtilen 56 yaşındaki kadın ile yapılan söyleşi sonucunda elde edilen Harput manilerinden oluşur. Derleme yapılırken Harput'un mahalli ağzının tespitine gereken özen gösterilememiştir. Derlemede geçen manilerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Mektup yazdım bilesin

Okuyasın gülesin

Bu mektup üzerine

Durmayasın gelesin

Mektup yazdım kış idi

Kalemim kamış idi

Daha çok yazacaktım

Elim üşümüştü idi

Garibim yohtur arham

Kanadım yohtur kalham

Mevlâm beni kuş etsin

Dönem sılaya baham

Çayır üstü mermer taş

Ağzım söyler, gözüm yaş

Arıyam nerde bulam

Siyah perçemli kardaş

Yüzüğüm taş istiyi

Cevahir kaş istiyi

---

⁷¹ Özergin, "Kuşun Dökme", *TFA*, X, 212, Mart, 1967, 4361-4363.

Geceler uzun olmuş
Yanım yoldaş istiyi⁷².

1.2.8. Erzurum Bilmeceleri

Bu makalede bir derleme makalesidir. Aslen Erzurumlu olan 23 yaşında lise mezunu bir memur olan Kadri A. ile İstanbul'da yapılan söyleşi sonrası kaleme alınmıştır. Erzurum'da söylenen bilmeceleri içerir. Erzurum bilmecelerine örnekler:

Bende var, sende var

Bir ufacık dikende var (Ad- İsim)

Sarıdır safran gibi

Okunur Kur'an gibi

Ya bunu bileceksin

Ya bu gece öleceksin (Altın)

Dik durur otlar

Ucunda yumurtlar (Çiğdem)

Sabahtan dört ayaklı

Öğlede iki ayaklı

Akşam üç ayaklı (Çocuk-Genç-İhtiyar)

Altı mermer, üstü mermer

İçinde bir bülbül oynar (Dil)

Meyvede gülsüz

Hayvanda dilsiz

Kur'an'da mimsiz (İncir-Balık-Kevser Sûresi)⁷³.

⁷² Özergin, "Harput Mânileri", *TFA*, X, S. 213, (Nisan 1967), 4382.

⁷³ Özergin, "Erzurum Bilmeceleri", *TFA*, X, S. 215, (Haziran 1967), 4132-4133.

1.2.9. Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu

Muammer Kemal Özergin, bu makalesi İstanbul’ da 1967 yılında 63 yaşındaki Adile Atagil ile yaptığı söyleşi sonunda derlediği Suriye’nin Halep bölgesinde oynanan Elim Elim Epelek oyununu içerir. Bu oyunu çocuklar oynar. Çocuklar çember oluşturarak şekilde otururlar, iki ellerini uzatırlar, ebe sol sol elini uzatarak sağ eliyle tekerlemeyi söyleyerek çocukların parmaklarına dokunur, son heceyi söylerken dokunduğu parmak elenir. Parmaklar bitene kadar oyun devam eder. Oyunun manisi;

Elim elim epelek

Tos tos toparlak

Toparlağın yarısı

Bit bitenin karısı

Çıktım Halep yoluna

Halep yolu Şam pazar

İçinde ayı gezer

Ördek suya dalmadan

Kanadını çırpamazdan

Haldur huldur

Şunu şurdan kaldır⁷⁴.

Aynı oyun Anadolu’nun çeşitli yerlerinde farklı manilerle el ve ayakla oynanır⁷⁵.

⁷⁴ Özergin, “Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu”, *TFA*, XI, S. 219, (Ekim 1967), 4563-4564

⁷⁵ Şevkiye Kazan, Şengül Kazan Kırçık, *Dedemle Ninem de Çocuktan Dünyeye Bugüne Burdur’da Oynanan Çocuk ve Genç Oyunları*, Burdur Valiliği, (Temmuz 2006), s.11-15.

1.2.10. Sivas İli Halk Oyunları

Düğünlerde zurna çalarak geçimini sağlayan 22 yaşındaki Sivaslı Yasin Öztürk ile yapılan söyleşi sonrası oluşturulan bu makalede Sivas yöresine ait halk oyunları bu oyunların kaçar kişiyle oynandığına dair bilgiler verilir. Sivas' a ait halk oyunları alfabetik sıraya göre verilir, bunlar:

1. Abdurrahman halayı
2. Ahçık
3. Arabacı Oyunu
4. Arnavut halayı (veya oyunu)
5. Bico
6. Çekirge halayı
7. Çember halayı
8. Dello
9. Derilo
10. Dur yerinde hanım
11. Düz halay (veya Ağır lama)
12. Hafik Ağır laması
13. Hançer barı
14. Hanım Esmâ
15. Herami
16. Horohon bicosu
17. Hoşbilezik
18. Hoynarı
19. Kabak halayı
20. Karahisar halayı
21. Kartal halayı
22. Kızık halayı
23. Kol Oyunu
24. Köylü ağır laması (veya halayı)
25. Kürt oyunu
26. Madımak
27. Maro
28. Özelteki/Özenteki

29. Sallanyar
30. Sarıkız
31. Sivas halayı (veya ağırlaması)
32. Tamzara
33. Temirağa halayı
34. Ters bico
35. Tillalay (veya Dillalay)
36. Tillara
37. Üçayak
38. Yanlama onunu
39. Berde
40. Izığ
41. Karsın önü
42. Karyeser
43. Kazova halayı
44. Koçeri
45. Yeni halay
46. Yıkılğan'dır⁷⁶.

1.2.11. Afyon'da Döğme Bakırcılık

Afyon'da döğme bakırcılık geleneği, 29 Ağustos 1966'da yapılan bir derleme ile incelenmiştir. Bu geleneğin tarihçesi, Afyon'da faaliyet gösteren ustalar, kullanılan tezgahlar, aletler ve süsleme teknikleri derleme kapsamında detaylıca ele alınmıştır.

Döğme bakırcılığın Afyon'daki kökeni, eskiden Ermeniler tarafından yapılan bu zanaat Ermenilerin bölgeyi terk etmesinden sonra bölgede bakırcılık kalmamıştır. Ancak Türkistan kökenli Hacı Ahmet-can Kurban tarafından yeniden canlandırılmıştır. Hacı Ahmet-can, buraya yerleşerek bakırcılık yapmış ve Halit Tağ gibi gençlere bu zanaatı öğretmiştir. Tezgahlar genellikle ahşaptan yapılmış olup, duvara dayalı olarak kullanılmaktadır. İşlerin büyük çoğunluğu bu tezgahlar üzerinde gerçekleştirilir.

---

⁷⁶ Özergin, "Sivas İli Halk Oyunları", *TFA*, XI, S. 222, (Ocak 1968), 4636-4638.

Döğme bakırcılıkta kullanılan aletler arasında ince narlı kekeç, teldümbe, perdah kekeci gibi çeşitli çekiçler ve makaslar yer alır. Ekleme işlemleri ise perçin, kinet (kenet), dırnak (tırnak) ve kaynak gibi yöntemlerle gerçekleştirilir.

Döğme bakırdan yapılan eşyalara kalem işi denilen süslemeler yapılmaktadır. Süslemeler için balmumu eritilerek tabana ince bir kat sürülür ve ardından motifler bir ağaç kalem ile çizilir. Kezzap ve tuz karışımı kullanılarak süslemelerin şekli bakıra çizilir ve kezzabın kurumması beklenir. Son olarak, bakır silinir ve süslemeler ortaya çıkar. Süslemeler genellikle kuşlar, ağaçlar, çiçekler, yazılar gibi motifler içerir.

Bu derleme, Afyon'da döğme bakırcılığın tarihçesi, ustaları, kullanılan tezgâh ve aletler ile süsleme işlemi gibi detayları kapsamlı bir şekilde açıklar⁷⁷.

1.2.12. Bolvadin Yemekleri

Bu makale, Bolvadin'de yöresel yemekler ve tatlılar hakkında detaylı bir derleme sunmaktadır. İşte bu makaleden çıkarılabilecek bazı bilgiler:

- Derleme 31 Ağustos 1966'da Bolvadin'de gerçekleştirilmiştir.
- Bolvadin'de çeşitli çorbalar, et yemekleri, balık yemekleri, sebze yemekleri, hamur işi yemekler, pilavlar, tatlılar ve çeşitli yemeklerin hazırlandığı belirtilmiştir.
- Yemeklerin hazırlanmasında kullanılan malzemeler ve yöntemler detaylı bir şekilde açıklanmıştır.
- Bazı yöresel yemeklerin isimleri diğer bölgelerde kullanılan isimlerden farklılık göstermektedir. Örneğin, patlıcan yerine "badılcan", haşhaş yerine "haşgeş", havuç yerine "deperotu" gibi.
- Yemeklerin yanı sıra, hamur işi tatlılar ve pilavlar da belirtilmiştir.
- Bazı tatlıların içerisine farklı malzemeler eklenerek çeşitlendirildiği ve mevsimsel olarak bazı tatlıların yapıldığı belirtilmiştir.

---

⁷⁷ Özergin, "Afyon'da Döğme Bakırcılık", *TFA*, XI, S. 224, (Mart 1968), 4683-4685.

Bu makale, Bolvadin'in geleneksel mutfak kültürüne ve yöresel lezzetlerine dair önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir⁷⁸.

1.2.13. İstanbul Yatırlarına Dair

Metin, İstanbul'daki yatırlar ve ziyaret yerlerine dair bilgiler içerir. İlk kısımda, yatırların halk inancındaki önemi ve Türk folklorundaki yeri hakkında genel bilgiler verilir. İstanbul'daki yatırların araştırmaları ve eserleri hakkında da kısaca bahsedilir.

İkinci kısımda, eski yazma metinlerde bulunan İstanbul'daki yatırlara dair üç farklı kayıt örneği verilir. Bu kayıtlarda, dua kabul olunan yerler, Hızır Peygamber'in İstanbul'daki makamları ve Kasımpaşa semtindeki Mücahitlerin Ruhları Makamı hakkında bilgi içerir.

Üçüncü kısımda ise, bu üç kaydın bulunduğu el yazması mecmuanın detaylarına yer verilir. Son olarak, İstanbul'daki yatırlara dair bir liste sunulur, bu liste çeşitli yatırları içerir ve Türk folkloruna dair bir kaynak olarak hizmet etmektedir⁷⁹.

1.2.14. Halk Takviminde Aylar

Bu makalede, Erzincan (Semek Köyü), Muş, Giresun (Köroğlu Köyü), Malatya (Darende), Van (Erciş) gibi farklı bölgelerden insanlarla yapılan söyleşiler sonunda halk takvimlerinde kullanılan ay adlarını ve bu aylara ilişkin bazı özellikleri içeren bilgiler bulunmaktadır. Her bir bölgedeki takvimde aylar, genellikle mevsimsel değişiklikler, tarım faaliyetleri ve geleneksel kutlamalarla adlandırılmıştır. Ayrıca, her bir ayın bazı özel günlerle ilişkilendirildiği ve bu günlerin köy yaşamında önemli olduğu belirtilmektedir.

Semek Köyü (Erzincan) Ay Adları

1. Zemperi ayı (Ocak).
2. şubat ayı.
3. Mart ayı.
4. Abril ayı (Nisan).
5. Mayıs ayı.

⁷⁸ Özergin, "Bolvadin Yemekleri", *TFA*, XI, S. 227, (Haziran 1968), 4770-4773.

⁷⁹ Özergin, "İstanbul Yatırlarına Dair", *TFA*, XII, S. 237, (Nisan 1969), 5249-5250.

6. Haziran ayı.
7. Temmuz ayı.
8. Ağustos ayı.
9. Eylül ayı.
10. Havara ayı (“Havara” başıboş, avare demek. Şimdiki Ekim ayı).
11. Koç ayı (Şimdiki Kasım ayıdır. Bu ayda koç katımı yapıldığı için bu isim verilmiştir).
12. Karakış ayı (Şimdiki Aralık ayı olup soğğun en arttığı zaman olduğu için bu isim verilmiştir).

Muş Ay Adları

1. Kânunusani ayı (Ocak).
2. Sıbat ayı.
3. Adar ayı (Mart).
4. Ebrul ayı (Nisan).
5. Gulan ayı (Mayıs)
6. Haziran ayı.
7. Temmuz ayı.
8. Tabak ayı (Ağustos).
9. Eylül ayı.
10. Birinci Çirin veya Teşrinievvel ayı (Ekim).
11. İkinci Çirin veya Teşrinisani ayı (Kasım).
12. Kânunuevvel ayı (Aralık).

Köroğlu Köyü (Giresun)

1. Zemheri ayı (Ocak).
2. Gücük ayı (Şimdiki Şubat ayı, gün sayısı az olduğu için bu isim verilmiş).
3. Mart ayı.
4. Abrul veya Nisan ayı.
5. Mayıs ayı.
6. Kiraz ayı (Haziran).
7. Orak ayı (Temmuz).
8. Ağustos ayı.
9. Haç ayı (Eylül).
10. Avara ayı (Ekim).
11. Koç ayı (Kasım).

12. Karakış ayı (Aralık).

Erciş (Van)

1. Mart ayı (Şimdiki takvimde 13 Mart yılbaşısıdır. Yılbaşı günü kadınlar arasında “Kara Çarşamba” adıyla kutlanır. Herkes birkaç türlü yemek yaparak bir evde toplanıp beraberce yerler. Yemekler ne kadar çeşitli pişirilmiş ve ne çok yenirse, yılın o kadar uğurlu geçeceği ve o yılın bolluk içinde olacağına inanılır).

2. Nisan ayı.

3. Gülân ayı (Mayıs).

4. Haziran ayı.

5. Temmuz ayı.

6. Ağustos ayı.

7. Eylül ayı.

8. Teşrinievvel ayı (Ekim).

9. Teşrinisani ayı (Kasım).

10. Kânunuevvel ayı (Aralık).

11. Karakış ayı (Ocak).

12. Şubat ayı⁸⁰.

1.2.15. İstanbul Yatırları

Bu makalede, İstanbul'daki çeşitli yatırların listesi verilmektedir. Makale, Hakkâk-zade Mustafa Hilmi tarafından 1839 yılında yapılan bir derlemeye dayanmaktadır. Derleme, İstanbul'da bulunan toplam 65 yatırım listesini içermektedir ve her bir yatırımın adı ve konumu belirtilmiştir. Makale, yatırların bulunduğu bölgelere göre sıralanmıştır. Örneğin, Ayvansaray, Eğrikapı, Sultanahmet gibi bölgelerde bulunan yatırların yanı sıra, Üsküdar, Beşiktaş, Galata gibi semtlerdeki yatırlar da listelenmiştir. Yatırların çoğu sahabe ve dini liderlere adanmıştır ve bunların yanı sıra bazı mezarlık ve türbeler de listeye eklenmiştir. Makale, her bir yatırımın adını ve konumunu belirtmektedir⁸¹.

⁸⁰ Özergin, “Halk Takviminde Aylar”, *TFA*, XII, S. 238, (Mayıs 1969), 5275-5277.

⁸¹ Özergin, “İstanbul Yatırları”, *TFA*, XII, S. 243, (Ekim 1969), 5419-5420.

1.2.16. Bolvadin Halk Oyunları

Bu makale, Türkiye'nin Afyon iline bağlı Bolvadin bölgesindeki geleneksel halk oyunlarını ele almaktadır. Özellikle erkekler tarafından icra edilen bu oyunlar, bölgenin kültürel mirasının bir parçasıdır. Parçada belirtilen bazı oyunlar şunlardır:

1. **Acem Kızı:** Grup halinde yapılan yavaş tempolu bir oyundur.
2. **Aşkına (Halime):** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
3. **Çember:** Yavaş tempolu, çemberle yapılan bir oyundur.
4. **Diviti Var:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
5. **Durnalar:** Hızlı tempolu, çiftler halinde yapılan bir oyundur.
6. **Fadik:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
7. **Hamama:** Orta tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
8. **Kapı Ardına:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
9. **Mavili:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
10. **Menekşesi Biçim Biçim:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
11. **Palazım:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
12. **Penceresi Kanat Kanat:** Yavaş tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.
13. **Suda Balık:** Farklı tempolarda icra edilen bir oyundur.
14. **Şehriban:** Hızlı tempolu, kaşıkla icra edilen bir oyundur.

Oyunlar isimlerini genellikle oyunda söylenen türkülerden almıştır. Bu oyunlar, Bolvadin bölgesinin kültürel mirasını yansıtmakta ve geleneksel Türk halk müziği eşliğinde icra edilmektedir⁸².

1.2.17. Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair

Türklerde lakap alma geleneğinin uzun bir geçmişi vardır ve genellikle İslam kültürünün etkisi altında gelişmiştir. Lakaplar, kişinin asıl adından farklı olarak kullanılan ve genellikle onun kişiliğini ya da özelliklerini vurgulayan adlardır. Bu geleneğin Osmanlı dönemine kadar uzandığı bilinmektedir, ancak daha sonraları terk edilmiştir. Lakaplar genellikle toplumda veya siyasi mevkilerde uygunluk gözetilerek verilmiştir⁸³.

⁸² Özergin, "Bolvadin Halk Oyunları", *TFA*, XII, S. 245, (Aralık 1969), 4573-4574.

⁸³ Özergin, "Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair", *TFA*, XII, S. 249, (Nisan 1970), 5583-5584.

1.2.18. Letaif-i Esnaf'tan: I. Ekmekçi

Makale, XIX. yüzyıl sonlarında İstanbul'da kaleme alınmış olan "Letaif-i Esnaf" adlı risalenin bir bölümünü içerir. Makalede, "Ekmekçi" başlığı altında ekmekçilik zanaatıyla ilgili sözler, deyimler ve benzeri hususlar sıralanmıştır. Ekmek yapımında kullanılan malzemeler, aletler, işlemler ve ekmek tüketimiyle ilgili ifadeler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, makalede ekmekçilik zanaatına dair çeşitli deyimler, hitaplar ve atasözleri de yer almaktadır. Makale, dönemin esnafının dil ve kültürüne ışık tutmaktadır⁸⁴.

1.2.19. İstanbul'da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar

Ölçülü sözler ve ölçülü fıkraların derlemesi, İstanbul'da 1951 Ekim-Aralık döneminde toplanmıştır. Derleme, Muammer Kemal Özergin tarafından çeşitli kişilerle yapılmıştır: Melahat B., Orhan Okay ve Arif K. gibi katkı sunanlar arasında kadınlar, erkekler, okur-yazarlar, ev kadınları ve esnaflar bulunmaktadır.

Ölçülü sözler kategorisinde çeşitli konuları ele alan sözler yer almaktadır. Nasihat, insan görüşleri, toplum görüşleri ve günlük yaşamla ilgili sözler öne çıkmaktadır. Ölçülü fıkralar ise çeşitli durumları ve insan ilişkilerini mizahi bir dille anlatmaktadır.

Tekerlemeler bölümünde ise geleneksel tekerlemelerin yanı sıra daha uzun hikayeler şeklinde tekerlemeler de yer almaktadır. Bu tekerlemeler genellikle mizahi ve hikayesi olan yapılar içermektedir.

Toplanan materyallerin genelinde, İstanbul'un kültürel yapısından ve geleneklerinden izler bulunmaktadır. Ayrıca, ölçülü sözler ve fıkralar aracılığıyla insan ilişkileri, toplumsal normlar ve günlük yaşamla ilgili bilgiler de aktarılmaktadır⁸⁵.

1.2.20. İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri

Bu makaledeki derlemeler, İstanbul'da derlenmiş dilek sözlerini içeriyor. Birçok dilek ve duaların yanı sıra, günlük hayatta sıkça kullanılan ifadeler ve tebrikler de bulunmaktadır. Bu derlemelerin ana hatları şu şekildedir:

⁸⁴ Özergin, "Letaif-i Esnaf'tan: I. Ekmekçi", *TFA*, XIII, S. 254, (Eylül 1970), 5742-5744.

⁸⁵ Özergin, "İstanbul'da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar", *TFA*, XIII, S. 256, (Kasım 1970), 5782-5783.

1. **Umumi İyi Dilekler:** Allah'a emanet, hayır duaları ve umumi iyi dilekler.
2. **Koruyucu Dilekler:** Kaza ve belalardan korunma dilekleri.
3. **Teşekkür Yerine Dilekler:** Teşekkür etme yerine kullanılan dilek ifadeleri.
4. **İnsan ve İş ile İlgili Dilekler:** İnsanlar arası ilişkiler ve iş hayatıyla ilgili dilekler.
5. **Günlük Hayatta Dilekler:** Evde, yeme içmede, alışverişte ve diğer günlük aktivitelerde kullanılan dilekler.
6. **Ziyaret Sırası Dilekleri:** Doğum, evlenme, misafirlik, hasta ziyareti ve ölüm gibi ziyaret sırasında kullanılan dilek ifadeleri.

Bu derlemeler, geleneksel Türk kültüründe dileklerin ve duaların önemini ve çeşitliliğini yansıtır. İnsanlar arasındaki ilişkilerin ve sosyal etkileşimlerin bir parçası olarak dilekler ve dualar, toplumun birlik, dayanışma ve yardımlaşma kültürünün bir parçasıdır⁸⁶.

1.2.21. Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerinde Araştırmalar

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde, XI. Yüzyılın ortalarında Orta Asya'dan göç ederek Doğu Avrupa bozkırlarına gelen iki Türk boyu Kumanlar ve Kıpçaklar hakkında bilgiler verir. Bu boyların kurduğu devletin kimlerle siyasi ve askeri mücadeleler yapmış ne zaman kim tarafından yıkılmış bunları kısaca açıklar. Daha sonra Kuman-Kıpçak kültürüne ait en eski eser olma niteliği taşıyan “*Codex Cumanicus*” (Kuman Külliyatı) adlı bir el yazması hakkında bilgi verir. XIV. Yüzyılın başlarında bir görüşe göre Macaristan'ın doğu kesiminde, başka bir görüşe göre de Kırım yöresinde meydana geldiği tahmin edilen bu çalışma aslında Kuman-Kıpçaklar arasında Hristiyanlığı yaymak için çalışan Alman ve Venedik Fransisken Keşişleri kalemiiyle ayrı ayrı yazıldığı bilinmektedir. Bu eserde Kıpçak Türkçesi sözlüğü ve dilbilgisi notları ile atasözleri, bilmeceler, birkaç Hristiyan ilahisi ile müzik parçası ve dua çevirileri ile ilgili derlemeler bulunmaktadır. İçeriği bakımından değerli bir eser makalede bu eser hakkında bilgiler ve bu eser üzerine kimler nasıl çalışmalar yapmış bunlar hakkında bilgi verilmektedir. Özellikle eserdeki bilmeceler üzerinde çok durulmaktadır⁸⁷.

⁸⁶ Özergin, “İstanbul’da Derlenmiş Dilek Sözleri”, *TFA*, XIII, S. 268, (Kasım 1971), 6145-6147.

⁸⁷ Özergin, “Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerindeki Araştırmalar”, *TFA*, XV, S. 294, (Ocak 1974), 6862-6865.

1.2.22. Halı

Halı, yörük el işçiliği ve sanatının üstün bir eseri olup, konar-göçer hayatın gerektirdiği döşeme işlerinde pek kullanışlı bir eşya olarak ortaya çıkmıştır. Orta Asya'da yapılan kazılar sonucunda Türklere ait en eski halı örneği M.Ö. V. Yüzyıla ait Pazırık Kurganında bulunmuştur. Halıcılığın gelişimini Hunlardan bugüne yapılan araştırmalarla görülebilir. Yapılan kazılarda bulunan halı örnekleri ve Çin kaynakları bu konuda bize yeterli bilgiyi verir. Halıcılık Selçuklu ve ardından Osmanlı döneminde özellikle XVI.-XVIII. Yüzyıllar boyunca altın çağını yaşamıştır.

Başlıca Türk halıcılık bölgelerinin, doğudan batıya doğru;

Doğu Türkistan (Kaşgar, Hotan, Aksu).

Batı Türkistan (Buhara, Semerkand, Hive).

Türkmen (Merv, Teke, Yomud, Salur, Sarık, Ersarı).

Azerbaycan (Tebriz, Erdebil, Karabağ).

Kafkas (Şirvan, Şeki, Şamahı, Kuba, Dağıstan, Kazak).

Türkiye (Uşak, Kula, Bergama, Gördes, Demirci, Lâdik, Kayseri, Sivas, Bünyan, Milâs, Konya, Beyşehir, Niğde, Kırşehir, Aksaray, Isparta, Hereke, Yozgat, Karaman, Simav).

Makalede ayrıca Muammer Kemal Özergin halının hangi maddelerden nasıl yapıldığını, desenlerinin nasıl olduğunu ve Türk halıları üzerine yazılmış eserleri belirtmiştir⁸⁸.

1.2.23. Günlerle İlgili İnançlar

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde XVII. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı toplumundaki haftanın günleriyle ilgili yazılmış el yazması bir eserdeki bilgileri aktarmaktadır. Eserin başlığı yoktur. Günler sırayla yazılmış ve o gün neler yapılması gerektiği listelenmiştir. Eser Süleymaniye kütüphanesindedir

Metinde hangi günlerde nelerin yapılacağı özetle şu şekilde verilmiştir.

Ağaç dikmek: Pazar.

Binaya başlamak: Pazar.

Fasd (Kan aldirmek): Çarşamba.

Hacamat: Salı, Çarşamba, Perşembe.

Hacet (dilek dilemek): Perşembe.

⁸⁸ Özergin, "Halı", *TFA*, XV, S. 297, (Nisan 1974), 6937-6940.

Hamama Gitmek: Haftanın her günü.

Kaftan Kestirmek: Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi.

Yeni Libas Giymek: Pazar.

Libas Kesmek: Pazar, Pazartesi.

Mekr (aldatma): Cumartesi.

Müşhil: Salı.

Nikah: Cuma.

Saç Tıraşı: Perşembe.

Sefere Çıkmak: Pazartesi.

Salât (Hz. Peygambere dua): Cuma.

Şikâr (avlanmak): Cumartesi.

Tırnak Kesmek: Haftanın her günü⁸⁹.

1.2.24. Çankırı'da Ayakkabıcılık

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde bir derleme çalışması yapmıştır. Çankırı da ayakkabıcılık mesleğiyle ilgili, Hüseyin Kırık isimli ayakkabıcıyla röportaj yapmıştır. Çankırı da ayakkabıcılık mesleği çok eskiye dayanmakta olup bu işin piri Ekber-i Yemen'dir. Eskiden Çankırı'da ayakkabıcılık mesleğinin ayrı ve köklü bir teşkilatı olup başında Yiğitbaşı bulunurdu. Bu teşkilat hakkında geniş bilgi verilir. Mesleğe giriş ve yetiştirme diğer mesleklerde olduğu gibi üç aşamada gerçekleşmekteydi. Usta- çırak sistemiyle yeni ayakkabıcılar yetiştirilmekteydi. Ayrıca makalede ayakkabıcılığın kolları, kullanılan tezgâh ve aletler, ayakkabı yapımı ve ölçüler ile imal edilen ayakkabı türleri hakkında da bilgiler bulunur⁹⁰.

1.2.25. İstanbul Yatırları III

Muammer Kemal Özergin'in daha önce İstanbul yatırlarıyla ilgili iki makalesini incelendi, bu makalesi aynı konuda yazdığı üçüncü makaledir. Burada Ahmed Reşîd Efendi'nin İstanbul yatırlarıyla ilgili derlemesini anlatmıştır. Ahmed Reşîd Efendi'nin derlemesindeki yatırları vermeden önce Ahmed Reşîd Efendi'nin kim olduğu ne tür çalışmalar yaptığı hakkında geniş bilgi vermiştir.

⁸⁹ Özergin, "Günlerle İlgili İnançlar", *TFA*, XV, S. 300, (Temmuz 1974), 7028-7030.

⁹⁰ Özergin, "Çankırı'da Ayakkabıcılık", *TFA*, XV, S. 302, (Eylül 1974), 7085-7088.

Ahmed Reşid Efendi bu derlemesinde İstanbul'daki sahabe kabirlerini sıralamıştır. Bu sahabeler:

Ebu Eyyûb Halid ibni Zeyd

Ebû Zerr Gıffârî

Ebû Şeybetü'l-Hudrî

Hamd el-Ensârî

Ebû Sa'îd el-Hudrî

Câbir ibni Semre

Muhammed Ensârî

Hemşîre-zâde-i Hazret-i Hâlid Hâfir

Şa'be

Hazret-i Hâlid hâdimleri Hasan ve Hüseyin⁹¹.

1.2.26. Ninniler

Muammer Kemal Özergin öğrencileri tarafından ülkenin çeşitli şehirlerinden (Ankara, Samsun, Burdur, Kilis, Bursa, Kayseri) derlenen ninnileri ve bebek türkülerini bu makalesinde düzenleyerek hazırlamıştır. Ülkenin farklı şehirlerinden toplanan bu ninniler ve türkülerde olan benzerlikler ve farklılıklar dikkat çekmektedir. Her yöreden bazı ninni örnekleri aşağıda verilmiştir.

Akdere Köyü (Ankara):

Nenni sana hoş mu gelir

Ela gözden yaş mı gelir

Buban handan boş mu gelir

Nenni yavrum nenni

Nenni guzum nenni

Uzun gavak boyun olsun

Salkım söğüt dalın olsun

Benim uykum senin olsun

Nenni yavrum nenni

Nenni guzum nenni

Bedeş Köyü (Samsun):

Nenni dedim nenni gelsin

---

⁹¹ Özergin, "İstanbul Yatırları III", *TFA*, XVI, S. 309, (Nisan 1975), 7285-7286.

Gurbetlerden emmin gelsin

Yavrum senin uykun gelsin

Nenni yavrum nenni

Çiftlik dolu malın olsun

Boban sana köle olsun

Benim yavrum uyusun

Nenni yavrum nenni

Burdur:

Evlerinin önü guyu

Guyudan alırlar suyu

Benim yavrumun kibar huyu

Nenni yavrum nenni

İstanbul'un yolları düzdür

Geceler bana gündüzdür

Benim yavrumunki nazdır

Nenni yavrum nenni

Kilis:

Hudandır, hudandır

Yavrum büyük soydandır

Anası elek yapar

Babası kalbur satar

Nenni... nenni...

Hopudu kızlar hopudu

Orta tarlanın nohudu

Kıraç yerin arpası

Bu da bir yiğit körpesi

Nenni... nenni...

Mudanya (Bursa)

Gargalar gargalar

Ceviz dalını ırgalar

Ceviz dalın kırılmış

Nerde döner o garip gargalar

Garga seni tutarım

Ganadını yolarım

Yelpazeler yaparım
Minik hanımlara satarım
Ninni ninni neledim
Al bağırdaklar doladım
Ben yavrumu ninniyle uyuttum
Ninni desem yaraşır
Has bahçeyi dolaşır
Ben yavruma gül demem
Gülün ömrü az olur
Yeşilhisar (Kayseri)
Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Oğlum Mehmet Kovalasana
Nenni yavrum nenni
Dandini dandini danadan
Bir kız doğmuş anadan
Bağışlasın yaradan
Dandini dandini day bunun
Bey babası var bunun
Nenni yavrum nenni⁹².

1.2.27. Halkbilimci Hâdi Zarif

Muammer Kemal Özergin bu çalışmasında, Özbek Türklerinden olan Batı Türkistan'da halkbiliminin yüzyılımızda başta gelen bilginlerinden biri Prof. Dr. Hâdi Zarif'i tanıtmıştır. Hâdi Zarif, halkbilimi kuruluşlarındaki değerli hizmetleri, ülkesindeki mühim araştırma, derleme ve incelemeleri, yüksek öğretimdeki hocalığı ile bilim yolunda kendine özgü araştırma tarzı ile yükselmiş ve Özbekistan'da folklor ve etnografya çalışmalarının çağdaş kurucusu, yayıcısı ve geliştiricisi olmuştur.

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Zarif'in hayatı, çalışmaları ve eserleri hakkında bilgi vermiştir⁹³.

⁹² Özergin, "Ninniler", *TFA*, XVI, S. 312, (Temmuz 1975), 7364-7369.

⁹³ Özergin, "Halkbilimci Hâdi Zarif", *TFA*, XVIII, S. 354, (Ocak 1979), 8540-8542.

2.3. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN MÜZİK ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ

2.3.1. XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli

Bu makalede, XVIII. yüzyıla ait bir elyazmasında yer alan çalgı adları cetveli incelenmiştir. Cetvelde toplam 52 çalgının adı sıralanmıştır ve bu çalgılar dört ana kümeye ayrılmıştır: Kendi sesliler, Deri-sesli çalgılar, Tel-sesli çalgılar ve Nefes-sesli çalgılar.

-Kendi sesliler kategorisinde zil, çal pere, ağız tamburası gibi çalgılar yer almaktadır.

-Deri-sesli çalgılarda darbuka, def, kudüm gibi çalgılar bulunurken, tabl ve kûs gibi daha büyük davullar da listelenmiştir.

-Tel-sesli çalgılar arasında bağlama, kemençe, santur gibi telli çalgılar ile rebap ve lahuta gibi yaylı çalgılar sıralanmıştır.

-Nefes-sesli çalgılarda ise boru, düdük, ney gibi nefesli çalgılar yer alır.

Cetvelde yer alan bazı çalgıların nasıl olduğu günümüzde tam olarak bilinmemektedir. Çalgı adları çoğunlukla alfabetik sıraya göre düzenlenmiş olsa da bazı hatalı sıralamalar da bulunmaktadır. Cetvelin ne zaman ve kim tarafından oluşturulduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, 18. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'da hazırlandığı tahmin edilmektedir⁹⁴.

2.3.2. Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments

Bu makale, Doç. Dr. M. Kemal Özergin tarafından yapılan, Londra da bulunan Horniman Müzesinde yer alan Jean Jenkins tarafından yazılan “*Musical Instruments- Müzik Aletleri*” kitabının içeriğini ve Horniman Müzesi'nin müzik bölümündeki çalgı koleksiyonunu tanıtan bir alıntıdır. Kitap, müzik aletlerinin etnolojik ve müzikolojik açıdan incelendiği bir elkitabıdır. Metinde, kitabın içeriği, müzik aletlerinin tarihsel ve coğrafi çeşitliliği, koleksiyonların oluşumu ve çeşitli çalgıların resimleri ve açıklamaları gibi konular ele alınmaktadır.

Kitap, müzik aletlerinin türlerine göre sınıflandırılmasını ve koleksiyonun içeriğini detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Çeşitli bölgelerden ve kültürlerden

⁹⁴ Özergin, “XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli”, *TFA*, XII, S. 252, (Temmuz 1970), 5669-5671.

toplanan çalgılar, Horniman Müzesi'nin zengin müzik koleksiyonunu oluşturur. Metin ayrıca, çeşitli çalgıların fotoğrafları ve açıklamalarıyla desteklenmiştir. Kitap, müzik aletlerinin tarihçesi, yapımı ve kullanımı hakkında kapsamlı bir bilgi sunmaktadır⁹⁵.

2.3.3. Boru Çalgısının Yayılışı (1)

Makale, Avrasya'da yayılmış olan Türk topluluklarında yaygın olarak görülen nefesli çalgı "Borgu/Boru" ve diğer benzer çalgıları ele almaktadır. Makalede, bu çalgıların yayıldığı bölgelerden ve özelliklerinden bahsedilmektedir. Ayrıca, Moğollar, Hindistan'daki bazı topluluklar, İran da yaşayan topluluklar ve Kürtler gibi farklı bölgelerde yaşayan toplulukların da bu tür çalgıları kullandığına dair bilgiler verilmektedir. Makalede ayrıca, çalgıların yapımında kullanılan malzemeler ve çalınma şekilleri hakkında bilgi bulunmaktadır⁹⁶.

2.3.4. Boru Çalgısının Yayılışı (2)

Bu makalede daha önce ele alınan Boru Çalgısının Yayılışının devamıdır. Farklı coğrafyalardan ve kültürel arka planlardan gelen çeşitli toplulukların "Boru" gibi müzikal enstrümanları ve kültürel pratikleri hakkında bilgi vermektedir. Metinde, Araplar, Kürtler, Afrika'daki kabileler, Arnavutlar, Yugoslavlar ve Boşnaklar gibi çeşitli grupların geleneksel müzik aletleri ve kültürel uygulamaları hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, bu grupların dil ve din yapılarına da değinilmektedir. Bu metin, etnik kökenleri, dil yapıları ve kültürel alışkanlıkları farklı olan toplulukların, boru gibi bazı müzik aletlerinde ortak kullanımlarına ve kültürel etkileşimlerine odaklanmaktadır⁹⁷.

2.3.5. XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I

Bu makale, Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı eserinden alınmış ve çeşitli konularda bilgi vermektedir. İlk olarak, Seyahatname'nin Türk müziği tarihi araştırmalarında önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir. Evliya Çelebi'nin müzik alanında da bilgi sahibi olduğu ve seyahatnamesinde bu konuya genişçe yer verdiği

---

⁹⁵ Özergin, "Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments", *TFA*, XIII, S. 258, (Ocak 1971), 5842-5847.

⁹⁶ Özergin, "Boru Çalgısının Yayılışı (1)", *TFA*, XIII, S. 260, (Mart 1971), 5894-5898.

⁹⁷ Özergin, "Boru Çalgısının Yayılışı (2)", *TFA*, XIII, S. 261, (Nisan 1971), 5938-5942.

vurgulanmaktadır. Ancak, bu bilgilerin henüz tam anlamıyla incelenmediği ve metnin tenkidi yoluyla sağlam bir temele oturtulmadığı ifade edilmektedir.

Makale, Evliya Çelebi'nin hayatı ve eseri hakkında bilgi vermektedir. Çelebi'nin 1611'de İstanbul'da doğduğu, genç yaşlarında saraya kabul edildiği ve musiki alanında da eğitim aldığı belirtilmektedir. Seyahatnamesi ile 17. yüzyıl Osmanlı ülkesini dolaşarak çeşitli bilgiler topladığı ve bu eserinin Türk kültürü için önemli bir kaynak olduğu ifade edilmektedir.

Makale, Evliya Çelebi'nin eserinde yer alan çalgılarla ilgili bilgilerin derlenmesi ve incelenmesi amacını da açıklamaktadır. Bu çalgılar, Evliya Çelebi'nin gezileri sırasında gördüğü ve dinlediği çeşitli enstrümanları içermektedir. Bu konuda Dr. Henry George Farmer'ın Evliya Çelebi'nin eserinden yararlanarak hazırladığı bir çalışmasının bulunduğu açıklanmaktadır. Farmer'ın bu çalgılar hakkında verdiği bilgilerin doğruluğunun incelenmesi gerektiği çalışmayı hazırlarken yapmış olduğu hatalar belirtilmektedir.

Muammer Kemal Özergin makalede, Evliya Çelebi'nin eserinden alınan metinlerin el yazmalarından tenkitli bir şekilde derlendiğini ve bu derlemenin Türk müziği tarihi araştırmalarında kullanılabilecek bir kaynak haline getirildiğini ifade etmektedir. Bu derleme sürecinde beş farklı el yazmasından faydalandığı ve metinlerin doğrudan alındığı şekliyle yayımlandığı belirtilmektedir.

Son olarak, metinlerde geçen bazı yer isimleri ve terimler hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar, okuyucunun metni daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır⁹⁸.

2.3.6. XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II

Bu makale, Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeşitli müzik aletlerinin kullanımı ve müzik kültürüne dair bilgiler içeriyor ve bir önceki makalenin devamıdır. Makalede bahsedilen çalgılar arasında mehter davulu, kaval, ney, zurna, kudüm, kemeçe, kudüm, tabl, düdük, boru gibi enstrümanlar bulunmaktadır. Ayrıca, çeşitli müzik aletlerinin hangi durumlarda çalındığı ve hangi törenlerde kullanıldığına dair detaylar da verilmektedir.

---

⁹⁸ Özergin, "XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I", *TFA*, XIII, S. 262, (Mayıs 1971), 5955-5959.

Makalede ayrıca tarihî ve coğrafi referanslar da bulunmaktadır. Örneğin, Osmanlı dönemindeki farklı coğrafi bölgelerdeki köyler ve şehirler, müzik aletlerinin kullanımı ve müzik kültürü üzerindeki etkileri hakkında bilgi vermektedir⁹⁹.

2.3.7. XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III

Makale bu başlığın üçüncü makalesi olup, çeşitli müzik gruplarını, enstrümanları ve müzik geleneğini içeren Osmanlı Türkçesi'nde bir metni içeriyor. Ana hatlarıyla, çeşitli müzikçi grupları ve enstrümanları hakkında bilgiler verilmekte ve müziğin önemi üzerinde durulmaktadır. Makale, müzik yapımı ve icrasıyla ilgili detayları içermektedir. Özellikle çeşitli sazların ve müzik gruplarının tanıtıldığı bu bölümde, çalgı aletlerinin özellikleri ve çalanların isimleri yer almaktadır. Makale, müzik kültürünü ve çeşitli enstrümanların Osmanlı toplumunda nasıl kullanıldığını detaylı bir şekilde açıklamaktadır¹⁰⁰.

2.3.8. XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV

Makale bu başlıktaki dördüncü makale olup üçüncü makalenin devamıdır, bu makalede de yazar çeşitli müzik gruplarını, enstrümanları ve müzik geleneğini tanıtmaya devam etmiştir. Osmanlı toplumunda kullanılan bazı müzik aletlerini, bunların özelliklerini detaylı bir şekilde anlatmıştır¹⁰¹.

2.3.9. Karakalpak Müziği Üzerine

Bu makalede Muammer Kemal Özergin bize, Karakalpak müziği hakkında detaylı bir inceleme sunar. Özellikle Karakalpak müziğinin yapısı, kullanılan enstrümanlar, eserlerin bestecileri ve söz yazarları hakkında kapsamlı bilgi verir. Ayrıca Karakalpak müziğinin tarihsel ve kültürel bağlamını da ele alır. Metinde ayrıca Karakalpak müziğine ait on dokuz plak da tanıtılıyor. Bu plaklarda yer alan eserlerin bestecileri, söz yazarları ve icracıları da detaylı bir şekilde listelenmiştir. Bu

---

⁹⁹ Özergin, "XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II", *TFA*, XIII, S. 263, (Haziran 1971), 6006-6009.

¹⁰⁰ Özergin, "XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III", *TFA*, XIII, S. 264, (Temmuz 1971), 6031-6036.

¹⁰¹ Özergin, "XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV", *TFA*, XIII, S. 265, (Ağustos 1971), 6049-6055.

plaklar aracılığıyla Karakalpak müziğinin çeşitli yönleri hakkında daha fazla bilgi edinmek mümkün olmaktadır¹⁰².

2.3.10. Hâfız Post Hakkında

Muammer Kemal Özergin Bu makalesinde XVII. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı başkenti İstanbul'da yaşamış büyük besteci "Hâfız Post" lakabıyla tanınmış İmâmzâde Hâfız Mehemed Efendi (ö. 1693) hakkında bilgi verir. O zamanın kaynaklarındaki bilgiler bu değerli bestecinin hayatı ve kişiliğiyle ilgili çok fazla bilgiler içermez. Fakat Muammer Kemal Özergin elyazması eski bir Mecmuayı incelerken Hâfız Post'la ilgili beş kayıt bulur. Hâfız Postla ilgili yeni bilgiler içeren bu beş notu ele alır. Beş nottan ikisinde manzume bulunur. Bunları Hâfız Post bestelemiştir. Üçüncüde Hafız Post'la ilgili fıkra bulunur. Dördüncüde Edirne'den Neşâti Dede'nin Hâfız Post'a gönderdiği mektubu ihtiva eder. Beşinci de ise bir hatıra vardır.

Bu notlardan Hâfız Post'un musikide hocasının çağın tanınmış bestecilerinden Kasımpaşalı Koca Osman Efendi olduğu anlaşılır. Diğer hocaları ve dostları arasında tanınmış Mevlevilerden şair Ahmed Neşâti Dede ile bir devlet memuru olan şair Mustafa Nâili Efendi vardır. Yine bu notlardan Hâfız Post'un divan şiiri ile yakından ilgilendiği ve Farsça bildiği anlaşılır. Bu beş kaydın içinde bulunduğu elyazması mecmua Nuruosmaniye Kitaplığında bulunmaktadır¹⁰³.

2.3.11. Müstakim-zâde'nin Besteciler Fihristi

Bu makalede Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin dini musikimize ait güfteler derleyen bir mecmuanın sonunda yer alan besteciler fihristi ele alınır.

Müstakim-zâde 1719 yılının mayıs ayında İstanbul'da doğar. Babası Müderris Hâcı Mehemed Efendi, annesi Ümmigülsüm hanımdır. Öğrenimine ilk babasından dersler alarak başlar sonra birçok hocadan dersler görür. Genç yaşta Tokatlı Nakşibendi şeyhi Mehemed Emin Efendi'ye intisab eder ve onun halifesi olur. Aynı yıl içinde hem annesini hem şeyhini kaybeder, onların ölümü Müstakim-zâde'yi çok sarsar. Babasının da ölümünden sonra sonra müderrislik sınavlarına girer

¹⁰² Özergin, "Karakalpak Müziği Üzerine", *TFA*, XVII, S. 331, (Şubat 1977), 7889-7894.

¹⁰³ Özergin, "Hâfız Post Hakkında", *ND*, II, S. 11, (Ağustos 1978), 19-23

fakat sakalı seyrek diye başarılı olamaz. O da bundan sonra evine çekilir geçimini sağlamak için eser yazmaya ve kitap istinsahına başlar. Uzun süre çektiği hastalık sonucu 26 Temmuz 1788 Pazar günü evinde ölür. Geçimini zor sağlamasına rağmen, ömrü boyunca bilimle uğraşır ve kitap yazar. Evinde verdiği derslerle pek çok öğrenci yetiştirir. İrili ufaklı 136 eser yazar ve pek çok kitabı tertip, tashih veya istinsah eder.

Bu makalede bahsi geçen besteciler fihristi dini musikimize ait güfteler derlemiş bir mecmuanın sonundadır. Bu fihristte daha çok dini musiki alanının cami ve tekke kesimlerinde ilahi, tevşih, durak, tesbih, mi'râciye vb. eserler veren bestecileri cetvel halinde toplar. 128 besteciye yer verir bu fihristte Müstakim-zâde sonradan bu listeye önce altı kişi sonra bir daha eklenerek sayı 135 olur¹⁰⁴.

1.4. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN EDEBİYAT ALANINDA YAZDIĞI ESERLERİ

2.4.1. Türk Edebiyatı Tarihinden Notlar

Muammer Kemal Özergin bu makalesinde Türk edebiyatının önemli merkezlerinden biri olan Azerbaycan'da yetişmiş edebiyatçıları tanıtır. Ülkemizde, bu bölgede yetişmiş ediplerden Nesimi, Hatâyi, Fuzûli gibi birkaçı dışında çoğu tanınmamış ve eserleri okunmamıştır. Bu makalede az duyulmuş bazı edebiyatçılar ve eserleri tanıtılmıştır¹⁰⁵.

2.4.2. Divân-ı Hikmet (Dinî- Tasavvufi) Edebiyatımızdan

Bu makalede Muammer Kemal Özergin, Hâce Ahmed Yesevi yazmış olduğu Divân-ı Hikmet hakkında bilgi verir. Türk edebiyatının dinî- tasavvufî alanında yazılmış ve günümüze ulaşmış önemli eserlerinden olan Divân-ı Hikmet içeriği bakımından bir güldeste (antoloji)'dir. XII. Yüzyıldan beri toplumumuzda ilgi görmüş ve okunmuş olan bu güldestenin oluşması, XII. Yüzyılda Hâce Ahmed Yesevi'nin "hikmet" türündeki manzumelerinden seçilmiş bir derleme çevresinde başlamış ve istinsah edildiği her yörede buna eklenen başka parçalarla zenginleşmiştir. Derleme birkaç yüzyıl sürdüğünden Divân-ı Hikmet yalnız XII. Yüzyılın değil, aslında dört yüz yıllık bir edebiyat ürünü olmaktadır. Bir diğer

¹⁰⁴ Özergin, "Müstakimzâde'nin Besteciler Fihristi", *ND*, IV, S. 43, (Nisan 1980), 9-13.

¹⁰⁵ Özergin, "Türk Edebiyatı Tarihinden Notlar", *ND*, III, S. 28, (Ocak 1979), 30-41.

yönden bu özelliğiyle, edebiyatımızın elimizdeki bir kişiye bağlı kalmış, aksine toplumun yakın ilgisiyle hazırlanmış en eski güldestedir.

Makalede ayrıca Yesevilik hakkında, Türk toplumlarında yayılışı hakkında, eserdeki manzumelerin yapısıyla ilgili bilgilerde bulunmaktadır¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ Özergin, “Divân-ı Hikmet (Dinî-Tasavvufî) Edebiyatımızdan”, *ND*, IV, S. 45-46, (Haziran-Temmuz 1980), 8-12.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUAMMER KEMAL ÖZERGİN'İN İLMİ KİŞİLİĞİ

Muammer Kemal Özergin'in çok yönlü bir ilmi kişiliği vardır. Farklı disiplinlerde kendisini yetiştirmiştir. Disiplinler arası ilişkinin bireyin ilmi gelişmişliğinde ne kadar önemli olduğu onun şahsında gözlemlenebilir. Tarih, kültür, müzik ve edebiyat alanlarında eserler vermiştir. Bu yüzden onun ilmi kişiliğini dört başlık halinde incelemek gerekir.

3.1. Bir Tarihçi Olarak Muammer Kemal Özergin

Muammer Kemal Özergin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Başarılı bir öğrenim hayatı olmuştur. Üniversite bitirme tezi olan “*Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubad I Devri Kitabeleri*”¹⁰⁷ ile hocalarının dikkatini çekmiş ve aynı yıl Ortaçağ kürsüsüne asistan olarak atanmıştır. Doktora tezi olan “*Anadolu Selçukluları Çağı'nda Anadolu Yolları*”¹⁰⁸ adlı çalışması orijinal bir çalışma olup, bugün bile bu konuda araştırmacıların ilk başvurdukları eserler arasında yer almaktadır¹⁰⁹. Gerek bitirme tezi gerekse doktora tezi onun ne kadar başarılı, gelecek vadeden bir tarihçi olduğunu kanıtlar mahiyettedir. Bu önemli çalışmalarının hiçbirini maalesef basamamıştır. Bu eserlerini yayınlamadan ziyade daha çok muhtelif alanlarda yüzlerce makale yayınlamayı tercih etmiştir.

Öğretim üyeliği boyunca İstanbul Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi (Erzurum), Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon) ve son olarak bugün Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi olan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde görev yapmış ve buradan emekli olmuştur¹¹⁰.

---

¹⁰⁷ Özergin, *Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubad I Devri Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Basılmamış Lisans Tezi.

¹⁰⁸ Özergin, *Anadolu Selçukluları Çağı'nda Anadolu Yolları*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Basılmamış Doktora Tezi.

¹⁰⁹ Alptekin, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri”, s. 10.

¹¹⁰ Alptekin, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in Hayatı ve Eserleri”, s. 9-11.

Muammer Kemal Özergin her ne kadar Ortaçağ ve Genel Türk Tarihi alanlarında öğretim üyesi olarak görev yapmış olsa da eserlerini icra ederken sadece bu alanlarla sınırlı kalmamıştır. Eserlerinde Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti, sanat tarihi, kitabeler, Türk boyları, Türk İslam bilim insanları gibi pek çok farklı konudan bahsetmiştir.

Muammer Kemal Özergin, Türk tarihinin aydınlatılmasına büyük önem vermiştir. Bu konuda eserlerine baktığımızda İstanbul'da çeşitli kütüphanelerde bulunduğu her el yazması eseri mümkün olduğunca çevirip yayınlamaya gayret etmiştir. Bu da Muammer Kemal Özergin'in Osmanlıca ve Farsçasının ne kadar iyi olduğunu göstermiştir.

Eserlerinde kitabelerin okunmasına özen göstermiştir. Tarihi dönemlerin açıklanmasında yardımcı olması, o dönemin sosyal hayatı ile ilgili bilgiler içermesinden dolayı kitabe bilimine önem vermiştir. Üniversite bitirme tezi "*Anadolu Selçuklularından Sultan Âlaeddin Keykubat I Devri Kitabeleri*" adını taşımakta olup, eserinde I. Âlaeddin Keykubat dönemi kitabelerini inceleyerek bunlar hakkında bilgi vermiştir. "*Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari Eserlerinin Kitabeleri*"¹¹¹ adlı eserinde İstanbul-Şam/Bağdat yolunun Üsküdar-Bostancıbaşı arasındaki menzillerin kitabelerini derlemiştir. Bu eseri, doktora tezinden bir yıl önce yazmış, eser doktora tezine hazırlık mahiyetindedir. Osmanlı'nın Balkanlar'daki etkilerini anlamak için buradaki kitabeleri konu alan "*Prizren Kitabeleri*"¹¹² başlıklı eserini yazmıştır. Kitabelerle ilgili bir diğer eseri de "*Türkiye Kitabeleri*"¹¹³ isimli eseridir. Bu eserinde Samsun Kale Kapısı mescidinin kitabesi ve Manisa Alaşehir'deki Şeyh Sinan türbesi kitabelerini okuyarak bu kitabeler ve eserler hakkında bilgi verir. Bu eserde Manisa Alaşehir'deki Nûrbaşılik tarikatı şeyhi Şeyh Sinan Paşa'nın kitabesi hakkında bilgiler Nûrbaşılik tarikatı hakkında birinci elden kaynak olması açısından önemlidir. Kitabelerden yararlanarak hazırladığı bir diğer eseri "*Sultan Ahmed III Devri Hadiselerine âid Tarih Manzumeleri*" eseridir. Bu eserinde 1128-1141 yılları arasındaki olayları günlük şeklinde verir. Çalışmayı hazırlarken şair divanları, kitabeler ve dönemin ana kaynaklarından yararlanır.

---

¹¹¹ Özergin, "Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari Eserlerinin Kitabeleri", TD, IX, S. 13, 111-132.

¹¹² Özergin, "Prizren Kitabeleri", s.75-96 (H. Kalesi ve İ. Eren ile birlikte).

¹¹³ Özergin, "Türkiye Kitabeleri"

Doktora tezi olan “*Anadolu Selçukluları Çağı’nda Anadolu Yolları*”¹¹⁴ adlı çalışması incelendiğinde o günün şartlarında böyle bir çalışma hazırlaması Muammer Kemal Özergin’in kıymetini ortaya koymaktadır. Orijinal bir çalışma olan tezi, bugün bile araştırmacıların bu konuda ilk başvurdukları eserler arasında yer alması eserin büyüklüğünü göstermektedir. Eserinde Türkiye Selçuklu Devleti döneminde Anadolu’daki doğu- batı, kuzey-güney ticaret yolları güzergahlarını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır¹¹⁵. “*Anadolu Selçuklu Kervansarayları*” adlı makalesi de doktora tezini tamamlar mahiyette olup Anadolu’daki ticaret yolları üzerindeki kervansarayları tanıtmaktadır. Muammer Kemal Özergin eserini yazarken ekonomik durumu iyi olsa da maddi imkansızlıklar yüzünden bu kervansarayların hepsine gitme imkânı bulamadığından yakınmaktadır. Bu eserinde bu o zamana kadar bu alanda ilk başvuru kaynağı olan Erdmann’ın çalışmasını geçmiştir. Erdmann eserinde 119 kervansaraydan bahsederken Özergin bu sayıyı 132 ye çıkarmıştır. Bu eseri de halen araştırmacıların ilk başvurduğu kaynaklar arasında yer almaktadır¹¹⁶.

“*Ahmed Paşa’nın Tarih Manzumeleri*” adlı eseri manzumelerden oluşması bakımından edebi bir eser mahiyeti taşısa da bir olayı tespit etmeleri, tarihini vermeleri sebebiyle tarih için önemli kaynak teşkil etmektedirler. XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan değerli Osmanlı şairi Ahmed Paşa’nın Manzumeleri yaşadığı dönemin tarihi olaylarını aydınlatması açısından önemlidir¹¹⁷.

“*Ruhi*” adlı eserinde XV. yüzyılda yaşamış değerli bir Osmanlı tarihçisinden bahsetmiştir. Kimliği tam olarak tespit edilemese de yazmış olduğu “*Tevârih-i âl-i Osman*” adlı eserinde Osmanlı tarihini 1511 yılına kadar (II. Bayezid dönemini) basit bir üslupla anlatır. Eser dönemin ana kaynaklarından olması bakımından önemlidir¹¹⁸.

Muammer Kemal Özergin’in özgün eserlerinden biri de “Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri” adlı çalışmasıdır. Bu makalede riyaziye tarihi yani matematik tarihi hakkında bilgi vermektedir. Sultan II. Bayezid döneminin önemli bir muhasebecisi ve kâtabi olan Hacı Atmaca-oğlu, Osmanlı’da yapılan riyaziye çalışmalarına

---

¹¹⁴ Özergin, *Anadolu Selçukluları Çağı’nda Anadolu Yolları*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Basılmamış Doktora Tezi.

¹¹⁵ Alptekin, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin’in Hayatı ve Eserleri”, s. 10.

¹¹⁶ Muammer Kemal Özergin, “Anadolu’da Selçuklu Kervansarayları”, 143.

¹¹⁷ Özergin, “Ahmed Paşa’nın Tarih Manzumeleri (855-896/1451-1491)”, 161-184.

¹¹⁸ Özergin, “Ruhi”, 764-765.

katılarak, hesap ilminde önemli bir çalışma olan “*Mecma’ü’l-Kavâid*” adlı risaleyi yazar. Bu eser hakkında geniş çaplı bir araştırma yapılması da Özergin’in Osmanlıdaki matematik çalışmaları hakkındaki gelişmeleri vermesi açısından önemlidir¹¹⁹.

Muammer Kemal Özergin’in sanat tarihi alanında “Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü’min el-Hoyî Hakkında” başlığını taşımaktadır. Bu çalışma “*Varka vü Gülşah*” adlı eserde bulunan 71 minyatürün nakkaş el-Hoyî hakkında bilgiler içerir. Büyük Selçuklu Devleti’nden Türkiye Selçuklu Devleti’ne kadarki dönemde minyatür sanatında meydana gelen değişikliklerden bahsetmesi yani minyatür sanatının tarihi gelişimi hakkında bilgiler içermesi bakımından önemlidir¹²⁰.

“*Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Âid Tarih Kayıtları*” adlı eserde Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Osmanlı dönemi el yazmasının içeriği açıklanmaktadır. Osmanlıca ve Farsça içeren, üç ayrı kitapçıktan oluşan bu el yazmasının kim tarafından derlendiği net olmamakla beraber XVI. ve XVII. yüzyıllarda derlendiği anlaşılmaktadır. Derlemelerin devlet dairelerindeki kâtipler tarafından tutulan günlük kayıtlardan toplandığı tahmin edilmektedir. Kanunî Sultan Süleyman Han dönemine (1520-1566) ışık tutan önemli bir kaynak olabilir¹²¹.

Muammer Kemal Özergin “*Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Seferi ile İlgili Üç Manzûme*” adlı eserinde Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Osmanlı Devleti’nin hizmetinde hangi görevlerde bulunduğunu ve Şirvan Seferi’ndeki rolünü anlatan üç manzumeyi derlemiştir. Eser gerek Özdemiroğlu Osman Paşa’nın hayatı gerekse Osmanlı-İran ilişkileri açısından önemli bir kaynaktır¹²².

Avrupalı ve Rus bilim insanlarının Türk topluluklarıyla ilgili yaptıkları araştırmaları konu aldığı eserleri “*Adelunglar’a Göre Türkler*”¹²³, “*Nikolay Aleksandroviç Aristov*”¹²⁴ ve “*Palmlad’a Göre Türkler*”¹²⁵ adlı eserleri Türk tarihinin başka devletler tarafından araştırılması bakımından önem arz etmektedir.

Muammer Kemal Özergin’in bir diğer eseri Osmanlı’nın kuruluşundan yıkılışına kadar önemli bir eğitim kurumu olan medreselerle ilgilidir. “*Eski Bir*

¹¹⁹ Özergin, “Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri”, s. 312-316.

¹²⁰ Özergin, “Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü’min el-Hoyî Hakkında”, 219-230.

¹²¹ Özergin, “Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Âid Tarih Kayıtları”, s. 61-130.

¹²² Özergin, “Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Şirvan Seferi ile İlgili Üç Manzume”, s. 255-288.

¹²³ Özergin, “Adelunglar’a Göre Türkler”, 7833-7835.

¹²⁴ Özergin, “Nikolay Aleksandroviç Aristov”, 7951-7953.

¹²⁵ Özergin, “Palmlad’a Göre Türkler”, 8169-8171.

Ruznâmeye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri” adını taşıyan bu eseri, Medreselerin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişim değişim gösterdiği bölümlere ayrılarak anlatılmaktadır. Osmanlı Devleti’nde kaç tane medrese bulunduğu ve bunların hangi şehirlerde olduğu belirtilmektedir. Eser Osmanlı eğitim sisteminde medreselerin yeri ve etkisini, çağın bazı gerçeklerini anlamak için önemli bilgiler vermektedir¹²⁶.

Türk bilim insanları ve bilimleriyle ilgili de araştırmalar ortaya koymaktadır. Bu çalışmalardan biri IX. yüzyılda Batı Türkistan’da yetişmiş astronomi alanında eserler yazmış olan Ahmed Fargânî hakkında bilgiler verdiği “Ahmed Fargânî (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)” dir. Bu makale Avrupa’da “Alfraganus” adıyla tanınmış büyük Türk astronomunu tanıtmakta ve eserleri hakkında bilgi vermektedir. Bilim tarihine önemli katkılar yapmış, Türk bilim insanı hakkında önemli bir kaynaktır¹²⁷. Bir diğeri “*Ortaçağ İslâm Dünyasında Zîcler*” adlı eseridir. Zîc, güneş, ay, yıldızlar ve gezegenlerin konumlarının astronomik hesaplamaları için kullanılan parametreleri tablo haline getiren kitaptır. Burada Zîcler hakkında bilgi verir¹²⁸. Üçüncü bir araştırma da “*Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası’nda 3 Türk*” adlı çalışmasıdır. Bu eserinde VIII. yüzyılda yaşamış Türk-İslâm bilim insanlarından İbn Tarhan, İbn el-Mübarek ve İbn Süleyman’ı tanıtmıştır¹²⁹.

Muammer Kemal Özergin çok bilinmeyen Orta Asya Türk topluluklarıyla ilgili eserler ortaya koymuş ve bu eserleriyle bu Türk topluluklarını tanıtmıştır. Bu eserlerinden ilki Alçınlar üzerinedir. Alçınlar, eski çağlardan beri var olan fakat kendi başlarına bir devlet kuramadıkları için çok bilinmeyen, haklarında çok bilgi olmayan bir Türk topluluğudur. Muammer Kemal Özergin “*Türk Boylarından Alçınlar Üzerine*” adlı eserinde bu Türk boyunu tanıtmıştır¹³⁰. Diğeri de “*Çağdaş Türk Topluluklarından Salarlar*” adlı eseridir. Salarlar, Çin Halk Cumhuriyetleri sınırlarındaki Doğu Türkistan’da yaşayan küçük bir topluluktur¹³¹.

---

¹²⁶ Özergin, “Eski Bir Rûznâmeye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri”, s.263-280.

¹²⁷ Özergin, “Ahmed Fargânî (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)”, 40-45.

¹²⁸ Özergin, “Orta Çağ İslâm Dünyasında Zîcler”, 9-14.

¹²⁹ Özergin, “Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası’nda 3 Türk”, 7-8.

¹³⁰ Özergin, “Türk Boylarından Alçınlar Üzerine”, 8617-8618.

¹³¹ Özergin, “Çağdaş Türk Topluluklarından Salarlar”, 8757-8759.

Öğretim üyesi olarak yetiştirdiği tarihçiler arasında Prof. Dr. Coşkun Alptekin, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız, Prof. Dr. Erdoğan Merçil, Prof. Dr. Tuncer Baykara gibi kişiler vardır¹³².

3.2. Kültürel Yönüyle Muammer Kemal Özergin

Kültür'ün kelime manası olarak değişik anlamları vardır. Latince “toprağı işleme” demektir. Sonradan Batı Avrupa dillerinde “yüksek umumi bilgi” anlamı kazanır ve Türkçeye girer. Kültür sözcüğünü biraz daha özelleştirecek olursak iptidai kültür, ileri kültür, beşerî kültür, teknik kültür, yerleşik kültür, aşiret kültürü-tabiat kavimleri vb. gibi kavramlar verilse de “kültür” kelimesinin manasını tam olarak açıklamaz. Bunun için pek çok bilim insanı kültür tanımları yapmaktadır. Genel olarak kültür her topluluğun kendine mahsus yaşayış ve davranış tarzıdır. Belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar kültürü oluşturmaktadır¹³³.

Türk tarihini anlamak için Türk kültürünü iyi bilmek gerekir. Bu kavramın ne kadar önemli olduğunun bilincinde olan Muammer Kemal Özergin kültür alanında pek çok eser kaleme almıştır. Kültürel alandaki eserlerini yazarken en çok iki yol izlemiştir. Bunlardan birincisi derleme usulüdür. Belirlediği konuya yönelik işinin ehli olan insanlarla röportaj yaparak konusu hakkında bilgiler toplamış ve bunları kâğıda dökmüştür. Derleme usulü eserlerinde derlemenin yapıldığı bölgedeki meslekler, halk oyunları, bilmeceler, ninniler, maniler, tekerlemeler, oyunlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Halk kültürüyle ilgili yazmış olduğu eserler; “İstanbul’da Derlenen Yanıltmacalar”¹³⁴, “Harput Manileri”¹³⁵, “Erzurum Bilmeceleri”¹³⁶, “Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair”¹³⁷, “İstanbul’da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar”¹³⁸, “İstanbul’da Derlenmiş Dilek Sözleri”¹³⁹, “Ninniler” adlı çalışmalarıdır. Kültürel miras, toplum belleğini oluşturan kültür unsurlarından biridir. Bu öğelerin

---

¹³² M.K. Özergin’in kızı Prof. Dr. Kutlu Özergin Ülgen yaptığımız röportajda belirtmiştir.

¹³³ Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, (İstanbul 1993), 10. Baskı, s. 15-16.

¹³⁴ Özergin, “İstanbul’da Derlenen Yanıltmacalar”, 4238.

¹³⁵ Özergin, “Harput Mânileri”, 4382.

¹³⁶ Özergin, “Erzurum Bilmeceleri”, 4132-4133.

¹³⁷ Özergin, “Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair”, 5583-5584.

¹³⁸ Özergin, “İstanbul’da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar”, 5782-5783.

¹³⁹ Özergin, “İstanbul’da Derlenmiş Dilek Sözleri”, 6145-6147.

unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması için Muammer Kemal Özergin bunları yazıya aktarır. Sadece ülkemizde bulunan halk kültürü unsurlarını değil diğer Türk topluluklarındakilerin de aktarılmasına katkı sağlamaktadır. “*Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerinde Araştırmalar*”¹⁴⁰ adlı çalışması bu durumu kanıtlar mahiyettedir. Bu eserlerinin çoğunluğunu yazarken derleme usulü kullanılmaktadır. “*Halk Takviminde Aylar*”¹⁴¹ adlı çalışmasında da derleme metodu kullanılır. Bu eserde Erzincan, Muş, Giresun, Malatya ve Van’ın belli bölgelerinde kullanılan ay adları derlenir. Ay adlarına verilen farklı isimlerin ortaya çıkmasında bölge halkının yaşamını yakından ilgilendiren mevsimsel değişiklikler, tarım faaliyetleri ve geleneksel kutlamaların etkili olduğu görülür.

Geleneksel el sanatları, meslekler, yöresel yemekler, halk oyunları, çocuk oyunları ve birtakım inançlara yönelik uygulamalarla ilgili yazdığı eserlerinde de genellikle derleme yöntemini kullanmaktadır. “*Halı*”¹⁴² başlıklı çalışmasında Türklerin en eski el sanatlarından biri olan halıcılığın orta Asya’dan Anadolu’ya kadar geçirdiği tarihsel gelişimi, önemli merkezleri, kullanılan malzemeler, desenlerin anlamları gibi halıcılığa ait önemli bilgiler yer almaktadır. İznik gölünde yapılan balıkçılıkla ilgili geniş bilgilerin yer aldığı “*İznik Gölünde Balıkçılık*”¹⁴³ adlı eserinde, burada hangi mevsimde hangi balıkların hangi yöntemlerle avlandıkları konusunda bilgiler vermektedir. “*Afyonda Keçecilik*”¹⁴⁴ ve “*Afyon’da Döğme Bakırcılık*”¹⁴⁵ adlı eserlerinde Afyon ilinde yapılan yok olmaya yüz tutmuş keçecilik ve döğme bakırcılık sanatlarının tarihsel gelişimi, nasıl yapıldığı gibi geniş bilgiler içermektedir. “*Çankırı’da Ayakkabıcılık*”¹⁴⁶ adlı çalışmasında bu mesleğin inceliklerini ele almaktadır. Afyon iline bağlı Bolvadin’in yöresel yemeklerini tanıttığı “*Bolvadin Yemekleri*”¹⁴⁷ adlı eseri Bolvadin’in geleneksel mutfak kültürüne ve yöresel lezzetlerine dair önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bolvadin’le ilgili bir diğer eseri olan “*Bolvadin Halk Oyunları*”¹⁴⁸ adlı eserinde Bolvadin yöresine özgü halk oyunlarını tanıtmaktadır. Bolvadin yöresinin kültürel mirasını yansıtması

¹⁴⁰ Özergin, “Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerindeki Araştırmalar”, 6862-6865.

¹⁴¹ Özergin, “Halk Takviminde Aylar”, 5275-5277.

¹⁴² Özergin, “Halı”, 6937-6940.

¹⁴³ Özergin, “İznik Gölünde Balıkçılık”, 4290-4291.

¹⁴⁴ Özergin, “Afyon’da Keçecilik”, 4216-4217.

¹⁴⁵ Özergin, “Afyon’da Döğme Bakırcılık”, 4683-4685.

¹⁴⁶ Özergin, “Çankırı’da Ayakkabıcılık”, 7085-7088.

¹⁴⁷ Özergin, “Bolvadin Yemekleri”, 4770-4773.

¹⁴⁸ Özergin, “Bolvadin Halk Oyunları”, 4573-4574.

bakımından önem arz etmektedir. “Sivas İli Halk Oyunları”¹⁴⁹ başlıklı eserinde de Sivas yöresine ait çok sayıdaki halk oyunları tanıtılmaktadır. “Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu”¹⁵⁰ adlı çalışmasında Suriye’nin Halep bölgesinde oynanan bir çocuk oyununu tanıtılmaktadır. Bu oyunun farklı tekerlemelerle Türkiye’nin pek çok şehrinde de oynanıyor olması kültürler arası etkileşimi göstermesi bakımından önemlidir. Kültürümüzde var olan nazara karşı kurşun dökme geleneği geçmişten günümüze kadar gelen kültürel unsurlardan biridir. Muammer Kemal Özergin bu konuda da “Kurşun Dökme”¹⁵¹ isimli eseri kaleme alır. Halk hekimliğinde kurşun dökmenin önemli bir yeri vardır ve eserde incelikleri tanıtılmaktadır.

İkinci usul ise kütüphanelerdeki el yazmalarını okuyarak ortaya çıkarttığı eserlerdir. “Letaif-i Esnaf”¹⁵² adlı eserinde Osmanlı Devleti’ndeki esnaf hakkında geniş bilgiler vardır. Bu eserde XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti’nde bulunan 30 esnaf grubu tanıtılır. Yine bu esnafardan “Ekmekçi” ve “Ekmekçilik” ayrıntılı bir şekilde “Letaif-i Esnaf”tan: I Ekmekçi”¹⁵³ adlı eserinde anlatılır. Bu eserleri hem Osmanlı’daki esnafı tanıtmaya hem de sosyo-ekonomik hayatla ilgili bilgiler vermesi bakımından önem arz eder. Ayrıca İstanbul yatırımlarıyla ilgili geniş bilgilerin yer aldığı “İstanbul Yatırımlarına Dair”¹⁵⁴, “İstanbul Yatırımları”¹⁵⁵, ve “İstanbul Yatırımları III”¹⁵⁶ adlı çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmalar yazıldığı dönemde yatırımların halk inancındaki önemi ve dini inanışları hakkında bilgi vermesi, günümüzdeki inanışlarla karşılaştırma yapılmasını sağlaması bakımından önemlidir. Yazma eserlerden en ilginç olanları haftanın günleriyle ilgili inançları bilgiler veren “Günlerle İlgili İnançlar”¹⁵⁷ ve insan vücudundaki (göz, ağız, burun vb.) seğirmeleri konu alan “Eski Bir Seyir-nâme”¹⁵⁸ başlıklı eserleridir. Muammer Kemal Özergin’in kütüphanelerde bulunduğu el yazması eserler Türk kültürüyle alakalı çok ilginç bilgiler içermektedir. Bu eserler zaman içerisinde Türk kültürünün aynı kalan unsurları, değişimi ve gelişimiyle ilgili bilgiler vermektedir.

¹⁴⁹ Özergin, “Sivas İli Halk Oyunları”, 4636-4638.

¹⁵⁰ Özergin, “Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu”, 4563-4564.

¹⁵¹ Özergin, “Kurşun Dökme”, 4361-4363.

¹⁵² Özergin, “Letaif-i Esnaf”, 4276-4277.

¹⁵³ Özergin, “Letaif-i Esnaf tan: I. Ekmekçi”, 5742-5744.

¹⁵⁴ Özergin, “İstanbul Yatırımlarına Dair”, 5249-5250.

¹⁵⁵ Özergin, “İstanbul Yatırımları”, 5419-5420.

¹⁵⁶ Özergin, “İstanbul Yatırımları III”, 7285-7286.

¹⁵⁷ Özergin, “Günlerle İlgili İnançlar”, 7028-7030.

¹⁵⁸ Özergin, “Eski Bir Seyir-nâme”, 4331-4332.

“Halk Bilimci Hâdi Zarif” adlı eserinde Özbek Türklerinden olan Batı Türkistan’ın başta gelen halk bilimcilerinde olan Hâdi Zarif tanıtmıştır.

Muammer Kemal Özergin’in kültür alanında yazdığı eserleri incelendiğinde milli kültür unsurlarından geleneksel el sanatları, yöresel yemekler, meslekler, halk oyunları, çocuk oyunları, ninniler, maniler, tekerlemeler, bilmeceler vb. pek çok alanıyla ilgili eserler yazdığı görülmektedir. Türk kültürünün unutulmaması için ve de gelecek kuşaklara aktarılması için ne kadar uğraş verdiği anlaşılmaktadır.

3.3. Bir Müzik İnsanı Olarak Muammer Kemal Özergin

Müzik, birtakım duygu ve düşünceleri belli kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı; musiki olarak tanımlanır¹⁵⁹. Tarih boyunca insanlar sevinç, coşku, üzüntü, heyecan gibi duygu ve düşüncelerini müzik yoluyla ifade etmişlerdir. Müzik kelimesi ilk olarak Antik Yunanistan’da yaşamış Pindarus’a ait lirik bir güftede M.Ö. 476’da kullanılmıştır. Yunanca bir kelime müzik, Yunanca “Mousike” veya “Mousa” kelimesinden gelmektedir. Yunan mitolojisine göre Tanrı Zeus’un kızları sayılan dokuz peri kızına “Mousa” (Muse-melek) adı verilmiş ve bu peri kızlarına tüm dünyanın güzelliklerin ve ahengini düzenleme görevi verildiğine inanılmıştır. Peri kızlarından dolayı müzik kelimesinin “Müz” kökünden geldiği kabul edilmiştir¹⁶⁰.

Muammer Kemal Özergin’in hayatına bakıldığında onun müziğe olan ilgisinin çocukluğunda başladığı görülür. Gençlik yıllarında büyük Türk bestecisi Hüseyin Sadettin Arel den dersler alarak Türk musikisinin inceliklerini öğrenmiştir¹⁶¹. Bu ilgisi üniversite yıllarında da devam etmiş asistanlığı döneminde 1957 yılında İstanbul Enstitüsü Musiki Bölümü’ne delege seçilmiştir¹⁶².

Öğrencilerinin sadece iyi birer tarihçi olarak yetişmesi Muammer Kemal Özergin için yeterli değildir. Aynı zamanda onların ufuklarını genişletmek için de uğraş vermiştir. Müzik konusunda bile onları yönlendirmiştir. Öğrencilerinin müzik zevklerinin oluşması için çabalamıştır¹⁶³.

¹⁵⁹ <https://sozluk.gov.tr/?ara=Müzik>, 03.06.2024.

¹⁶⁰ Doç. Dr. Mehmet Gönül, Okutman Onur Altıntuğ, “Dinler ve Müsiki”, *İSTEM*, y. 12, S. 24, 2014, s. 45-46.

¹⁶¹ Deliorman, *Portreler*, s. 140.

¹⁶² Alptekin, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin’in Hayatı ve Eserleri”, s. 10.

¹⁶³ Baykara, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, s.12.

Eserlerinde bazı müzik aletlerinin tanıtımını yaptığı görülür. Bu müzik aletleri nasıldır, bunları kimler çalar, nerelerde kullanılır bunları ayrıntılı bir şekilde anlatır. “*Bor Çalgısının Yayılışı (1)*”¹⁶⁴ ve “*Bor Çalgısının Yayılışı (2)*”¹⁶⁵ adlı eserleri bunlara örnektir.

Avrupa’da ve Türk dünyasında yetişmiş önemli müzisyenlerin hayatları ve eserleri hakkında bilgiler veren makaleleri bulunur. Bu eserlerinden “*Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musikal Instruments*”¹⁶⁶ Londra Horniman müzesinde bulunan Jenkins Jean tarafından yazılan müzik aletleri kitabını tanıtmaktadır. Eser müzik aletlerinin tarihçesi, yapımı ve kullanımıyla ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. “*Hâfız Post Hakkında*”¹⁶⁷ adlı eserinde XVII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul’da yaşamış büyük besteci Hâfız Post lakaplı kişi hakkında bilgiler vermektedir. “*Müstakim-zâde’nin Besteciler Fihristi*”¹⁶⁸ adlı eserinde İstanbul’da yaşamış bir yazar olan Müstakim-zâde’nin yazmış olduğu eserde İstanbul’daki bestecilerin fihristi ve Müstakim-zâde hakkında geniş bilgiler yer almaktadır.

Ayrıca Osmanlı döneminde kullanılan müzik aletlerini tanıtan eserleri ve bunun yanında Türk topluluklarının müziği gibi değişik konularda pek çok eseri mevcuttur. Bunlardan ilki “*XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I*”¹⁶⁹ adlı eserdir. Bu eser bir seri halinde dört ayrı makaleden oluşmaktadır. Birinci eserde Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinde geçen müzik alanındaki bilgiler toplanarak Evliya Çelebi hakkında bilgiler verilmektedir. Seyahatname başlı başına bir kaynak iken, Evliya Çelebi’nin müzik alanında da bilgi sahibi olması ve eserinde bu alanda önemli bilgiler vermesi Seyahatnameyi müzik alanında da önemli bir kaynak haline getirmektedir. “*XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II*”¹⁷⁰ bu eserde bazı müzik aletlerinin tanıtımı yapılmaktadır. “*XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III*”¹⁷¹ burada Osmanlı ülkesindeki müzikçi grupları ve enstrümanları hakkında bilgiler verilmektedir. “*XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV*”¹⁷² bu son eser ise üçüncü eserin devamı niteliğindedir. Bu eserlerde Osmanlı ülkesinde

¹⁶⁴ Özergin, “Boru Çalgısının Yayılışı (1)”, 5894-5898.

¹⁶⁵ Özergin, “Boru Çalgısının Yayılışı (2)”, 5938-5942.

¹⁶⁶ Özergin, “Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments”, 5842-5847.

¹⁶⁷ Özergin, “Hâfız Post Hakkında”, 19-23.

¹⁶⁸ Özergin, “Müstakim-zâde’nin Besteciler Fihristi”, 9-13.

¹⁶⁹ Özergin, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I”, 5955-5959.

¹⁷⁰ Özergin, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II”, 6006-6009.

¹⁷¹ Özergin, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III”, 6031-6036.

¹⁷² Özergin, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV”, 6049-6055.

müziğin durumu hakkında ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Bu alanda bir kaynak oluşturmaktadır. “XVIII, Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli”¹⁷³ adlı eserde XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde kullanılan müzik aletleriyle ilgili tablo verilmektedir. Bu tabloda belli gruplara ayrılmış 52 müzik aleti listelenmektedir.

Karakalpak müziğinin, bestecilerin, söz yazarlarının, şarkıcıların ve enstrümanların tanıtıldığı eseri “Karakalpak Müziği Üzerine”¹⁷⁴ oldukça ayrıntılı bir eser olup, kaynak niteliğindedir.

Muammer Kemal Özergin, müzik alanında yazdığı eserlerinin çoğunluğunda Türk müziğinin geçirdiği evreleri, değişimleri ve gelişimini anlatır. Ayrıca diğer Orta Asya Türk topluluklarının da müziği hakkında önemli bilgiler verir. Kısacası eserlerinde Türk müziğini tarih süzgecinden geçirerek günümüze aktarımını sağlamaktadır.

3.4. Bir Edebiyatçı Olarak Özergin

Edebiyat olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır¹⁷⁵. Ülkemizde edebiyat kelimesi ilk olarak Tanzimat Döneminde kullanılır. Daha önceleri “ilm-i edeb”, “şiir ve inşa” gibi terimler kullanılmıştır. Fransızca “littérature” sözcüğünün Türkçedeki karşılığı olarak düşünülmüştür. Literatür kelimesi, Fransız ve Amerikan kültürlerinde, mana olarak yazılan çalışmaların içerisinde konu olabileceği anlamına gelirken Arap ve Fars kültürlerinde “edep” yani “ahlak” olarak kullanılmıştır¹⁷⁶.

Edebiyat alanında Muammer Kemal Özergin çok sayıda eser yazmıştır. Bu eserleri daha çok Türk Dünyası edebiyatına dayanmaktadır. Muammer Kemal Özergin’in eserlerini ortaya koyarken sadece eğitim aldığı tarih alanıyla sınırlı kalmamasının sebebi, içinde bulunduğu Türk toplumunun sadece tarihini değil kültürünü, müziğini ve edebiyatını yani kısaca bütün yönlerini öğrenmek, anlamak istemesinden olmalıdır. Bu kadar çok toplumun her alanına yönelik eserler vermesini

¹⁷³ Özergin, “XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli”, 5669-5671.

¹⁷⁴ Özergin, “Karakalpak Müziği Üzerine”, 7889-7894.

¹⁷⁵ <https://sozluk.gov.tr/?ara=edebiyat>, 03.06.2024.

¹⁷⁶ İsmail Turan, “Edebiyatın Menşei, Karşılaştırılmalı (Mukayeseli/Komparatistik) Edebiyatın Dünya ve Türk Edebiyatındaki Yeri Hakkında Bir İnceleme”, *Türk Dili Dergisi*, y. 68, S. 79, (Kasım 2017), s. 92.

başka türlü izah etmek mümkün değildir. Muammer Kemal Özergin çağdaşlarıyla kıyaslandığında çok yönlü bir kişiliğe sahiptir.

Muammer Kemal Özergin'in en az ulaşabilen eserleri edebiyat alanındakilerdir. Edebiyatla ilgili olan çoğu eserine ulaşamamış olmasının sebebi makalelerin basıldığı dergilerin günümüzde artık basılmaması ve arşivlerinin de oluşturulmamış olmasından kaynaklıdır. Bu alandaki eserleri incelendiğinde destanlar, Türk dünyası edebiyatı gibi konularda çalışmalar yaptığı anlaşılır.

Edebiyatla ilgili sadece Türkiye'deki edebiyatçıların öğrenilmesini, bilinmesini yeterli görmemiş, Türk dünyasındaki edebiyatçıların tanınması için onları konu alan çalışmalar ortaya koymuştur

. Sadece Türkistan edebiyatı ve edebiyatçıları hakkında beş tane makale yazmıştır.

Destanlar, tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan öyküleyici bir yöntemle ve koşuk olarak anlatan en eski bir yazınsal türdür¹⁷⁷. Destanlarda olağanüstü olaylar anlatılsa da incelendiklerinde ait oldukları milletin sosyo-ekonomik yapılarıyla alakalı önemli bilgiler içerdikleri görülür. Muammer Kemal Özergin eserlerinin bazılarında Türklere ait destanları konu alarak incelemiştir.

Muammer Kemal Özergin, edebiyatı Türk kültürünün daha iyi anlaşılması ve öğrenilmesi için ele almıştır. Türk kültürünün aydınlatılmasına araç olarak kullanmıştır.

---

¹⁷⁷ <https://sozluk.gov.tr/?ara=destan>, 03.06.2024.

SONUÇ

Muammer Kemal Özergin'in hayatı, çok yönlü bir akademisyen ve öğretim üyesi olarak nitelendirilebilir. Doğduğu tarihten itibaren İstanbul'un çeşitli semtlerinde eğitim gördü ve genç yaşta edebiyat, tarih, müzik ve diğer sanatlara ilgi duymaya başladı. Özellikle, onun çocukluk ve gençlik yıllarında çevresindeki gençlerle olan etkileşimi ve onların kişisel gelişimlerine verdiği katkılar dikkat çekicidir.

Evliliği, akademik kariyeri ve öğrencileriyle ilişkileri, Muammer Kemal Özergin'in hayatının önemli kısımlarını oluşturur. Eşi Ünsan Orgun, Özergin'in akademik çalışmalarında önemli bir destekçisidir.

Akademik hayatı boyunca, Muammer Kemal Özergin tarih alanında önemli çalışmalara imza attı. Anadolu Selçukluları üzerine yaptığı tezler ve diğer araştırmaları, Türk tarihine önemli katkılar sağladı. Sadece tarih alanında değil sanat, kültür, edebiyat, müzik vb. alanlarda yaptığı çalışmalar onun çok yönlü kişiliğini ortaya çıkardı. Bu alanların ülkemizdeki tarihi gelişimlerinin anlaşılmasında bir kaynak oldu.

Ayrıca, Muammer Kemal Özergin'in öğrencileriyle olan ilişkileri ve onlara verdiği destek de hayatının önemli bir parçasıydı. Onun öğrencilerine olan özverisi ve onları akademik kariyerlerinde teşvik etme çabaları, onun sadece bir akademisyen olarak değil, aynı zamanda bir mentor ve rehber olarak da değerlendirilmesini sağlar.

Emekli olduktan sonra da çalışmalarını sürdürmesi ve Türk tarihini, edebiyatını ve sanatını kapsayan geniş bir yelpazede makaleler yazması, onun bilgi birikimi ve akademik ilgisinin sürekliliğini gösterir.

Sonuç olarak, Muammer Kemal Özergin, Türk akademik dünyasına önemli katkılarda bulunan, çok yönlü bir akademisyen olarak hatırlanır. Hem akademik çalışmaları hem de öğrencileriyle olan ilişkileri, Türk tarihine ve eğitimine önemli bir miras bırakmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- ALPTEKİN, Coşkun; Mülayim, Selçuk, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-I”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXXIII, (İstanbul 2009), 9-22.
- BAYKARA, Tuncer, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-II”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXXIV, (İstanbul 2009), 11-16.
- CANATAN, Kadir, “Tarihçi Kimdir?”, *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, VII, S. 24, (2019), 129-139.
- DELİORMAN, Altan, *Türk Yurdunun Bilgeleri*, İstanbul, 2009.
- GÖNÜL, Mehmet, Okutman Onur Altıntuğ, “Dinler ve Mûsikî”, *İSTEM*, y. 12, S. 24, 2014, s. 45-46.
- HATEMİ, Hüsrev, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1930-1986)”, *Tıp Tarihi Araştırmaları History Of Medicine Studies*, S. 3, (İstanbul 1989), s. 1-2.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Boğaziçi Yayınları, (İstanbul 1993), 10. Baskı, s. 15-16.
- MÜLAYİM, Selçuk, “Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin (1929- 29 Ekim 1986)”, *Türk Folkloru Belleten*, I, S. 2, (Ankara 1986), s. 435-441.
- _____ Selçuk, “Muammer Kemal Özergin (1930-1986) Orta Çağ Tarihçisi ve Türk Kültür Tarihi Araştırmacısı”, *DİA* (Gözden Geçirilmiş 3. Basım) Ek-2, (Ankara 2019), 386-387.
- ÖZERGİN, Muammer Kemal, “Adelunglar’a Göre Türkler”, *TFA*, XVII, S. 329, (Aralık 1976), 7833-7835.
- _____ Muammer Kemal, “Afyon’da Döğme Bakırcılık”, *TFA*, XI, S. 224, (Mart 1968), 4683-4685.
- _____ Muammer Kemal, “Afyon’da Keçecilik”, *TFA*, X, S. 207, (Ekim 1966), 4216-4217.

- _____ Muammer Kemal, “Ahmed Fargânî (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)”, *ND*, III, S. 25, (Ekim 1978), 40-45.
- _____ Muammer Kemal, “Ahmed Paşa’nın Tarih Manzumeleri (855-896/1451-1491)”, *TDED*, X, (İstanbul 1960), 161-184.
- _____ Muammer Kemal, *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Basılmamış Doktora Tezi), 1956.
- _____ Muammer Kemal, “Anadolu Selçuklu Kervansarayları”, *TD*, XV, S. 20, (1965), 141-170.
- _____ Muammer Kemal, *Anadolu Selçuklularından Sultan Alâeddin Keykubad I Devri Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Basılmamış Lisans Tezi), 1955.
- _____ Muammer Kemal, “Bolvadin Halk Oyunları”, *TFA*, XII, S. 245, (Aralık 1969), s.4573-4574.
- _____ Muammer Kemal, “Bolvadin Yemekleri”, *TFA*, XI, S. 227, (Haziran 1968), 4770-4773.
- _____ Muammer Kemal, “Boru Çalgısının Yayılışı (1)”, *TFA*, XIII, S. 260, (Mart 1971), 5894-5898.
- _____ Muammer Kemal, “Boru Çalgısının Yayılışı (2)”, *TFA*, XIII, S. 261, (Nisan 1971), 5938-5942.
- _____ Muammer Kemal, “Çağdaş Türk Topuluklarından Salarlar”, *TFA*, XVIII, S. 362, (Eylül 1979), 8757-8759.
- _____ Muammer Kemal, “Çankırı’da Ayakkabıcılık”, *TFA*, XV, S. 302, (Eylül 1974), 7085-7088.
- _____ Muammer Kemal, “Divân-ı Hikmet (Dinî-Tasavvufî) Edebiyatımızdan”, *ND*, IV, S. 45-46. Sayı, (Haziran-Temmuz 1980), 8-12.
- _____ Muammer Kemal, “Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu”, *TFA*, XI, S. 219, (Ekim 1967), 4563-4564.
- _____ Muammer Kemal, “Eski Bir Rûznâmeğe Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri”, *TED*, S. 4-5, (Ağustos 1973-1974), s.263-280.
- _____ Muammer Kemal, “Eski Bir Seyirme-nâme”, *TFA*, X, S. 211, (Şubat 1967), 4331-4332.
- _____ Muammer Kemal, “Erzurum Bilmeceleri”, *TFA*, X, S. 215, (Haziran 1967), 4132-4133.

- _____ Muammer Kemal, “Günlerle İlgili İnançlar”, *TFA*, XV, S. 300, (Temmuz 1974), 7028-7030.
- _____ Muammer Kemal, “Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri”, *İDM*, S. 5, (Nisan 1968), s. 312-316.
- _____ Muammer Kemal, “Hâfız Post Hakkında”, *ND*, II, S. 11, (Ağustos 1978), 19-23.
- _____ Muammer Kemal, “Halı”, *TFA*, XV, S. 297, (Nisan 1974), 6937-6940.
- _____ Muammer Kemal, “Halkbilimci Hâdi Zarif”, *TFA*, XVIII, S. 354, (Ocak 1979), 8540-8542.
- _____ Muammer Kemal, “Halk Takviminde Aylar”, *TFA*, XII, S. 238, (Mayıs 1969), 5275-5277.
- _____ Muammer Kemal, “Harput Mânileri”, *TFA*, X, S. 213, (Nisan 1967), 4382.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul’da Derlenmiş Dilek Sözleri”, *TFA*, XIII, S. 268, (Kasım 1971), 6145-6147.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul’da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar”, *TFA*, XIII, S. 256, (Kasım 1970), 5782-5783.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul’da Derlenen Yanıltmacalar”, *TFA*, X, S. 208, (Kasım 1966), 4238.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul Yatırlarına Dair”, *TFA*, XII, S. 237, (Nisan 1969), 5249-5250.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul Yatırları”, *TFA*, XII, S. 243, (Ekim 1969), 5419-5420.
- _____ Muammer Kemal, “İstanbul Yatırları III”, *TFA*, XVI, S. 309, (Nisan 1975), 7285-7286.
- _____ Muammer Kemal, “İzmit Gölünde Balıkçılık”, *TFA*, X, S. 206, (Eylül 1966), 4290-4291.
- _____ Muammer Kemal, “Karakalpak Müziği Üzerine”, *TFA*, XVII, S. 331, (Şubat 1977), 7889-7894.
- _____ Muammer Kemal, “Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments”, *TFA*, XIII, S. 258, (Ocak 1971), 5842-5847
- _____ Muammer Kemal, “Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerindeki Araştırmalar”, *TFA*, XV, S. 294, (Ocak 1974), 6862-6865.
- _____ Muammer Kemal, “Kuşun Dökme”, *TFA*, X, 212, Mart, 1967, 4361-4363.

- _____ Muammer Kemal, “Letaif-i Esnaf”, *TFA*, X, S. 209, (Aralık 1966), 4276-4277.
- _____ Muammer Kemal, “Letaif-i Esnaf”tan: I. Ekmekçi”, *TFA*, XIII, S. 254, (Eylül 1970), 5742-5744.
- _____ Muammer Kemal, “Müstakimzâde’nin Besteciler Fihristi”, *ND*, IV, S. 43, (Nisan 1980), 9-13.
- _____ Muammer Kemal, “Nikolay Aleksandroviç Aristov”, *TFA*, XVII, S. 333, (Nisan 1977), 7951-7953.
- _____ Muammer Kemal, “Ninniler”, *TFA*, XVI, S. 312, (Temmuz 1975), 7364-7369.
- _____ Muammer Kemal, “Orta Çağ İslâm Dünyasında Zîciler”, *ND*, III, S. 36, (Eylül 1979), 9-14.
- _____ Muammer Kemal, “Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Şirvan Seferi ile İlgili Üç Manzume”, *TED*, S. 2, (Ekim 1971), s. 255-288.
- _____ Muammer Kemal, “Palmlad’a Göre Türkler”, *TFA*, XVII, S. 341, (Aralık 1977), 8169-8171.
- _____ Muammer Kemal, Hasan Kaleşi, İsmail Eren, “Prizren Kitabeleri”, *VD*, S. 7, (İstanbul 1968), s. 75-96.
- _____ Muammer Kemal, “Ruhi”, *İA*, IX, (İstanbul 1964), 764-765.
- _____ Muammer Kemal, “Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü’min el-Hoyî Hakkında”, *Bellekten*, XXXIV, S. 134, 1970, 219-230.
- _____ Muammer Kemal, “Sekizinci Yüzyıl İslâm Dünyası’nda 3 Türk”, *ND*, IV, S. 42, (Mart 1980), 7-8.
- _____ Muammer Kemal, “Sivas İli Halk Oyunları”, *TFA*, XI, S. 222, (Ocak 1968), 4636-4638.
- _____ Muammer Kemal, Haluk İpekten, “Sultan Ahmed III Hadiselerine Âid Tarih Manzumeleri”, *TD*, IX, S. 13, (1958), 133-150.
- _____ Muammer Kemal, “Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Aid Tarih Kayıtları”, *AÜAD*, S. 3, (Erzurum 1971), s. 61-130.
- _____ Muammer Kemal, “Temürlü Sanatına Ait Eski Bir Belge: Tebrizli Caferin Bir Arzı”. *STY*, VI, 471-518.
- _____ Muammer Kemal, “Türk Boylarından Alçınlar Üzerine”, *TFA*, XVIII, S. 357, (Nisan 1979), 8617-8618.

- _____ Muammer Kemal, “Türk Edebiyatı Tarihinden Notlar”, *ND*, III, S. 28, (Ocak 1979), 30-41.
- _____ Muammer Kemal, “Türkiye Kitabeleri”, *STY*, S. 4, (İstanbul 1971), s.61-72.
- _____ Muammer Kemal, “Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dair”, *TFA*, XII, S. 249, (Nisan 1970), 5583-5584.
- _____ Muammer Kemal “Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari Eserlerinin Kitabeleri”, *TD*, IX, S. 13, (1958), 111-132.
- _____ Muammer Kemal, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I”, *TFA*, XIII, S. 262, (Mayıs 1971), 5955-5959.
- _____ Muammer Kemal, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II”, *TFA*, XIII, S. 263, (Haziran 1971), 6006-6009.
- _____ Muammer Kemal, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III”, *TFA*, XIII, S. 264, (Temmuz 1971), 6031-6036.
- _____ Muammer Kemal, “XVII Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV”, *TFA*, XIII, S. 265, (Ağustos 1971), 6049-6055.
- _____ Muammer Kemal, “XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adları Cetveli”, *TFA*, XII, S. 252, (Temmuz 1970), 5669-5671.
- SANAL, Haydar, “Hüseyin Sadettin Arel”, *DİA*, III, İstanbul, 1991, 352-354.
- KAZAN, Şevkiye, Şengül Kazan Kırçık, *Dedemle Ninem de Çocuktü Düinden Bugüne Burdur’da Oynanan Çocuk ve Genç Oyunları*, Burdur Valiliği, (Temmuz 2006).
- TARHAN, M. Taner; Akgün, Ömer Faruk, “Edebiyat Fakültesi”, *DİA*, X, 399-403.
- TEPEKAYA, Muzaffer, *Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalçık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu*, II, *TTK*, (Ankara 2022), 689-701.
- TURAN, İsmail, “Edebiyatın Menşei, Karşılaştırılmalı (Mukayeseli/Komparatistik) Edebiyatın Dünya ve Türk Edebiyatındaki Yeri Hakkında Bir İnceleme”, *Türk Dili Dergisi*, y. 68, S. 79, (Kasım 2017), s. 92.
- ÜLGEN, Kutlu Özergin, Muammer Kemal Özergin’in kızıyla yaptığımız röportaj.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<https://edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/hakkimizda/tarihce>, 23.07.2024.

<https://www.istanbul.edu.tr/tr/content/universitemiz/tarihce>, 23.07.2024

<https://sozluk.gov.tr/?ara=destan>, 03.06.2024.

<https://sozluk.gov.tr/?ara=edebiyat>, 03.06.2024.

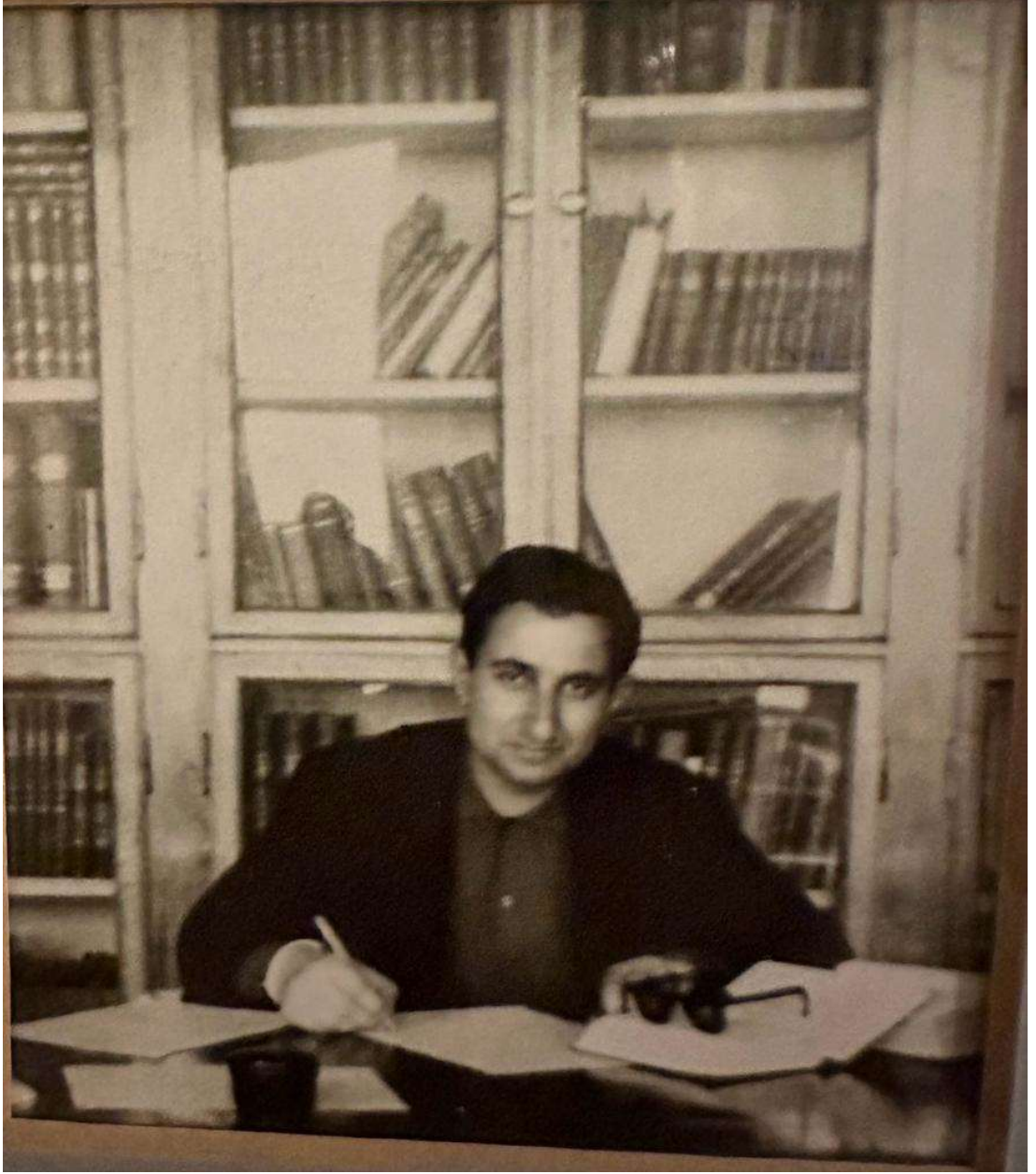
<https://sozluk.gov.tr/?ara=Müzik>, 03.06.2024.

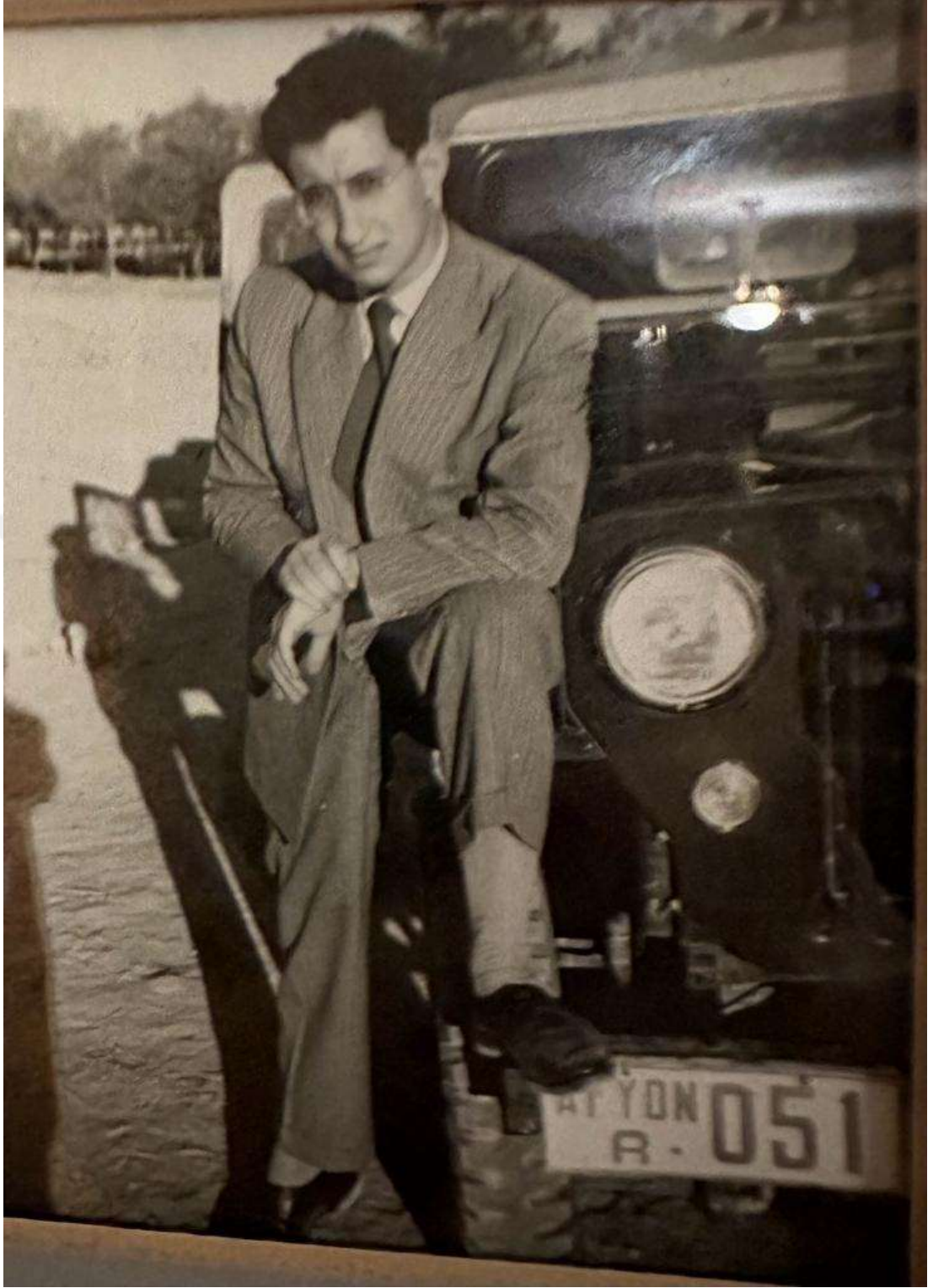
EKLER

Ek 1- Muammer Kemal Özergin fotoğrafı kızı Kutlu Özergin Ülgen tarafından verilmiştir.

Ek 2- Muammer Kemal Özergin fotoğrafı kızı Kutlu Özergin Ülgen tarafından verilmiştir.

Ek 3- Muammer Kemal Özergin fotoğrafı kızı Kutlu Özergin Ülgen tarafından verilmiştir.

Eserleri

1955

Anadolu Selçuklularından Sultan Alaaddin Keykubad I Devri Kitabeleri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans tezi.

1956

- “İki Yeni Eser”, *Bilgi*, S.111-112 (Haziran-Temmuz)
- “İstanbul Enstitüsü Dergisi”, *Bilgi*, S. 113-114, (Ağustos-Eylül)
- “Aydın Dergileri 4” *Bilgi*, S. 117 (Aralık), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Mevlâna'nın Eserleri” *Bilgi*, S. 117 (Aralık) M. Reşidoğlu müstear adıyla.

1957

- “Türkler ve Medeniyetleri”, *Bilgi*, S. 119, (Şubat), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Cemal Nadir Güler, (Ölümünün 10. Yılında)”, *Bilgi*, S. 119, (Şubat).
- “Fatih'in Elbiseleri”, *Bilgi*, S. 122, (Mayıs), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Keşfii'z-zünûn”, *Bilgi*, S. 128, (Kasım), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Kitap Haberleri”, İstanbul Enstitüsü Dergisi, S. III.

1958

- “Üsküdar-Bostancıbaşı Derbendi Güzergâhı Mimari eserlerinin Kitabeleri”, *TD*, IX/13, 111-132.

1959

- *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Yolları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Tezi.
- “Sultan Ahmed III Devri Hadiselerine Âid Tarih Manzumeleri”, *TD*, X/14, 125-146. (H. İpekten ile birlikte)

1960

- “Ahmed Paşa'nın Tarih Manzumeleri (855-896/1451-1491)”, *TDED*, X, 161-184.

1963

- “Anadolu Yemekleri ve Türk Mutfağı”, (Hâmid Z. Koşay ve Âkile Ülküran ile birlikte), *TKD*, S. 5 (Mart)
- “Yugoslavya'da Yaşayan Türkler”, *TKD*, S. 11, (Eylül).
- “Türkiye'deki Kazak Türklerinden Bir Kısmı Amerika'ya Göçe Hazırlanıyor”, *TKD*, S. 10, (Ağustos), 286.

- “Ruhi”, *İA*, IX, 764-765.

1964

- “Milli Oyunlardan Bir Demet”, *MM*, S. 196, (Haziran), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Tiryaki ve Petraki Konusunda”, *MM*, S. 198 (Ağustos), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Seydi'nin el-Matla'ı”, *MM*, S. 196, 198, 200 (Haziran-Ağustos-Ekim), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Sivas İli Halk Oyunları”, *MM*, S. 200 (Ekim), s. 235-236.

1965

- “Türk Kültürü Sözlüğü”, *Bilgi*, S. 219 (Ağustos).
- “Anadolu Selçuklu Kervansarayları”, *TD*, XV, S. 20, 141-170.
- “Türk Kültürü Sözlüğü”, *Bilgi*, S. 216, s. 11-14.
- “Türk Kültürü Sözlüğü”, *Bilgi*, S. 219, s. 11-14.
- “Türk Kültürü Sözlüğü”, *Bilgi*, S. 220, s. 11-14.

1966

- “İznik Gölünde Balıkçılık”, *TFA*, X, S. 206 (Eylül), 4290-4291.
- “Afyon'da Keçecilik”, *TFA*, X, S.207, (Ekim), 4216-4217.
- “İstanbul'da Derlenen Yanıltmacalar”, *TFA*, X, S. 208 (Kasım), 4238.
- “Letaif-i Esnaf”, *TFA*, X, S. 209 (Aralık), 4276-4277.

1967

- “Eski Bir Seyirme-nâme”, *TFA*, X, S.211, (Şubat) 4331-4332.
- “Kurşun Dökme”, *TFA*, X, S. 217, (Mart) 4361-4363.
- “Harput Mânileri”, *TFA*, X, S. 213, (Nisan), 4382.
- “Erzurum Bilmeceleri”, *TFA*, X, S.215, (Haziran), 4132-4133.
- “Elim Elim Epelek (Kelebek) Oyunu”, *TFA*, XI, S. 219, (Ekim), 4563-4564.
- “Türk Tarihinde Ekim Ayı”, *MID*, S. 116, (Ekim).

1968

- “Sivas İli Halk Oyunları”, *TFA*, XI, S. 222, (Ocak), 2636-2638.
- “Afyon'da Döğme Bakırcılık”, *TFA*, XI, S. 224, (Mart).
- “Hacı Atmaca-oğlu ve Eseri”, *IDM*, S. 5, (Nisan), s. 312-316.
- “Bolvadin Yemekleri”, *TFA*, XI, S. 227, (Haziran), 4770-4774.
- “Prizren Kitabeleri”, *VD*, S. 7, s. 75-96 (H. Kalesi ve İ. Eren ile birlikte).

1969

- “İstanbul Yatırırlarına Dair”, *TFA*, XII, S. 237, (Nisan), 5249-5250.
- “Halk Takviminde Aylar”, *TFA*, XII, S. 238, (Mayıs), 5275-5277.
- “Kerkük Şairleri”, *HD*, IV, S. 69, (Eylül), 20-22.
- “İstanbul Yatırırları”, *TFA*, XII, S. 243, (Ekim), 5419-5420.
- “Mimar Oğul- Bey (Selçuklu Çağı Mimarları)”, *HD*, S. 71, (Kasım).
- “Bolvadin Halk Oyunları”, *TFA*, XII, S. 245, (Aralık), 4573-4574.

1970

- “Neşâtî Dede'nin Bir Mektubu”, *HD*, X, S. 74, (Şubat), 25-27.
- “Musiki Âletlerine Dâir Bir Manzûme”, *HD*, S. 1, (Nisan).
- “Türklerde Lâkap Alma Âdetine Dâir”, *TFA*, XII, S. 249, (Nisan), 5583-5584.
- “XVII. Yüzyılın ikinci Yarısında İstanbul-Şam Yolu”, *KB*, XIX, S. 242, (Mayıs), 34-38.
- “İncesu Köyü (Dinar) Halk oyunları”, *BTD*, S. 3, (Haziran).
- “XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti-II”, (K. Hacıkayaoğlu)", *BTD*, S. 3.
- “Nakkaş Bezbâd Çelebi'ye Dâir”, *HD*, IV, S. 79, 13-15.
- “XVIII. Yüzyıla Âid Bir Çalgı Adlan Cetveli”, *TFA*, XII, S. 252, (Temmuz), 5669-5671.
- “Letâif-i Esnafdan: I Ekmekçi”, *TFA* XIII, S. 254, (Eylül), 5742-5744.
- “İstanbul'da Derlenen Ölçülü Sözler ve Fıkralar”, *TFA*, XIII, S.256, (Kasım), 5782-5783.
- “XVII-XVIII. Yüzyıl Musikişinaslarına Dair”, *ÇD*, S. 154, (Kasım).
- “Selçuklu sanatçısı nakkaş Abdülmü'min el-Hoyî Hakkında”, *Bellekten*, XXXIV, S. 134, 219-230.

1971

- “Kitaplar Arasında: Jenkins, Jean, Musical Instruments”, *TFA*, XIII, S. 258, (Ocak), 5842-5847.
- “Nâyî Çallı Mehmed Dede'ye Mersiye Tarihi”, *ÇD*, S. 156, (Ocak).
- “İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri”, *TFA*, XIII, S. 268, 6145-6147.
- “Eski Bir Peşrev Fihristi”, *ÇD*, S. 157, (Şubat).
- “Boru Çalgısının Yayılışı (1)”, *TFA*, XIII, S. 260, (Mart), 5894-5898
- “XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar I”, *TFA*, XIII, S. 262, (Mayıs), 5955-5959.
- “XVII. yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar II”, *TFA*, XIII, S. 263, (Haziran), 6006-6009.

- “XVII. yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar III”, *TFA*, XIII, S. 264, (Temmuz), 6031-6036.
- “XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar IV”, *TFA*, XIII, S. 265 (Ağustos), 6049-6055.
- “Hafız Şeyda Dede'ye Dair Bir Tarih Manzumesi”, *MNM*, XI, S. 22, (Ağustos), 20-21.
- “İstanbul'da Derlenmiş Dilek Sözleri”, *TFA*, XIII, S. 268, (Kasım), 6145-6147.
- “Sultan Kanunî Süleyman Han Çağına Aid Tarih Kayıtları”, *AÜAD*, XI, S. 3, 61-130.
- “Türkiye Kitabeleri”, *STY*, S. 4, s. 61-72.
- “Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Şirvan Seferi ile İlgili Üç Manzûme”, *TED*, S. 2, s. 255-288.

1974

- “Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerinde Araştırmalar”, *TFA*, XV, S. 294 (Ocak) 6862-6865.
- “Azmi-zâde Hâletî Efendi (1570-1651)”, *HD*, XIV, S. 123, (Mart), 29-31.
- “Halı”, *TFA*, XV, S. 297, (Nisan), 6937-6940.
- “Ömer Çelebi'nin Nazîre Antolojisi (Mecmuatü'n-Nezâir)”, *HD*, S. 126, (Haziran).
- “Günlerle İlgili inançlar”, *TFA*, XV, S. 300, (Temmuz), 7028-7030.
- “Çankırı'da Ayakkabıcılık”, *TFA*, XV, S. 302 (Eylül).
- “Güney Uygurlarında Yazılı Eserler”, *ÖD*, S. 12, (132), (Aralık).
- “Tebriizli Mehdi Şukûhî (1829-1897)”, *HD*, XV, S. 128, 23-24.
- “Eski Bir Ruznâme'ye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri”, *TED*, S. 4-5, s.263-280.

1975

- “Tarihte Medreseler”, *BD*, XXIV, S. 45, (Mart), 30-33.
- “İstanbul Yatırırları 3”, *TFA*, XVI, S. 309 (Nisan), 7285-7286.
- “Ninniler”, *TFA*, XVI, S. 312, (Temmuz), 7364-7369.
- “Türk Tarihi Araştırmalarında Joseph de Guignes (1721-1800)”, *ÖD*, S.3, (Mart).
- “Rumeli Kadılıklarında 1078 Düzenlemesi”, *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara, 1975, 251-309.

1976

- “Adelunglar'a Göre Türkler”, *TFA*, XVII, S. 329 (Aralık), 7833-7835.
- “Temürlü Sanatına Ait Eski Bir Belge: Tebriizli Cafer'in Bir Arzı”, *STY*, VI, 471-

518.

- “Kimekler ve Kimek Devleti”, *Atsız Armağanı* (Ortadoğu Gazetesi).

1977

- “İslam-Türk Medeniyeti Tarihi”, (Birinci Bölüm: Ders Notları), 1976-1977 öğretim yılı.

- “Karakalpak Müziği Üzerine”, *TFA*, XVII, S. 331, (Şubat), 7889-7894.

- “Nikolay Aleksandroviç Aristov”, *TFA*, XVII, S. 333 (Nisan), 7951-7953-

- “Turanın Kültür Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Turan Dergisi*, S. 1, (13).

- “Kazakistan’da Bilim ve Yükseköğretim Kuruluşları”, *Turan Dergisi*, S. 2 (14) (Eylül).

- “Aşkabat ve Çevresi”, *Turan Dergisi*, S. 5, (17), (Kasım-Aralık).

- “Aşkabat ve Çevresi”, *Turan Dergisi*, S. 4, (16).

- “Beyûni”, *Turan Dergisi*, S. 3, (15), (Ekim).

- “Palmlad’a Göre Türkler”, *TFA*, XVII, S. 341 (Aralık), 8169-8171.

1978

- “Ahmed Ziyâî (Yirminci Yüzyılın Türk Edebiyatçıları)”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, S. 53, (Mart).

- “Hafız Post Hakkında”, *ND*, II, S. 2, (Ağustos), 19-23.

- “Ahmed Fargani (IX. Yüzyılda Bir Türk Astronomu)”, *ND*, III, S. 25, (Ekim), 40-45.

- “Şair ve Destancı Pölken”, *TFA*, XVIII, S. 351 (Ekim), 8458-8460.

1979

- “Türk Edebiyatı Tarihinden Notlar”, *ND*, III, S. 28, (Ocak), 30-41.

- “Halkbilimci Hâdi Zariif”, *TFA*, XVIII, S. 354 (Ocak), 8540-8542.

- “Türk Boylarından Alçınlar Üzerine”, *TFA*, XVIII, S. 357, (Nisan), 8617-8618.

- “Çağdaş Türk Topluluklarından Salalar”, *TFA*, XIX, S. 362 (Eylül), 8757-8759.

- “Orta çağ İslam Dünyasında Zicler”, *ND*, III, S. 36, (Eylül), 9-14.

- “Yirminci Yüzyılın Türk Edebiyatçıları Rûzî Kadiri”, *Töre Dergisi*, S. 103-104.

1980

- “Başkurtlar”, *BGD*, S. 7, (Ocak).

- “Abakanlılarda Sözlü Edebiyat”, *DTD*, Yıl 2, S. 3.

- “Abakanlılar”, *DTD*, Yıl 2, S. 1, (Ağustos).

- “Abakan Türklerinde Kültürel Hayat”, *DTD*, Yıl 2, S. 2, (Eylül).

- “Çağdaş Türk Dünyası”, *BGD*, Yıl 2, S. 9, (Mart).
- “Çağdaş Türk Dünyası”, *BGD*, S. 3-4 (10-11) (Nisan -Mayıs).
- “B. Güney Sibiryaya Türkleri: 1. TUVALAR”, *BGD*, Yıl 2, S. 1, (3). (Temmuz).
- “Sekizinci İslam Dünyası’nda 3 Türk”, *ND*, IV, S. 42, (Mart), 7-8.
- “Müstakimzade'nin Besteciler Fihristi”, *ND*, IV, S. 43, (Nisan), 9-13.
- “Divan-ı Hikmet (Dini-Tasavvufi) Edebiyatımızdan”, *ND*, IV, S. 45-46, (Haziran-Temmuz), 8-12.
- “Cov Devleti”, *Türk'e Çağrı Dergisi*, S. 4-5, (16-17), (Ağustos-Eylül).
- “Asya Hunları Devleti I (Hsiung-nu Şan-Yükiğü)”, *Türk'e Çağrı Dergisi*, S. 6, (18), (Ekim).
- “Asya Hunları Devleti II”, *Türk'e Çağrı Dergisi*, S. 7, (19), (Kasım).

1981

- “Atatürk Diyor ki: Dinimize Dair”, *OD*, S. 1, (Ağustos).
- “İbn Sina, Doğumunun 1000. Ölümünün 944. Yıldönümünde”, *OD*, S. 1, (Ağustos Dr. Oğuz Kınıklı adıyla).
- “Makas Bekmuhammet (1830-1904) Kazak Halkbilimcilerinden”, *OD*, S. 1 (Ağustos).
- “Hocam Bahadır Beg”, *OD*, S. 1 (Ağustos).
- “Türk Meşhurları”, *OD*, S. 1-2, (Ağustos-Ekim).
- “Mesudiye Destanı”, *OD*, S. 2, (Ekim) M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Aile Ocağında Kışın Dinlenme ve Oyun”, *OD*, S. 2, (Ekim), Kemal Hacıkayaoğlu müstear adıyla.
- “Abdullah el-Baranî Hakkında”, *OD*, S. 2, (Ekim).
- “Bir Çin Kaynağına Göre: Asya Hunları Kültürü”, *MEKD*, S.12, (Ekim), Dr. Oğuz Kınıklı müstear adıyla.

1982

- “Yine Abdullah el-Baranî'ye Dair”, *OD*, S. 5, (Ocak).
- “Sakalar'da Destan Olonko”, *KED*, S. 3, (Temmuz-Ağustos-Eylül).
- “Tuva Yurdu Tarihi”, *MEKD*, S. 15, (Mayıs).
- “Kırgızlarda Musiki”, *MEKD*, S. 16, (Temmuz).
- “Bagatlar ve İlgili Yer Adları” *MEKD*, S. 16, (Temmuz), Dr. Oğuz Kınıklı müstear adıyla.

1983

- “Eski Türk Sporlarından Atıcılık”, *MEKD*, S. 17, (Temmuz), Kemal

Hacıkayaoğlu müstear adıyla.

- “On dördüncü Yüzyılda Türk Dünyası”, *MEKD*, S. 22, (Temmuz).
- “Çağdaş Türkistan Edebiyatından”, *Töre Dergisi*, S. 150, (Kasım).
- “Türkistan Halk Edebiyatı- Cuman Bülbül (1818-1886), Ciyen-Murat Cırav (1836-1908), Taşçarşembe-oğlu (1909-1967)”, *Töre Dergisi*, S. 150, (Aralık).

1984

- “Çağdaş Türkistan Edebiyatından: Bilâl Azizi”, *Töre Dergisi*, S. 152, (Ocak).
- “Hafız Şeyda Dede'ye Dair Bir Tarih Manzumesi”, *MD*, S. 17, (Şubat).
- “Tarihteki Türkiyeliler”, *MD*, S. 17-18 (Şubat), Dr. Oğuz Kınıklı müstear adıyla.
- “Türkistan Halk Edebiyatından (Sııra Cırav), Nisanbay-uk (1857-1930), Ataniyaz, Manasçı Carubay (1869-1942), Kıyas Cırav”, *Töre Dergisi*, S. 154-155 (Mart-Nisan).
- “Geç Orta Çağ Klasik Musikisinde Ezgi Dizileri (Türk Musikisi Tarihi)”, *MD*, S. 18, 19, 20, 21 (Mart-Nisan-Mayıs-Haziran).
- “Gaziantep Halk Oyunları”, *MD*, S. 19-20-21, (Nisan-Mayıs-Haziran), Kemal Hacıkayaoğlu adıyla.
- “Türkistan Halk Edebiyatı Tarihinden Abdürreşid Han (1510-1559), Zelili (1674? -1745?)”, *Töre Dergisi*, S. 15, (Mayıs).
- “Ramazan Ayında Musiki”, *MD*, S. 22-23, (Temmuz-Ağustos), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Başkurtlar (Çağdaş Türk Dünyasından)”, *Töre Dergisi*, S. 160 (Eylül).
- “Osmanlı ülkesinde Hanendeler (XVII. yüzyılda)”, *Mızrap Dergisi*, S. 24-25-26 (Eylül-Ekim-Kasım).
- “Eski Bir Devlet Geleneği ve Töreni: Mevlid-i Şerif Okunması”, *Töre Dergisi*, S. 163, (Aralık), M. Reşidoğlu müstear adıyla.
- “Hace Abdülkadir Marâgî'nin Manzum Bir Arzıhali”, Kemal Çığ'a Armağan.

1985

- “Nogaylar (Çağdaş Türk Dünyasından)”, *MEKD*, S. 31 (Ocak).
- “Avrupa'nın Öteki Yüzü”, *Bizim Ocak Dergisi*, S. 13-14 (Ocak-Şubat), Kemal Hacıkayaoğlu müstear adıyla.
- “Yirminci Yüzyılda İstiklal Hareketleri: Türkistan Muhtar Cumhuriyeti”, *Boğaziçi Dergisi*, S. 37, (Temmuz), Dr. Oğuz Kınıklı Müstear adıyla.
- “Üstad Arel Layık olduğu Makama Getirilmemiştir. (Röportaj)”, *Boğaziçi*

Dergisi, S. 37, (Temmuz).

- “İpek Yolu”, *Boğaziçi Dergisi*, S. 38, (Ağustos).

- “Türklük Bilgisi”, *Boğaziçi Dergisi*, S. 39 (Eylül), M. Reşidoğlu müstear adıyla.

- “Kuzey Çin'de On Dört Devlet”, *Boğaziçi Dergisi*, S. 41, (Kasım).

- “İbn Irak (Orta Çağda Bir Türk Bilgini). Emir Ebu Nasr Mansur İbn Ali İbn Irak (İğrak) ölüm 1030?”, *Türk Diş Hekimliği Dergisi*, S. 1 (Almanya).

- “Çalgılar”, *MD*, S. 36-37-38-39-40-41-43-44. (Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Ocak-Şubat-Nisan-Mayıs)

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini Manisa'da tamamladı. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nde lisans eğitimi aldı. 2001 yılında Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nda göreve başladı. 2014 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Programı'nda yüksek lisans öğrencisi oldu. Halen öğretmenlik mesleğine devam etmektedir.